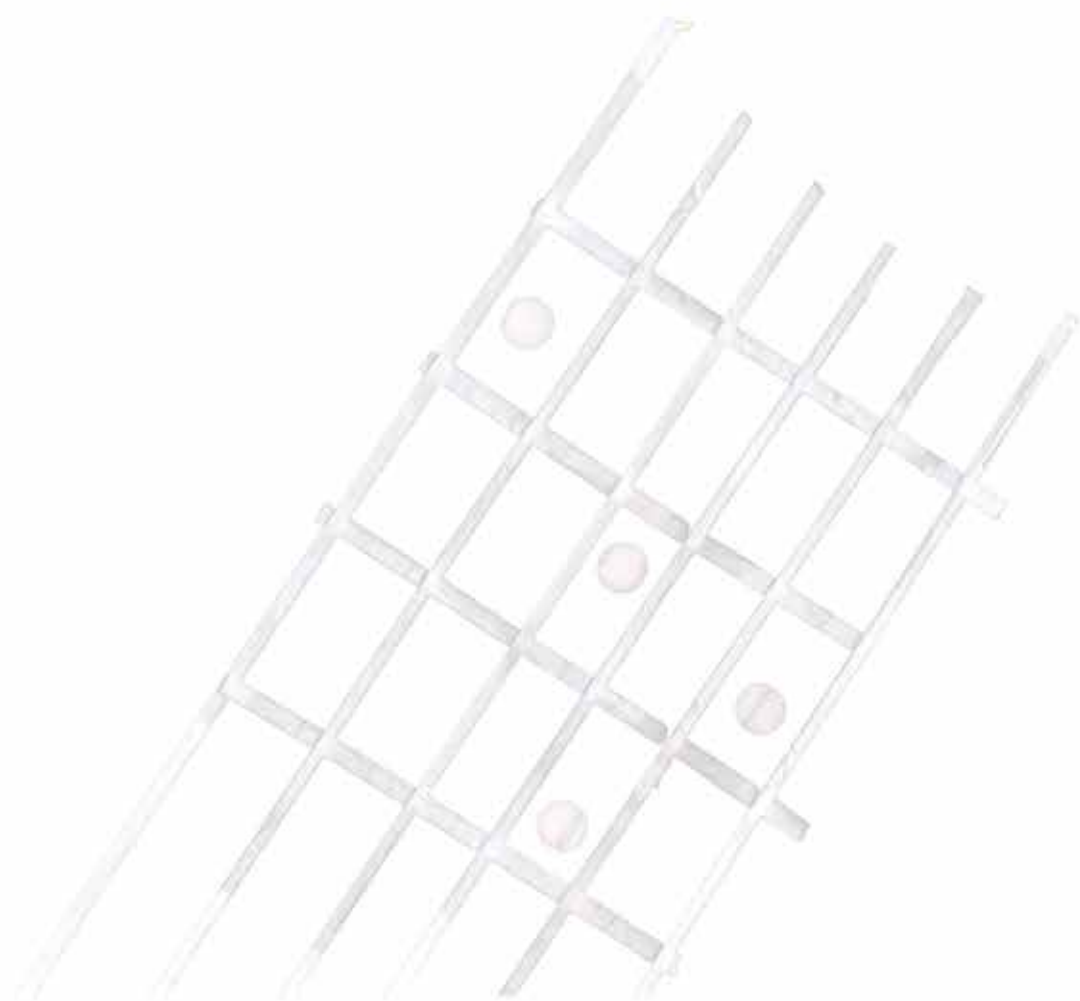

Konst som stadsutveckling

Ångpannegatans Processer

ISBN 978-91-985957-3-4

En publikation utgiven av

Göteborgs Stads kulturförvaltning och stadsdelsförvaltning Lundby

December 2020

Redaktion: Barbara Ekström, Hampus Pettersson

Text och foto: Christin Wahlström Eriksson, Hampus Pettersson,

Fredrik Hagstedt, Sara Lännerström

Layout: Åsa Nohlström

Tryck: Majornas Grafiska

Ett stort TACK till Statens Konstråd – Navet, Konst i Stadsutveckling, som med stor entusiasm och tilltro till konstens kraft skapat möjlighet för projektet. Projektets konstnärer och tonsättare vill tillsammans med Göteborgs Stad tacka för ett fantastiskt fint samarbete!

**Göteborgs
Stad**

ÅNGPANNEGATANS PROCESSER

KONST SOM STADSUTVECKLING

”Den konstnärliga illusionen ger två motsatta inställningar till verkligheten på en och samma gång. Detta är dess paradoxala förutsättning och mål. Å ena sidan ger illusionen en stark upplevelse av närvarande verklighet och samtidigt raka motsatsen, en lika stark upplevelse av något främmande överkligt, en egendomlig och fantastisk värld.”

*Elias Cornell,
Rummet i arkitekturen*

LÄSANVISNING

Kapitel 1

01-07 Beskrivning av platsen och människorna kring Backaplan, Göteborg
utifrån konstprojektet Ångpannegatans Processer

Kapitel 2

01 Konstkontext med beskrivning av olika inriktningar inom konstfältet i ett
längre, historiskt perspektiv.
02 Kort introduktion till spännvidden mellan det fysiska och det mentala
rummet med koppling till projektet

Kapitel 3

01-02 Göteborgs Stads Kulturprogram i relation till projektet samt utvecklingen
av kulturplanering med och för konst i kommunal stadsutvecklingsprocess
03 Översikt på teman i förstudie för konstprogram Backaplan

Kapitel 4

01-04 Fördjupad metodbeskrivning utifrån konstnärernas erfarenheter
01 Christin Wahlström Eriksson
02 Hampus Pettersson
03 Fredrik Hagstedt
04 Sara Lännerström

Kapitel 5

01 Praktisk tillämpning av lokal konstprogrammering i Göteborgs Stad
02 Fortsatt utveckling baserad på värdegrund för kulturvärdet konst

Kapitel 6

01 Yta för konstprogrammering	17 Programmets långsiktighet
02 Markanvändning	18 Konst som planeringsredskap
03 Konst som stadsutveckling	19 Konst i förhållande till kulturplanering och social hållbarhet
04 Identifiera konstprogrammering	20 Konst och kulturella ekosystemtjänster
05 Lokal och extern kompetens	21 Konstprogram och kulturmiljö
06 Övriga samverkansparter	22 Konstprogrammering och kulturella mötesplatser
07 Kommunal organisation för konstprogram	23 Konst och estetik
08 Konstnärernas förhållande till kommunal organisation	24 Konst och cirkulärekonomi
09 Urval av konstnärer	25 Kreativa verksamheter och småskaligt näringsliv
10 Konstnären och gestaltad livsmiljö	26 Konstens särart – om identitet
11 Yrke konstnär – om individualism	27 Ångpannegatans processer - erfarenheter av praktisk tillämpning
12 Konstnärer som grupp	28 Kunskapsbas
13 Konstnärlig samverkan	29 Konstens integritet
14 Konstnärens process	
15 Konstnärens kontrakt	
16 Konstnärernas egen organisation	

Kapitel 7

- 01 Praktik

Övrigt

- Sid. 146 Sammanfattning
Sid. 148 Reflektioner
Sid. 158 Bildförteckning
Sid. 156 Appendix
Sid. 160 Källor och litteratur
Sid. 162 Medverkande

FÖRORD

Konst i stadsutveckling SDF Lundby, Backaplan, Göteborg

Regeringsinitiativet Gestaltad livsmiljö handlar i grunden om att skapa en helhetssyn på utformningen av de miljöer där vi lever våra liv. Arkitektur, form, design, kulturmiljö och konst ska samverka och bidra till att vi som medborgare känner oss inkluderade i och har möjlighet att påverka de rum vi vistas i. I förlängningen är målet ett mer hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle.

Om Gestaltad livsmiljö ska bli mer än en vacker avsiktsförklaring krävs en förändring av de planeringsprocesser som styr stadsutveckling och andra samhällsomvandlingar, en grundläggande förändring.

Ett förslag på hur denna förändring kan tänkas se ut har tagits fram på Backaplan i Göteborg, där stadsdelsförvaltningen Lundby i samarbete med lokala konstnärer och Statens konstråd har behandlat hela området som ett konstverk och utsatt det för vad som kan beskrivas som en konstnärlig förundersökning.

– Konstnären Hampus Pettersson har konstaterat att vi genom att utropa hela Backaplan till ett konstverk har gjort det möjligt att föra in konstens metoder i ett offentligt samtal kring platsen. Estetik och varande blir utgångspunkterna i en annans sorts utforskning och upplevelse av området. Det ger andra samtal och andra beslut, säger Barbara Ekström, drivande kulturstrateg på Stadsdelsförvaltning Lundby.

Det förhållandevis centralt placerade Backaplan består idag av en samling ganska anonyma ”köplador”, parkeringsplatser och kringbebyggelse. I framtiden

ska det storskaliga handelsområdet förvandlas till blandstad. och bli Hisingens självklara centrum.

Redan innan Statens konstråds utlysning på temat Konst i stadsutveckling hade SDF Lundby sökt kontakt med en grupp lokalt verksamma konstnärer med ateljéer i området, med ambitionen att inventera kulturella värden på platsen inför en framtida kulturplan. Inom utlysningen hittades den form som projektet behövde.

Initialt engagerades två konstnärer, Hampus Pettersson och Christin Wahlström Eriksson, för att samordna och utgående från sina egna konstnärskap driva konstnärliga efterforskningar och skapande aktiviteter tillsammans med andra konstnärer. Att en konstnär som bjuds in till en process av stadsomvandling ska arbeta med sitt eget konstnärskap är inte självklart.

– Arbetsuppgiften som vi fick var att programmera Backaplan för konst, och varken jag eller Christin hade en aning om vad det innebar. Det kanske kan handla om att skapa förutsättningar för ett levande kulturliv, om att inventera befintliga lokaler eller peka på behovet av ett utställningsrum. Skulle vi hålla på med konst, arkitektur, stadsplanering eller politik? Men vi landade i att vi höll på med en konstnärlig forskning och en förundersökning av området, som vi genomförde med konstens metoder, säger Hampus Pettersson.

Med sina yrkesmässiga nätverk som bas bjöd konstnärerna in till en organisk dialog med aktörer från konstvärlden. Utgående från plattformen ”Ångpannegatans Processer” har det genomförts en rad tillfälliga gestaltningar, olika typer av stadsvandringar, interventioner och workshops.

Här är det lätt att hitta exempel på tankar och perspektiv som knappast hade dykt upp inom ramarna för en mer konventionell planeringsprocess. Kompositören Fredrik Hagstedts musikaliska verk "Spruckna linjer, Helande brus" som bygger på tanken om att förflytta Kebnekaises fjällvärld till Backaplan kan tyckas abstrakt, men är på samma gång en ganska konkret beskrivning av en önskan om "mentala friytor" som säkerligen många medborgare kan uppskatta i sin närmiljö.

– Kanske får man med sig värden som annars är svåra att få med sig i en planeringsprocess. Men det är klart att konsten riskerar att bli instrumentell, när man för in den i en instrumentell beslutsprocess. Det jag kan bidra med är min konstnärliga process, och sedan kan andra utifrån sina perspektiv kanske hitta lösningar i det jag har gjort och se hur man omsätter det till konkret dagspolitik och beslutsfattande, säger Hampus Pettersson.

De fysiska verk som har skapats utifrån plattformen har mött stor uppmärksamhet. Christin Wahlström Eriksson förvandlade exempelvis en av Backaplans många parkeringsrutor till en linodling och skulptören Sara Lännerström byggde ett tempel av återbrukat tegel på en refug. Verken kan beskrivas som tydliga ingångar till samtal om markens värde och om cirkulärekonomi – teman som konstnärerna identifierat som viktiga för platsen. Det är också viktigt att se gestaltningarna som visuella artikuleringar av intryck och information som plattformen har genererat, menar Barbara Ekström, som tror att projektet kommer att ge eko också när Göteborgs andra förvaltningar planerar för den växande staden.

– Det vi har gjort är att vi har tagit med hela paketet. Det ni får är redskap för ett gemensamt lärande med

konstnärliga forskningsmetoder och en kulturplanering där konsten följer med i planprocessen. Det handlar egentligen bara om att konstnärerna ska komma in i en ordinarie funktion, tillsammans med övriga delar som behövs för att planera stan. Men det är viktigt att de kallas konstnärer, de kan inte vara konsulter eller liknande. De är konstnärer och de gör konst, säger hon.

En lärdom är vikten av att engagerade konstnärer inte ska arbeta mot underförstådda förväntningar och behov. Beställaren bör vara tydlig med att konstnären själv identifierar sina frågeställningar. I "Ångpannegastans Processer" görs därför vid sidan av kommunens slutredovisning en metodbeskrivning, där konstnärerna utifrån respektive praktik beskriver sin inblandning och erfarenhet. Det ger projektet en teoretisk ram som det oftast inte finns möjlighet att lägga medel på i samband med offentliga konstprojekt. Hampus Pettersson ser slutrapporten som sitt väsentligaste bidrag till projektet.

– Min roll har kanske varit att placera in projektet i ett sammanhang av konsthistoria och konstteori. Jag skriver om bland annat om minimalism, Fluxus och postmodernismen. För mig har det varit viktigt att koppla projektet till existerande konstdiskurser och discipliner, som ett sätt att förankra kunskapen lite djupare så att någon som inte kommer från konstvärlden hittar namn och referenser att följa om den vill fördjupa sig. Det är viktigt att avmystifiera konsten och visa att vi inte bara hittar på nya sätt att jobba i det offentliga rummet, utan att vi arbetar i en kunskapstradition.

*Sebastian Johans
för Statens konstråd/Navet*

”När den byggda miljön kontextualiseras som konst eller en arena för erfarenheter och upplevelser av konst, så blir det möjligt att relatera till den och tala om den i termer som formulerats inom konstvärldens kontext. Andra former av interaktion och samtal blir möjliga som via konsten relaterar till kulturella världen, sociala relationer och estetik förklarar genom analytiska redskap som utvecklats inom den kritiska diskussionen inom exempelvis postmodernism, post-strukturalism, dekonstruktion och posthumanism.”

*Hampus Pettersson,
Art Notes Ångpannegatan*

Konst som stadsutveckling är ett experimentellt arbete där ett konstprojekt i samverkan med Statens konstråd och Göteborgs Stad delar sina erfarenheter. Läsningen av projektets rapport leder in i flera parallella nivåer. Det lokala utforskandet av en plats beskrivs mot bakgrund av en konsthistorisk kontext som spänner över stora delar av utvecklingen på området i modern tid. Här finns också hänvisningar till de stora samtida globala rörelserna avseende klimat, ekonomi och sociala skeenden. Berättelsen är knuten till en plats för stadsomvandling med detaljerad redogörelse för dess förutsättningar.

Projektets mål har varit att undersöka hur denna plats kan programmeras för konst i nära samverkan mellan lokala konstnärer och kommunal organisation för stadsplanering och därför har projektets rapport sammanställts till ett gemensamt arbete under ledning av projektets konstnärer. Det handlar alltså om en konstnärlig studie där den kommunala planeringen får möjlighet att förhålla sig till konst. Projektet har syftat till att föra de båda parterna konsten och den kommunala organisationen, så nära varandra som möjligt. Därför är rapporten en tät, sammanflätad skrift av den samlade kunskap som projektet genererat.

Läsaren bör förbereda sig på att mötet med denna text äger rum på konstens arena. Ett stöd i orienteringen kan eventuellt utgöras av "en jämförelse med begreppet passager i den konstvetenskapliga litteraturen om Cézanne (André Lhote, Erland Loran mfl). Cézanne motarbetar envetet det gamla centralperspektiviska rumsdjupet, som är en statisk projektion av världen där tänkta flyktlinjer löper samman i en och samma flyktpunkt eller fokus, i fjärran. En centralperspektivisk framställning förutsätter att konstnären betraktat sitt motiv ur en

enda godtycklig synvinkel. Konstnären är i det fallet stillastående s.a.s. fjättrad vid en punkt och oförmögen att ens vrida på huvudet, liksom människorna i Platons grotta.

Med hjälp av "passager" hindrar Cézanne betraktaren att förlora sig i ett illusoriskt rumsdjup och istället återbördas betraktaren till bildens yta och djup. Betraktarens öga vandrar liksom på måfå fram och tillbaka i bildrummet, det blir en flanör. Eller som André Lhote uttrycker det: i Cézannes landskap skulle man kunna företa en ideal promenad, inte till fots utan andligen" André Lhote, *Traité du paysage* 1939.

De röster som samlats i denna skrift presenterar flera olika processer, iakttagelser, tankar och möjligheter som erinrar till passager inom måleriet och den konstvetenskapliga traditionen. Förhoppningen är att vandringen genom detta landskap skall leda läsaren till en egen förståelse: "omedvetet, både tecknar och upptäcker skrivandet en osynlig labyrint i öknen, en stad i sanden". Edmond Jabès, *Livre de Lâbsent*.

Barbara Ekström
Göteborg november 2020

*Citat hämtade ur Peter Cornell, *Paradisets vägar**

INLEDNING

Ett samhälles arkitektur uppstår ur dess kultur och är ett uttryck för hur medborgarna vill organisera miljöerna de ska leva och verka i (eller, för att ta ett citat ur H.W. Jansons bok "Konsten" så är arkitektur "konsten att skapa rum för mänskliga behov och önskningar"). Denna gestaltungsprocess står ofta i dialog med utvecklingen inom de övriga konstarterna, där samtidens olika utmaningar ges form och skapar grunden för både kollektiva och individuella identiteter och relationer. Under den tidiga modernismen kan vi se exempel på hur den tidens nya förutsättningar (både vad gäller den tekniska utvecklingen samt de sociala, kulturella och politiska förändringar som hade ägt rum) skapar ett intensivt arbete med att hitta lämpliga lösningar och tillvägagångssätt för att föra kulturen framåt.

I den ryska Konstruktivismen samarbetade konstnärer, arkitekter, fotografer, formgivare, författare och ingenjörer med att skapa en radikalt ny kultur som skulle svara mot det nyligen grundade Sovjetunionens behov.

I Holland samarbetade konstnären Piet Mondrian med bl a arkitekten Gerrit Rietveld i gruppen De Stijl, som kom att ha en stor påverkan på utvecklingen av den modernistiska arkitekturen. Skolan Bauhaus (som grundades i Tyskland 1919 av arkitekten Walter Gropius) förde samman konst, design och arkitektur i en undervisningsform som var inriktad på att på bästa sätt utnyttja de nya industri-

ella produktionsmetoder som hade utvecklats. Här undervisade bl a konstnärerna Wassily Kandisky och Paul Klee samt arkitekten Mies van Der Rohe. I alla dessa rörelser och sammanslutningar så finns utöver det faktiskt genomförda ett rikt material av förslag och visioner som fortsatt att inspirera.

Den visionära arkitekturen (som vi kanske kan härleda till Étienne-Louis Boullé (1728-99)) blev ett stående inslag under modernismen och arkitekten Le Corbusiers idéer kom att få ett speciellt stort genomslag, även om inga av hans mer radikala förslag (som att riva hela centrala Paris och ersätta all befintlig byggnation med ett antal punkthus) genomfördes. Men alternativa stadsvisioner kom att bli en egen genre och under efterkrigstiden kan speciellt nämnas Alison och Peter Smithson, gruppen Archigram och Constant Nieuwenhuys. Constant's projekt New Babylon uppstod ur hans verksamhet inom konstnärsgruppen Den Situationistiska Internationalen (eller Situationisterna) vars idéer har kommit att påverka synen på stadsanalys hos bl. a. teoretiker som Henri Lefebvre.

Långtifrån allt som byggdes utifrån ovan nämnda ideal blev särskilt tillfredställande när det så småningom uppfördes (och speciellt Le Corbusier's idéer som bidrog till de första försöken att skapa tydligt funktionsuppdelade städer kritiserades snabbt när de väl stod på plats, som t ex de nya stadsdelar och bostadsområden som skapades inom ramarna

för det s k “miljonprogrammet” i Sverige). Kritiken fördes både inom konstvärlden (Situationisterna var speciellt hårda i sitt motstånd vid rivandet av de äldre kvarteren i Paris, som offrades för att “modernisera” staden) och inom arkitekturen, där man började göra bruk av termen “postmodernism” för att återinföra den mångfald och komplexitet man oftast hittar i äldre stadsbyggnationer i planerna för det nya som skulle uppföras.

Postmodernism kom att bli den allmänna beteckningen på de tendenser inom efterkrigstidens kultur där man alltmer ifrågasatte och kritiserade modernismens ideal.

Återigen kan vi se att detta är en dialog som förs över gränserna för de olika disciplinerna där en konstnär som Gordon Matta-Clark kan arbeta med arkitektur och en arkitekt som Robert Venturi kan arbeta utifrån semiotik på ett sätt som för hans byggnader nära popkonsten.

När vi nu står inför stora utmaningar vad gäller omgestaltningen av våra städer så kan återigen den samtida konsten vara en stor resurs när det gäller att definiera just vad som borde göras och hur.

Mycket av den samtida konsten har kommit att arbeta med just det sociala som både ämne och material (konstteoretikern Nicolas Bourriaud har myntat begreppet “Relationell Estetik” för att beskriva detta tillvägagångssätt).

Att hitta nya sätt att samexistera och att ge uttryck och form åt detta blir ett första steg i att gestalta nya stadsrum anpassade till våra nya förutsättningar.

Projektet Ångpannegatans Processer har skapats för att kunna genomföra just en sådan analys och en tillhörande omgestaltning (i form av offentlig konst) för området Backaplan i Göteborg. Backaplan, som i nuläget är ett område som präglas starkt av det handelscentrum som är beläget där, samt av dess roll som nod i lokaltrafiksystemet, står inför en radikal ombyggnadsprocess där planen är att bygga gårdsstrukturer med verksamhetslokaler i bottenvåningarna och bostäder ovanför. Ett kulturhus för området ingår också i planerna. Men frågan uppstår ifall man lyckas se och inkorporera de befintliga värden som redan finns på plats. Området rymmer en mångfald av verksamheter och brukare vars önskemål skulle kunna vara utgångspunkten för en annan stadsplan.

Urban planering har kommit att bli en av vår tids viktigaste frågor. Två tredjedelar av jordens befolkning kommer sannolikt att bo i städer 2060 om utvecklingen fortsätter på samma sätt som i dag. Den hållbara staden står på den globala agendan med de mål som måste uppfyllas för att människans intressen skall samexistera i balans med övriga livsformer.

Välståndsutvecklingen i ett land är förknippad med hur väl landet lyckas med utvecklingen av städerna. I Sverige accelererar expansionen i de tre storstadsregionerna och Göteborg utmärker sig som nordens största stadsutvecklingsprojekt. Att bygga stad i

dag skiljer sig dock i hög grad från tidigare erfarenheter av stadsutveckling. Den tillväxt som städerna genererat i form av produktion, investeringar samt kunskaps och – kompetensutveckling framträder nu mot bakgrund av globala aspekter, klimatagendan samt balans i sociala frågor och rättvis fördelning. Detta ställer krav på stadsplanering, med fokus på miljö, hälsa och gestaltning. I Göteborg finns en vision för stadens utveckling med stor öppenhet mot att utveckla nya lösningsmodeller, skapa lokalt engagemang samt involvera fler kompetensområden.

För att tillgodose de nya kraven krävs också nya finansieringsmodeller och det är inte alltid självklart hur dessa skall vara utformade för att kunna ansluta till ordinarie struktur. Konst och kultur är en av de fyra hållbarhetsdimensionerna för samhällsutveckling tillsammans med sociala, ekologiska och ekonomiska faktorer. Genom att tillämpa konst i stadsutveckling praktiskt så identifieras vilka delar ett konstprogram behöver innehålla för att konstens kreativa potential skall kunna berika stadsutvecklingen.

Denna studie belyser genom exempel hur ett sådant utvecklingsarbete kan gå till samt hur det kan förhålla sig till såväl fri konstnärlig tolkning av stadsmiljöer och planerad utveckling som ordinarie styrande dokument i kommunal sektor.

Stadsplanering som idé har sysselsatt arkitekter, konstnärer och ingenjörer sedan den första tanken på en idéstad lanserades på 1500-talet. I Sverige drev stormaktstiden på utvecklingen eftersom man var i stort behov av att organisera landets intressen administrativt och ekonomiskt. Det är ingen tillfällighet att Luleå, Piteå, Sundsvall, Borås och Göteborg firar 400 år samma år, 2021. Under den tid som förflutit så har stadsplanernas skala antagit

gigantisk proportion men problemställningarna är inte helt skilda från dem som var aktuella under Barocken. Arbetet för hälsosamma och sanitära levnadsförhållanden är en sådan fråga liksom drägliga villkor för mindre bemedlade. Vems inflytande som skall råda är i dag mer omtvistat än någonsin och vilken nytta stadens som miljö egentligen skapar är en fråga som gestaltar sig i många skepnader. Stadsplaneringen talar med många tungor och skall uppfylla en mängd intressen men det finns ett språk som är gemensamt för alla områden. Det gestaltade. Alla miljöer som skapas av människan har följt samma process som den fysiska handlingen alltid gör, från idé och tanke till materialiserad form. Därför är det anmärkningsvärt att den skapande akten utgör en så marginaliserad del av stadsplaneringen när det i själva verket är grundprincipen. Genom en utökad tillämnning av konstnärlig metod i det urbana landskapet så finns det möjlighet att åter identifiera ett övergripande svar på frågan varför vi skall bygga städer.

Undersökningen visar hur konstens och kulturens betydelse för människans livsmiljöer kan identifieras som värdegrund för stadsutveckling utifrån det praktiska exemplet Ångpannegatan på Backaplan i Göteborg där grupper av lokala konstnärer etablerat sig under lång tid.

Hampus Pettersson

PLATSEN OCH MÄNNISKORNA

1.01 Transitzon

*Den som vandrar på Backaplan färdas över minnesmark, gränsland och lägerplats samtidigt som stegen går över vardag, shoppingstråk och trafikmiljö för alla fordonsklasser. Detta är en plats som vuxit fram ur specifika syften för volymhandel och transport. Men det är också ett område som under många år tilldragit sig olika kreativa och kulturella grupper intressen. I skärningspunkten mellan försäljning av billiga vitvaror, IT-produkter, hemtextil och parkeringsplatser, lastkajer och lagerlokaler så uppstår en fristående sfär – ett annat landskap. De som rör sig i denna parallella strukturer platsen utifrån en annan värdeskala och använder området för alternativa och ibland överraskande syften. Under en längre tid har ett ansenligt antal konstnärer, kreatörer, kulturella nätverk, innovatörer och experimentella projekt engagerat sig i området, vilket genererat en rik flora av skapande verksamheter som lämnat avtryck både inom och utanför platsens geografiska läge.**

**Kulturplan Backaplan,
Göteborgs Stads kulturförvaltning*

Det kan tyckas en smula märkligt att just denna miljö som ägnats marginell omsorg när det gäller estetiskt utförande samtidigt verkar attrahera grupper som är aktiva inom det konstnärliga fältet. Den parallella strukturen fungerar som en slags transitzon – en överlappning mellan olika lager som öppnar helt differenta tolkningar än dem som områdets ordinarie ramverk erbjuder. Inne i zonen skapas vissa förutsättningar som genererar hög, kreativ utveckling, oftast under begränsad tid. Liknande zoner finns i nästan alla större städer.

En bidragande faktor är i regel att det under en tid uppstår tillgång på lokaler i förhållandevis centralt läge till rimlig kostnad. Detta är dock inte alltid hela förklaringen till hur den parallella strukturen uppstår. Dessa områden bär ofta karaktären av att vara närmast oplanerade med en miljö som tillåts växa fram allt efter behov och efterfrågan. Resultatet blir en palimpsest av olika ytor som bär spår av tidigare användning i kombination med aktuella intressen, en miljö där gatunätet lika gärna kan leda ut på ett öppet gärde som in i en återvändsgränd. När ett sådant område skall förändras så visar det sig ofta att de kvaliteter som finns i den parallella kreativa zonen är likvärdiga med dem som eftersträvas i den nya områdesbeskrivningen. Trots goda ambitioner så misslyckas i många fall strävan att värna befintliga värden i form av kulturella mötesplatser, kreativa näringar, alternativ estetik, platsspecifik identitet och konstnärliga uttryck på ett sådant sätt att de kan införlivas i det nya sammanhanget.

*På samma sätt som man i dag återvinner så mycket som möjligt av materiella värden när man river en byggnad eller renoverar ett område så kan konstnärliga värden återvinnas. Om man arbetar på det sättet finns det goda möjligheter att området behåller sin identitet och att människor som levt och verkat på platsen känner fortsatt tillhörighet.**

**Kulturplan Backaplan,
Göteborgs Stads kulturförvaltning*

1.02 Grund

Aldrig tidigare har Göteborg expanderat i så stor skala under så kort tid. På båda sidor av Göta Älv rullar de nya planerna ut sig – Skeppsbron, Järnvä-

gen, Masthuggskajen och Gullbergsvass på södra sidan och Frihamnen, Lindholmen och Backaplan i Stadsdelen Lundby på den norra stranden där även Ringön ligger.

Göteborg förväntas växa med närmare en tredjedel fram till 2035 vilket innebär ca 150 000 nya invånare. På Backaplan, några minuters resa med kollektivtrafik från centralstationen, planeras för Hisingens centrum med omkring 7000 nya bostäder och ca 140 000 kvm handel.

Den nya Hisingsbron knyter an direkt till Centralenområdet - även det under ombyggnad.

Backaplan som omfattar drygt hundra hektar, skall under de närmaste decennierna utvecklas från storskaligt handelsområde till blandstad med bostäder, social service, parker, torg och stråk samt även ett planerat kulturhus.

Efter den 29 oktober 1998 så är Backaplan för evigt förknippat med den brandkatastrof då 63 unga människor miste livet. Denna händelse har lämnat ett outplånligt avtryck efter sig och har i stor utsträckning bidragit till förståelsen av hur staden fungerar som social organism. Bland de aktörer som är involverade i utvecklingen på Backaplan finns en stark vilja att arbeta förebyggande och långsiktigt med lokal kunskap och förankring.

När Statens konstråd våren 2018 gjorde en utlysning för Konst i Stadsutveckling så kom detta som ett efterlängtat svar på en situation där medverkan från lokala konstnärer på Backaplan börjat efterfrågas i den kommunala organisationen. Denna efterfrågan kan spåras till intentionerna för den vision som ligger till grund för utvecklingen av de centrala delarna av Göteborg - Vision Älvstaden från 2012, som betonar vikten av konstnärlig och kulturell medverkan i processerna.

Året efter, 2013, fick Göteborgs Stad ett Kulturpro-

gram med riktlinjer för konstpolitik och kulturpolitik. En mer detaljerad strategi för hur stadsutveckling skulle kunna bedrivas i kulturplaneringssyfte saknades dock. Stadsdelen Lundby hade därför vänt sig till de lokala konstnärerna i området kring Backaplan för att utöka kunskapen om området ur ett konstnärligt perspektiv.

Stadsbyggnadskontoret hade också visat intresse för en sådan dialog med särskild tanke på det planerade kulturhuset i området. Detta kulturhus har varit en fråga för Hisingen (som är den ö där Backaplan intar ett centralt läge) under mer än tre decennier. Samtal och aktiviteter kring huset har därför kommit att bli ett återkommande inslag på platsen i allt från tillfälliga platsskapande aktiviteter till produktionsplattformar i det fria kulturlivets egen regi. Detta har medfört att såväl kommunal planering som privat näringsliv fått möjlighet att relatera till miljön på ett sätt som tillåtit en högre grad av individuell upplevelse, en skärpt förståelse för betydelsen av känslor, intuitiva upplevelser, minnen och lekfullhet *1.

Stadsdelen Lundby skapade projektansökan till Statens konstråd med inriktning på samverkan med lokala konstnärer. Ansökan beviljades med resurser för en treårsperiod och Ångpannegatans Processer som projektet kom att kalla sig, blev ett av sex projekt med spridning i olika delar av landet som valdes ut för genomförande. *2

**1 Hampus Pettersson Art Notes*

**2 De övriga projekten var lokaliserade till Sundsvall, Örebro, Borås, Falkenberg och Visborg/Gotland*

1.03

Ångpannegatan

Nätverken av aktiva konstnärer på Backaplan har periodvis varit ganska omfattande. Vid tidpunkten för projektutlysningen från Statens konstråd kontaktade stadsdelen ett ateljékluster beläget i områdets utkant på Ångpannegatan. Kring mil-leniumskiftet och några år in på 2000 – talet hade det här området ett ganska skamfilat rykte. Flera våldsdåd hade ägt rum och en del av det som hänt där stämplade ett större område som otryggt med utsträckning över östra Kvillebäcken. Verksamma i området var dock av en annan mening – småskaliga näringsidkare, föreningar och verkstäder samsades med återvinningsmarknader och lokaler för olika trossamfund. Problemet med motsättningarna mellan den poliska viljan att utveckla området genom att riva all tidigare bebyggelse för att bygga nytt och de lokala näringsidkarnas intressen kom att engagera sociologen Catharina Thörn som tillsammans med fotografen Katarina Despotovic skapade studien "Den Urbana Fronten"*. Den äldre bebyggelsen i östra Kvillebäcken ödelades helt och området gav plats åt blandstad med ca 2050 nya bostäder och ett 30 – tal verksamhetslokaler. Men på Ångpannegatan hade en annan förändring inträtt under tiden. Under flera år drev Ungdomssatsningen Hisingen studios och replokaler i området och konstnärer hade börjat flytta in tillsammans med andra kreativa näringar inom musik och digitala media. De äldre byggnaderna fanns kvar och de småskaliga näringarna med såväl sadelmakare som bilmek – men brottsstatistiken hade sjunkit markant. När stadsdelsförvaltningen kontaktade ateljéklustret på Ångpannegatan våren 2018 för att söka samverkan i projektet med Statens konstråd kännetecknades området av en kreativ expansion i form av konstnärer, kulturaktörer och skapande verksamheter. En del av konstnärerna där hade redan delvis involverats i områdesutvecklingen genom stadsdelens

kulturenhet och syftet med ansökan till Statens konstråd var att skapa ett konstnärsdrivet projekt för Konst i Stadsutveckling. Christin Wahlström Eriksson och Hampus Pettersson är de två konstnärer som skapat projektets huvudlinje där andra konstnärskap senare kom att bli en del i processen.

Det visade sig snart att de involverade konstnärerna var genuint intresserade av områdets historia och utveckling. Ingen av dem hade valt sin ateljélokal på Ångpannegatan för att den ligger särskilt nära bostaden. Man framhåller istället intressanta och inspirerande kvaliteter i byggnad och närmiljö som argument för att vara konstnärligt förankrad i området. Intresset för platsen var också ett tungt vägande skäl till att konstnärerna till en början engagerat sig utan ersättning för sina insatser i stadsplaneringsarbetet. Intresset för områdets utveckling var tillräckligt stort för att motivera ett ideellt engagemang. I längden hade detta naturligtvis inte varit hållbart för ett mer fördjupat utvecklingsarbete och den positiva responsen på ansökan till Statens konstråd skapade de nödvändiga förutsättningarna.

1.04

Äga frågan

Redan i projektstarten etablerade Wahlström Eriksson / Pettersson en fysisk utgångspunkt i området som baserade sig på tidigare erfarenheter av vikten av att skapa möjligheter för möten mellan intressegrupper. Området kring Backaplan och Ångpannegatan utgörs som tidigare nämnts av verkstadsmiljöer och lagerlokaler med inslag av enklare matställen. Någon mötesplats för kunskapsutveckling kring konst och kultur fanns inte även om de olika ateljéklustren och kreativa nätverken hade egna informella samlingspunkter. Projektet öppnande därför en lokal för kunskapsutveckling

i en strategiskt belägen bottenvåning. På området kring Backaplan fanns i projektstarten omkring 120 olika butiker som därmed kompletterades med en kunskapsplattform för konst. Lokalen hade uppenbara likheter med ett ordinärt showroom för platsutveckling som de flesta större stadsutvecklingsprojekt brukar presentera. Skillnaden utgjordes av innehållet. Möjligheten att komma till Backaplan och diskutera ämnet konst i ett mer allmänt forum ökade alltså från 0 till 100 procent när projektloken öppnades. De personer som redan rörde sig i området med intresse för konst och kulturutveckling fick därmed en arena för möjligt tankeutbyte. Med tanke på att staden kan läsas av som en representation av samhällsbyggnaden där skolor, sjukhus, fritidshem, äldreboende, kyrkor och idrottsanläggningar utgör de identifierade behoven så krävs det också ytor som kan upprätthålla det ständigt pågående samtalet om hur och vad det är vi bygger.

Dessutom visade sig snabbt att behovet i Göteborgs Stad av en sådan mötesyta i allmänhet var stort – under första året hade projektloken varit värd för möten mellan olika parter vid ett eller ett par tillfällen varje vecka. Här träffades arkitekter, kulturutvecklare, företrädare för mänskliga rättigheter, studenter, fotografer, forskare och givetvis konstnärer från såväl den nationella som internationella arenan. Eftersom varje konstnärskap i sig självt är en möjlig öppning för samtal så skapas en mängd olika ingångar för andra synpunkter och inspel kring ett gemensamt ämne. Men till skillnad från de ordinarie expertforum där stadsutveckling diskuteras så kännetecknas det konstnärliga samtalet kring ämnet av en möjlighet för alla att äga en del av frågan.

1.05 Fundamentet

Den 29 oktober 1998, exakt klockan 23.42.02 får räddningstjänsten i Göteborg det första samtalet från det som utvecklades till landets största brandkatastrof i modern historia då 63 unga människor miste livet och mer än 200 skadades allvarligt.

De människor som kom att hantera brandkatastrofens första omedelbara verkan vittnar om hur alla handlingar med ens fick ett enda grundsyfte: att med största möjliga medmänsklighet lindra smärta och lidande. Kring den rent fysiska insatsens kärna skapades snart en ring av stöd för de närmast anhöriga och människor från hela staden slöt upp i det praktiska arbetet. Manifestationen för stöd och deltagande kom under en lång tid att avspeglas i alla delar av samhället.

Trots händelsens fruktansvärda tragik så lyckades nätverken av människor skapa en djup, fundamental sammanhållning som många minns som något alldeles speciellt; känslan av att tillsammans arbeta för att lindra skadeverkningarna, att gemensamt försöka hela staden. Det minnesmärke som senare restes på platsen för att hedra offren för katastrofen symboliserar den stora, gemensamma sorgen över händelsen. Ur denna sorg uppstod en grundförståelse för samhällsbyggnad på ett djupare plan: att skapa bästa möjliga förutsättningar för människors liv och hälsa. I spåren av denna förståelse initierades bland annat Ungdomssatsningen i Göteborg för att stärka unga människors möjligheter till meningsfull fritid med främjande och förebyggande insatser. Även Räddningstjänsten utvecklade sina rutiner och ökade arbetet för att skapa tillit och bygga relationer. I det Göteborg vi skapar i dag är det fortsatt viktigt att vi även i den byggda miljön kan

se dessa intentioner avspegla sig. Det kan förefalla som ett helt självklar föresats – men det finns en risk i planeringen att värden i miljöerna inte blir omhändertagna, förloras eller förblir outvecklade. När staden förtätas minskar utrymmet att lösa målkonflikter: målet att barn och unga skall få tillräckligt med yta för att röra sig och mötas på, målet att kunna använda det offentliga rummet för upplevelser, aktivitet och spontana initiativ utan att hindras av familjens barnvagn, en rullator eller en rullstol. Målet att vistas i stadens miljöer utan konsumtionskrav. Målet att kunna skratta tillsammans utan att överröstas av trafiken. Målet att kunna andas frisk luft. Dessa målsättningar är investeringar som på sikt genererar bättre livschanser för individerna som lever där samtidigt som det skapar långsiktigt hållbar ekonomi för samhället. Detta gäller naturligtvis för alla stadsmiljöer, men om vi misslyckas med att bygga för mänskliga värden på Backaplan – den plats där hela staden en gång delade den djupaste förståelse för samhällets grundläggande behov – då är risken stor att staden inte kommer att lyckas med det någon annan stans heller.

I konstprojektet på Backaplan formulerades efter hand ett antal frågor kring för stadsplaneringen att förhålla sig till. Dessa frågor tog sig bland annat formen av text på en centralt placerad skylt med en estetik snarlik den som används vid byggarbetsplatser. I detta fall är skylten ett konstverk, ett slags fundament för konstens och stadens grundfrågor som vuxit fram ur processen.*

* se konstnärernas egna metodbeskrivningar.

1.06

Att låta planen bära sina investeringar

Målet att kapa socialt hälsofrämjande miljöer kräver en annan slags investeringskalkyl än den vi använder i dag. Sociala investeringar innebär att exploatering som endast syftar till att stärka monetära måluppfyllelser är otillräckliga. I hög urban tillväxt så är det viktigt att tillse att varje plan bär sina egna sociala investeringar så att miljöerna blir fullvärdiga platser för dem som skall leva och verka där. Behovet av sociala miljöer kan inte förhandlas bort eller planeras ”någon annan stans”. Detta gäller för alla åldersgrupper och deras specifika behov och intressen. Konstnärer är dock en grupp som särskilt uppmärksammat hur viktigt detta är eftersom gentrifiering och dess konsekvenser är något som konstnärerna själva ofrivilligt bidrar till – genom att öka ett områdes attraktionskraft. Medvetenheten kring detta är stor bland konstnärer och det finns goda möjligheter att skapa tydlighet i ämnet om gruppen involveras i stadsutvecklingsprocesserna. I projektet på Ångpannegatan kunde konstnärerna bidra med ett förslag för lokalprogram för ateljéer, ateljébostäder och småskaligt, kreativt näringsliv som presenterades på Stadsbyggnadskontoret. De aktörer som skall medverka till att gestalta miljöerna med konst och kultur skall naturligtvis också ha möjlighet att bo och verka på platsen. Här skapas en god utgångspunkt för att även säkra tillhörighet och tillgång till attraktiva lägen i den byggda miljön för andra grupper som exempelvis barn och barnfamiljer, ungdomar och äldre. Genom konstnärlig kommunikation kan frågor av det här slaget få utrymme och öka parternas gemensamma samtalsyta. I projektet på Ångpannegatan blev detta ofta uppmärksammat då konstnärerna fick tillträde till möten och stadsutvecklingsforum. Konsten har inte alla lösningar men möjligheten att ställa frågor ur annan infallsvinkel möjliggör nya tankebanor.

1.07 Sunya

Den mest framträdande egenskapen hos det befintliga - det som är - utgörs av att det skiljer sig från det som är icke är. Iakttagelsen av denna uppenbara skillnad och förmågan att över huvud taget kunna föreställa sig något som inte finns till är som bekant grundförutsättningen för vårt matematiska system.

Sunya är sanskrit och betyder tomrum vilket så småningom fick betydelsen av noll. I början av vår tideräkning fanns det i Indien ett begrepp för "icke - vara", "frånvaro" och "tomhet". Denna idévärld var en del av en filosofisk lära - Sunyata, eller den Den mellersta vägen. Denna möjlighet att föreställa sig ingenting fanns alltså i Indien långt innan det decimala positionssystemet skapades. När behovet i matematiken inspirerade till att göra en markering för frånvaron av enheter så föll det sig naturligt att använda det ord som redan fanns - Sunya och tecknet för detta begrepp var ett hål.

I modern tid lever matematiken och religionen på helt olika plan men om man tittar bakom symbolerna så finner man ofta ett de härstammar från existentiella föreställningar inom de tidiga högkulturerna.

Inom stadsplanering blir det särskilt tydligt hur matematiska metoder styr beräkningen för varje kvadratmeter av marken. På Backaplan räknar man med en investeringskalkyl på omkring 3,5 mkr. Varje byggnad, gata, torgyta, lekplats eller park är noga reglerad i förhållande till den förväntade mängden individer som skall befolka området. I framtiden kommer platsen att programmeras för bostäder, handel, skola, fritid, trafik, utevistelse osv.

En viktig del av stadsplanering är att tillse att de nyttor som en plats behöver erbjuda är tillgodosedda i områdets utveckling. Konstnärerna på Ångpannegatan påbörjade en undersökning för att identifiera befintliga nyttor i området sett ur ett konstperspektiv. Den upptäckt som gjordes i denna undersökning var att det konstnärliga värdet framträdde som starkast genom en slags frånvaro av övriga intressen.

Möjligheten att föreställa sig något annat ökade därmed.

Den förståelse av platsen som konstnärerna bidragit med i processen visade sig vara något långt mer genomgripande än en konstnärlig kommentar eller ett estetiskt inslag. För att förstå bakgrunden till konstnärernas sätt ta sig an uppgiften krävs en bakrundsbeskrivning av den tradition projektet knyter an till.

Följande konsthistoriska genealogi ger en möjlig väg att applicera konstens metoder i ett stadsplanerings- och gestaltningsarbete; det är inte den enda vägen, men den representerar det teoretiska ramverk som Ångpannegatans Processer arbetade inom.

Förhållningssättet som vi valde att utveckla utgick ifrån en vilja att skapa en konstnärligt baserad arbetsprocess som tillät en hög grad av interaktion, dialog, kritiskt tänkande och möjlighet till interdisciplinära samarbeten.

KONSTKONTEXT

2.01

Gestaltade miljöer kontextualiserade som konst

Under 1900-talet sker inom delar av den samtida konsten en gradvis förskjutning av fokus ifrån konstverkens "inre" relationer (såsom frågor vad gäller tex komposition och material) till de yttre faktorer som ger verken dess sammanhang. Marcel Duchamps (1887-1968) konstnärskap är sannolikt det första exemplet på en medveten metod för att arbeta utifrån detta perspektiv inom konstvärlden och hitta sätt att gestalta de frågor och föreställningar som uppstår därur. Duchamps kanske mest kända bidrag till utvecklingen av konstabegreppet var hans så kallade "readymades", som var ett försök att komma runt alla estetiska värderingar och beslut i den konstnärliga processen. Istället kunde Duchamp vid vissa bestämda tidpunkter plocka upp det närmaste till hands objektet och besluta att det var ett färdigt konstverk -en readymade. Av alla hans readymades så var det en urinoar (döpt till Fountain) som väckte störst uppmärksamhet och blev orsak till en stor skandal och påföljande debatt då verket skickades in som Duchamps bidrag till en gruppställning arrangerad av The American Society of Independent Artists 1917 i New York (Fountain var det enda av de 2125 verk som refuserades). I och med denna incident blev begreppet readymade och dess problematik in i konstabegreppet. Vad är konst, hur vet vi att det är konst, vem bestämmer att det är konst?

Duchamp var en av de centrala konstnärerna i den internationella konströrelsen Dada som uppstod i Zurich, Schweiz 1916 (mitt under det pågående första världskriget) och som under sin verksamma tid etablerade verksamheter i New York, Paris, Berlin, Köln och Hanover. Inom Dadaismen experimenterade man med olika metoder för att utveckla

diverse former av "anti-estetik", dvs man strävade efter att hitta nya, samtida uttryck för konsten som inte grundade sig i en etablerad estetik (varken den akademiska klassicismen eller den tidiga modernismen). Duchamps readymades uppstår i den här dialogen, som även omfattar bruket av collage och fotomontage, slumpfaktorer i konstnärliga kompositionsprocesser, fotografi, experimentell poesi och performance. Många av dessa arbetssätt kringgår kravet på traditionell hantverkskompetens och är inte intresserade av att bekräfta den rådande konstsynen, utan att ifrågasätta och utveckla den. På detta sätt har många tolkat Dadaismens metoder som ett led i en demokratiseringsprocess vad gäller konsten och kulturen -vem som helst kan ta en tidskrift, eller någon annan källa som ger uttryck för den officiella, gemensamma kulturen och genom kollagetekniken klippa sönder den och omorganisera dess beståndsdelar i syfte att gestalta en annan ståndpunkt eller infallsvinkel.

Dadaismens, och i synnerhet Duchamp's, syn på konsten och skapandeprocessen kom att under 40- och 50-talet påverka den amerikanske kompositören John Cage (1912-92) i sitt sökande efter nya uttryck och arbetsmetoder. Cage förenade intresset för Duchamps konstnärskap med influenser ifrån Zenbuddismen vilket resulterade bl a i musikstycket "4'33" (1951), skrivet för piano och som består av att musikern sitter stilla vid sitt instrument, markerandes styckets olika moment genom att lyfta och stänga pianots tangentlock vid bestämda tidsintervaller (stycket varar i 4 minuter och 33 sekunder). Syftet med detta är att förflytta fokus från instrumentets tystnad till alla andra ljud som finns runtomkring. Cage arbetade även med slumpmetoder för att skapa partiturer och kunde använda sig av t ex radiosändningar som inkorporerades i musikstycken (här ser vi paralleller med kollagetekniken inom bildkonsten). Cage kom att påverka andra

kompositörer, bl a Cornelius Cardew i vars grafiska partitur (i t ex verket *Treatise* (1967)) det är upp till musikerna att tolka fritt -syftet är att skapa relativt öppna "spelregler" som blir utgångspunkten för ett gemensamt skapande som bygger på improvisation, slump, delaktighet och dialog.

Genom sin undervisning på både Black Mountain College och New School for Social Research kom Cage att påverka en hel generation av konstnärer och musiker varav många sedan blev verksamma inom konströrelsen Fluxus som uppstod under tidigt 60-tal. Här utvecklades ett intresse för en form av performancekonst som hade mycket gemensamt med den typ av musik som skapades av Cage och hans efterföljare. Det kunde handla om ganska enkla instruktioner eller "spelregler" som skulle utföras (ett typiskt exempel är La Monte Young's "Composition 1960 #10" som lyder "rita en rak linje och följ den"). Många av dessa performance skedde inför en publik men en stor del av verken var även tänkta att kunna genomföras av vem som helst, utan publik. På så sätt blev en Fluxus-performance experienciell -man upplever verket genom att genomföra det och distinktionen mellan konstnär och publik blir mera ambivalent (eller upphör helt). Fluxus kom att ha ett stort inflytande på utvecklingen av Konceptkonsten under slutet av 60-talet, där konstnärerna helt upphör att arbeta med traditionella konstnärliga medier och istället väljer de material och uttryck som bäst lämpar sig för att gestalta den idé de har (idéer som enligt konstnären Joseph Kosuth i hans text "Konsten Efter Filosofin" (1969) har som syfte att presentera nya påståenden angående konstens natur, vilket var vad Duchamp gjorde med sina readymades).

Under 60-talet sker även i USA etablerandet av Minimalismen, en konströrelse som hade som syfte

att likt Cage's 4'33" förskjuta fokus ifrån verket och istället göra betraktaren medveten om sammanhanget och sitt egna förhållande till det. I detta stödde man sig mycket på fenomenologin såsom den hade utvecklats av bl a filosofen Maurice Merleau-Ponty (1908-61). För att uppnå detta använde sig konstnärer som Donald Judd (vars text "Specifika Objekt", 1965, är en av rörelsens huvudmanifest) och Robert Morris av mycket enkla geometriska former, ofta industriellt framställda. Konstnärerna ville undvika att skapa objekt som hade inbördes relationer (en komposition av separata delar som förhåller sig till varandra, skapandes en helhet som avläses som ett autonomt konstobjekt och vars estetiska värde är oberoende av dess placering) och istället som sagt öppna upp verket mot rummet, miljön, sammanhanget och betraktaren.

En vidareutveckling av Minimalismen var Land Art, där konstnärer som Robert Smithson, Mary Miss och Walter de Maria började skapa verk i befintliga landskap (oftast i obebyggda naturområden). Smithson's "Spiral Jetty" (placerad i Great Salt Lake, Utah) från 1970 torde vara det mest kända exemplet på land art. Här blir återigen skulpturerna platsspecifika och inbjuder till interaktion vad gäller upplevelsen av verket -att man rör sig omkring och genom dem, medveten om sin placering i relation till verket och till de tidsliga och rumsliga dimensionerna. Konstteoretikern Rosalind Krauss beskriver i sin text "Skulptur i det utvidgade fältet" (1979) dessa verk som "markerade platser" för att skilja dem från både skulptur och arkitektur. Inspirerad av Smithson så började på 70-talet konstnären Gordon Matta-Clark att såga itu byggnader som stod inför rivning, detta för att öppna upp och destabilisera de tidigare slutna arkitektoniska formerna.

Den konströrelse som mest konsekvent arbetade

med arkitektur och byggda miljöer var sannolikt den Situationistiska Internationalen (eller Situationisterna) som uppstod i Europa 1957. Dess medlemmar kom ifrån tidigare europeiska konstgrupper som hade uppstått under efterkrigstiden såsom International Movement for an Imaginist Bauhaus (en fortsättning på gruppen COBRA (Copenhagen, Brussels, Amsterdam), som fanns mellan 1945-52 och vars medlemmar inkluderade konstnären Asger Jorn och arkitekten Constant), The Lettrist International (en grupp baserad i Paris som vidareutvecklade Dadaismens idéer och vars ledare Guy Debord kom att bli den tongivande rösten hos Situationisterna) och The London Psychogeographical Society (som bestod av en enda medlem, Ralph Rumney). Som gruppens namn antyder så var dess medlemmar intresserade av att skapa det man kallade "situationer" som fungerade som kulturkritiska handlingar eller manifestationer i det offentliga rummet. Här förhöll man sig både till sociologen Henri Lefebvre och hans "kritik av vardagslivet" samt till filosofen Jean-Paul Sartre's existentialism (där individen är född till frihet, med det ansvar det innebär). Gruppen började undersöka den urbana miljön och individernas förhållande till den. Fokuset låg inte på de arkitektoniska formerna och miljöerna i sig, utan på de situationer, relationer och atmosfärer som uppstod i dem. Psykogeografi blev begreppet man använde för dessa miljöstudier, och dériven var metoden som brukades för att medvetet vandra runt i dessa urbana miljöer. Till skillnad från flanören sökte situationisterna genom dériven ett medvetet interagerande med sin omgivning i syfte att underminera givna föreställningar och skapa nya sammanhang. Dessa aktiviteter ledde till formulandet av det man benämnde en "unitär urbanism" där olika områden i stadsrummet kunde länkas ihop baserat på deras "ambiens" och där konst och ny teknik används för att skapa dynamiska relationer i levnadsmiljöerna. Guy Debord beskriver själv hur nya, tidigare okända arkitektoniska former ska upp-

stå ur de situationer man medvetet skapar, istället för tvärtom (att nya arkitektoniska former ska skapa nya upplevelser, beteenden och rörelsemönster).

Situationisterna kom att allteftersom deras verksamhet fortsatte in på 60-talet att lägga mera fokus på Guy Debords analys av det han kallade "skådespelssamhället" såsom han definierade det i sin text "The Society of the Spectacle" (1967). I denna beskrivning av sin samtida kultur uppfattar Debord att kapitalismen har gått in i en ny fas där all fokus ligger på de massmediala bilderna och konsumtionen av dem. Debord arbetar delvis vidare på teorier som utvecklades av de marxistiska filosoferna som 1923 grundade den så kallade Frankfurtskolan. Denna grupp, som bland sina medlemmar räknade bl a Theodor Adorno och Walter Benjamin, ifrågasatte starkt synen på samhällsstrukturer som naturgivna och betonade istället deras ursprung i det mänskliga tänkandet. Den massmediala kulturindustrin studerades noga, och där fann man mest bekräftelser på den då rådande politiska ordningen, med ytterst litet utrymme för kritiskt innehåll. Mycket tack vare Situationisterna så kom denna kulturkritiska hållning, kombinerat med influenser ifrån filosofen Michel Foucault, att prägla europeiska konceptkonstnärer som Daniel Buren och Hans Haacke, som båda två blev ledande inom det som benämndes institutionskritik. Här synade man museerna och andra konstvärldsinstitutioner för att tydliggöra de maktrelationer och ekonomiska intressen som verkade där. Detta synsätt kom att utöva en stark påverkan på konstvärlden under hela 70-talet och har fortsatt att göra det fram till vår tid. Vidare kom feminismen att via konceptkonstnärer som Judy Chicago, Mary Kelly och Adrian Piper (som dessutom lyfter många frågor gällande rastillhörighet) att bidra mycket till ifrågasättandet av de representationer av subjektet som skapades och upprätthölls av den dåvarande dominerande kulturen. Återigen

låg fokuset på att analysera sammanhangen och de politiska intressen som ger konstverket/representationen dess innehåll. Cindy Sherman och Barbara Kruger är exempel på konstnärer som har arbetat med massmediala representationer på detta sätt och som brukar sammankopplas med begreppet postmodernism. Typiskt för postmodernismen är en icke-essentialistisk syn på subjektskapet där man istället betonar dess karaktär av social konstruktion och ett tillhörande avståndstagande ifrån synen på konstverk som slutna och internt sammanhängande "verk" för att istället, med inspiration ifrån filosofen Roland Barthes, se dem som inneslutna i en "text" (som Barthes själv beskriver som en "multidimensionell rymd där otaliga skrifter, ingen av dem originella, blandas och sammandrabbar"). Filosofen Jean Baudrillard var också en viktig influens; hans tankar om hur verkligheten har ersatts av sin representation har mycket gemensamt med Situationisternas skådespelssamhälle. Baudrillard vidareutvecklar dessa idéer och beskriver skapandet av "simulacra", representationer som saknar en "verklig" referent. Under 80-talet förs överhuvudtaget många diskussioner inom kulturvärlden om just representationer, bilder, tecken, relationen mellan det betecknande och det betecknade och vilka ideologiska funktioner de fyller. Denna diskussion är på inget sätt begränsad till konstvärlden utan förs även inom arkitekturen där teoretiker som Jane Jacobs och Kevin Lynch ifrågasätter modernismens inflytande på stadsutveckling och miljögestaltning och arkitekter som Robert Venturi börjar arbeta utifrån ett semiotiskt (dvs analysen av hur tecken och språk fungerar) perspektiv.

Under 90-talet ser man hur flera konstnärer i sin verksamhet öppnar upp för en ökad interaktion med publiken. Installationen blir en allt vanligare utställningsform och kan ofta vara platsspecifik vad gäller både tema och innehåll. Konstteoretikern

Nicolas Bourriaud beskriver detta fenomen i sin bok "Relational Aesthetics" (1998). Här arbetar konstnärerna med sociala relationer som sitt huvudsakliga medie, just dessa relationer som tidigare konstnärsgenerationer har sett som konstruerade, situerade i kulturen och därmed möjliga att med de teoretiska kunskaper och arbetsmetoder som man har utvecklat möjliga att ifrågasätta och omgestalta. De möten som uppstår med publiken har oftast en informell karaktär. Det kan handla om att, som hos konstnären Rirkrit Tiravanija, skapa en plats i galleriet där han lagar mat till besökarna (utställningen "Untitled (Free)", 1992) eller att som Thomas Hirschhorn skapa installationer ägnade åt vissa bestämda konstnärer, författare och filosofer med intention att konstruera en plats för möten, diskussioner och spridandet av idéer. Det blev vanligt att tala om sina projekt som "plattformar" och "stationer", där tillfälliga möten och sammanstrålningar kring vissa bestämda teman äger rum. Konstnären Tania Bruguera talar om hur hon "vill arbeta med verkligheten. Inte representationen av verkligheten. Jag vill inte att mitt verk representerar någonting. Jag vill att folk inte ska betrakta det utan vara i det, ibland utan att ens veta om att det är konst." (Intervju med RoseLee Goldberg, 2004). Här har vi kommit långt ifrån både det traditionella måleriets illusoriska rum samt konstens privilegierade rum.

I stadsomvandling möter den nutida konstnären i regel en agenda som säger sig vilja värna och tillgodose förutsättningar för sociala kvaliteter och kulturella värden i processen, men när det kommer till infriandet av ambitionerna så visar de sig emellertid ofta vara svåra att uppnå. Problematiken med de växande klyftorna och segregationen i Göteborg ger en indikation på att vi i dagsläget befinner oss långt ifrån det eftersträlvade idealtillståndet. Drömmen om idealstaden är dock i högsta grad aktuell med tanke på att hälften av jordens befolkning bor

och lever i städer och att siffran förväntas öka till 70% inom några få årtionden. Möjligheterna att skapa förutsättningar för olika versioner av dagens idealstad är alltså av avgörande betydelse för att städerna skall kunna växa tillsammans med sina medborgare. Här är gestaltade livsmiljöer kontextualiserade som konst ett värdefullt redskap. Med denna utgångspunkt började Wahlström Eriksson / Pettersson redan under projektplaneringen tillämpa en grundläggande metod för att utveckla relationen till platsen på ett associativt, undersökande sätt som skulle visa sig mycket effektivt för att identifiera alternativa kvaliteter i området.

2.02 Rummet

Med tanke på att vår enda möjlighet att bilda oss en uppfattning om omgivningen går genom våra sinnen så är det i detta gränsland som världen uppstår för oss. Varje världsbild är därför unik och beroende av hur hjärnan bearbetar de signaler vi uppfattar genom kroppens kommunikation med yttervärlden. Slutsatsen av det är att varje enskild människas bild av världen möjliggör världens existens i just den unika versionen. Genom att tidigare erfarenheter länkas samman med nya intryck så skapas den sfär som utgör gränsen för individens livsrum.*

Wahlström Eriksson / Pettersson fokuserade i sina undersökningar av platsen helt enkelt på att medvetet uppehålla sig i det tillstånd där omgivningen bidrar med den typ av impulser som utvidgar livsrummet optimalt. Detta var inte alltid helt lätt eftersom miljön på Backaplan vid närmare undersökning visade sig innehålla en stor mängd information med förutsägbara syften - allt från hänvisning om var det är lämpligt att parkera till uppmaningar om att köpa glass. Den typen av information är uppenbar i

sitt syfte och kan vara mycket värdefull för den som vill ställa ifrån sig sin bil eller är sugen på Pärönsplit - men den medverkar inte till att utöka individens eget, kreativa livsrum. Lyckligtvis så framträdde den parallella zon som tidigare beskrivits som en motvikt - hela området Backaplan är sammanlänkat av en mängd ytor som inte verkar ha något uppenbart syfte alls och därför tillåter alternativa tolkningar. Konstnärerna identifierade denna miljö som särskilt gynnsam för expansiv perception, en möjlighet att utöka själva varseblivningens gränser.

Därmed använder konstnärerna en metod som visserligen är viktig för kreativa processer, men inte på något sätt unik för ett konstnärligt förhållningssätt utan gemensam för all mänsklig orientering. Miljöer som på något sätt är oförutsägbara bidrar till att nya tankemönster kan uppstå och därmed utökas individens livsrum i större utsträckning.

De höga flöden av information som människor i dag hanterar i it - samhället medför att det i framtiden kommer att bli extremt viktigt att skapa förutsättningar för att främja och bibehålla en god, mental hälsa. I dag ligger hälsofokus främst på vältränade kroppar men eftersom teknikutvecklingen ställer extrema krav på hjärnkapacitet så blir också miljöutveckling för mental hälsa ett stort framtida forskningsområde.*

**Torkel Klingberg / Den översvämmande hjärnan*

Wahlström Eriksson / Pettersson var intresserade av att se om Backaplans kunde uppvisa kvaliteter som inspirerade till skärpt varseblivning och vad dessa värden i så fall utgjordes av.

I viss utsträckning har alla människor en medfödd känsla för att sortera den mängd information som bidrar till att världen hänger ihop logiskt så att vi skall kunna orientera oss. Egentligen är det inte konstigare än att ett steg följer på ett annat och genom att ta ett steg i taget så kan vi gå till fots från Göteborg till Helsingborg. Tanken fungerar också så men "steget" utgörs som bekant av elektriska impulser. Genom associationer som på olika sätt påminner oss om andra sammanhang så orienterar vi hela tiden med hjälp av tidigare upplevelser. När tolkningen av omgivningen inte framträder med självklarhet - när något förefaller oförklarligt, oplanerat eller ofullständigt så skapas nya lösningar och idéer. Förklaringsmodellerna har sett olika ut historiskt men vår omgivning bör stimulera denna förmåga - i annat fall kommer miljön att framstå som ointressant, och fattig på kvaliteter att relatera till. Det i sin tur kan påverka förmågan att vistas i den parallella, associativa rymd som är varje individs personliga livsrum. I stadsplanering regleras mängden grönyta för att motsvara det antal individer som kommer att bo och arbeta i ett område. Men när det gäller mentala friytor så finns det väldigt lite som fredar detta utrymme. Vilket är märkligt - eftersom det är på denna plats våra liv utspelar sig.

KONST SOM STADSUTVECKLING

3.01

Göteborgs Stads Kulturprogram

Göteborgs Stads kulturprogram antogs av Kommunfullmäktige 2013. Programmet definierar tre områden för det kulturpolitiska arbetet:

Konstpolitik

- ska hävda konstens integritet, oberoende och egenvärde samt främja konstnärlig yttrandefrihet och kvalitet.

Kulturpolitik

- ska främja social sammanhållning, främja delaktighet i kultur, stimulera till eget skapande samt vårda, värna och tillgängliggöra kulturarvet. Kulturpolitiken ska också förstärka arbetet för demokrati och jämlikhet.

Kulturplanering

- ska skapa en attraktiv livsmiljö i staden samt göra dess karaktär och historia tydlig. Planeringen ska också främja göteborgarens inflytande över den fysiska miljön.

Kulturplaneringen ska skapa en gemensam inriktning för hur kulturella resurser och kulturvärden omhändertas i stadens utveckling.

3.02

Kulturvärden

För att Göteborgs översiktsplan skall kunna konkretisera sin kulturprofil och bli ett strategiskt verktyg för kulturplanering i förhållande till hur stadens mark skall fördelas så krävs att lokala kulturintressen kan omsättas i konkret planering och strategiska investeringar. Kulturplaneringen förtydligar kopplingar mellan konst, kultur och lokala förutsättningar så att övriga förvaltningar som är involverade i arbetet kan organisera sitt arbete i förhållande till kulturplanering så att riktlinjerna i översiktsplanen kan uppnås.

Under 2018 fick kulturnämnd och förvaltning ett utökat ansvar för att kulturvärden, kulturarv och kulturmiljövärden skall bli en tydlig del i stadsplaneringen. Plan- och bygglagen och kulturmiljölagen reglerar detta. Utgångspunkten för kulturplanering är plan- och bygglagens definition av begreppet "Natur och kulturvärden". I detta begrepp ingår Kulturhistoriska värden, Estetiska värden, Sociala värden.

För att fördjupa och förverkliga Göteborgs Stads arbete med kulturplanering har fem kulturvärden definierats. Det är dessa fem värden som ligger till grund för den lokala kulturplanen på Backaplan.

Kulturmiljö

Kulturella mötesplatser

Konst

Identitet

Kreativa verksamheter

3.03

Kulturplan Backaplan

Kulturplanen för Backaplan utgår från dessa värden med det planerade kulturhuset i fokus. Valet av kulturhuset som utgångspunkt för analysen grundar sig på att den struktur som omger en kulturnod är av yttersta vikt för att noden skall fungera som mötesplats. De lokala konstnärerna i projektet Ångpannegatans Processer på Backaplan utvecklade idén om att låta hela Backaplan bli en konstutställning, där verket som ställs ut är Backaplan självt.*

Därmed blir det möjligt för andra planerande förvaltningar som arbetar med utvecklingen av området att förhålla sig till kulturvärdet konst. Som ett stöd i tillämpningen av denna metod så har projektet sammanställt ett antal teman som beskrivs nedan. Dessa teman har tagits fram genom konstbaserad forskning i området kopplat till Backaplans specifika identitet.

** Hampus Pettersson metodbeskrivning*

Teman för kulturvärdet konst i Kulturplan Backaplan,

Ångpannegatans Processer

Nedanstående teman har tagits fram av projektets konstnärer för att kommunicera forskningsprocessen och det som uttrycks genom konsten på ett sådant sätt att det kan användas i planeringsarbetet för området.

Konst som stadsutveckling

Konst är en form av kulturell diskurs och interaktion - den behöver inte vara knuten till en utställningsyta och inte heller presenteras som ett specifikt objekt. Den kan istället förstås som ett förhållnings-sätt som kan tillämpas var som helst av vem som helst. Samtliga konstnärer i projektet har betraktat Backaplan uteslutande ur konstnärlig synvinkel. Eftersom konstfältet kan omfatta vilket estetiskt uttryck som helst eller tillämpa alla former av performativa akter så har konsten fått framträda i sin fulla potential i stadslandskapet. För att helt säkerställa att vi inte skall förvänta oss att finna konsten på en reserverad yta på Backaplan så skapade projektet ett koncept för förståelsen av Konst som Stadsutveckling, nämligen utställningen Backaplan.

Utställningen Backaplan

Konstprojektet Ångpannegatans Processer har skapat en plattform som gör det möjligt att förhålla sig till Backaplan som en utställningslokal/konsthall. Man kan säga att det innebär att projektet arbetat som en utställningsgrupp för det planerade kulturhuset på Backaplan. Genom konstprojektet har man kunnat arbeta med utställningar, projekt och uppförandet av offentliga konstverk i området. Inbjudna konstnärer har skapat platsspecifika verk som både kan ingå i en stadsutvecklingsprocess och som vidare kan användas som ett underlag för konstbaserad forskning som stadsplaneringsarbete. Verken möter en offentlighet, och besökare, betraktare samt förbipasserande har alla möjlighet att förhålla sig till det som gestaltas på platsen. Men verken vänder sig även till de olika parterna som arbetar med att utveckla området. Tanken är inte att platsen tillfälligt ska användas för olika konstprojekt tills dess att området byggs om enligt en stadsplan som bestäms enligt gängse etablerade arbetsmetoder, utan att utställningsverksamheten ska ingå

som en del av planeringsarbetet (där det framtida etablerandet av ett kulturhus på Backaplan ingår). Syftet med detta är att möjliggöra att de kompetenser och arbetssätt som finns inom samtidskonsten ska kunna inkluderas i gestaltungsarbetet vad gäller utformningen av de nya stadsmiljöerna (i linje med uppdraget Gestaltad Livsmiljö). Synergieffekter vad gäller hållbarhetsarbetet kan uppstå då många konstnärer arbetar direkt med frågor som rör ekologisk, miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet.

Utställningen Backaplan utgörs av Backaplan. Genom detta synsätt befrias materien från andra eventuella funktioner och själva den tillåtande akten i detta förhållningssätt skapar en frihet i relationen till miljön. Denna frihet öppnar inte bara upp för initierade i konstfältet utan tillåter alla som har en koppling till Backaplan att göra sin egen tolkning av stadslandskapet utifrån en egen individuell synvinkel. Möjligheten att jobba med konst utifrån platsen, rummet och tiden mer som en process, ett händelseförlopp och en förändring snarare än ett färdigt scenario. Utställningen Backaplan skall vara en dynamisk arena för konst snarare än en konstant produkt.

Relationell estetik – konstbaserad forskning

Kunskapsplattform för gemensamt lärande i form av ett relationellt konstverk. Verket består av en serie vandringar som bedrivs i en tradition av den relationella estetiken (konstteoretikern Nicolas Bourriaud har myntat begreppet "Relationell Estetik" för att beskriva detta tillvägagångssätt). Att hitta nya sätt att samexistera och att ge uttryck och form åt detta blir ett första steg i att gestalta nya stadsrum anpassade till våra nya förutsättningar. Verken som skapas (vandringarna) har en dynamisk och öppen

karaktär som bygger på interaktion och medskapande. Denna konstform är med stor sannolikhet idealisk för gemensamt lärande i fysisk miljö där många olika intressen skall mötas. Kunskapsplattformen/konstverket utvecklas sker under ledning av sakkunnig konstnärlig kompetens för det speciella tillvägagångssätt som är verkets förutsättningar.

Konsten som mobil drivkraft

Möjligheten för invånarna att röra sig i staden är helt beroende av viljan hos individerna att förflytta sig. I en omgivning som inte främjar detta intresse så minskar sannolikt benägenheten att röra på sig mer än nödvändigt och lusten att promenera, vandra, springa och leka reduceras till ett minimum. Att upptäcka närmiljön ur nya perspektiv, att se tillvaron på ett nytt sätt och uppleva något annorlunda är däremot något som de flesta finner nöje i. Projektet på Ångpannegatan har därför tillämpat en särskild vandringsmetod för att inventera det oförutsedda. Att använda sig av tillfälligheter och lösningar baserade på slumpmässiga urval för att skapa oväntade resultat som i sin tur genererar nya möjligheter och utvecklingsvägar. Vandringstemat har senare kompletterats med andra alternativa sätt att röra sig i miljön – något som projektet menar bör följa med området under hela ombyggnadstiden.

Mental friyta

I den täta staden betonas ofta vikten av oprogrammerad yta. På Backaplan har den lokala konstnärliga förstudien uppvisat flera exempel på vad detta begrepp egentligen innebär och hur det främjar behovet av återhämtning och rekreation i stadsrummet. Kvaliteter som traditionellt inte ses som attraktiva i stadsrummet – exempelvis mörker, tystnad, kyla och ensamhet – kan vara viktiga för att komplettera

upplevelsen av miljön. I den vilda naturen är sådana kvaliteter accepterade och efterfrågade, och en frågeställning kring hur varje detaljplan kan ta in fler intryck från naturen borde vara given. Projektet visar också flera konstnärliga exempel på hur dessa mentala frirum främjar individens egen utveckling av tankar och idéer.

Sinnesintryck

Samtliga konstnärskap påvisar att sinnesintryck alstrade av upplevelser som inte kan härledas ur specifik, planerad nytta är berikande för stadslandskapet. Dessa intryck leder vidare in i tillstånd som är viktiga för oss människor eftersom de motverkar stress och häver de skyddsmekanismer som vi tvingas tillämpa i alltför reglerade och programmerade miljöer. Upplevelser av varat utan syfte öppnar också för reflektion över existentiella frågor i vardagliga sammanhang. Därmed ökar hjärnans möjligheter till mental rekreation, något som blivit allt viktigare med anledning av den informationsbelastning som dagens individer utsätts för.

Cirkulärekonomi

Konstnärerna i projektet fann att Backaplan i sin nuvarande form hade ett flertal värdefulla kvaliteter att bevara för den nya byggda miljön. Man skulle kunna tala om en slags upplevelsebaserad återvinning. Att undersöka och beskriva sådana egenskaper på en plats är ett intresseområde där det konstnärliga redskapet är särskilt lämpligt eftersom det inte finns några begränsningar för vilka kvaliteter det konstnärliga mediet kan hantera.

Skörd

Stadsomvandling är ett sätt att bruka mark. Bruket av marken ger avkastning av olika slag. Svarar stadsomvandlingens mot de fyra hållbarhetsdimensionerna? Konstnärerna undersöker vad konst som markinvestering kan generera för ekonomiskt, ekologiskt, socialt och kulturellt hållbar skörd.

Hitta andra

Stadsrummet behöver platser där människor kan agera utifrån sina intressen och möta andra grupper från andra områden och kunskapsfält. I dag är samtalet kring hur man kan skapa bra, icke-kommersiellt drivna mötesplatser ett stort ämne i stadsutveckling. Konsten som mötesplats gör det möjligt för alla att äga en del av frågan med lokal utgångspunkt som tillåter att flera röster kan delta i samtalet. Projektrummet på Ångpannegatan skapar möten med såväl inhemska som nationella aktörer.

Kunskapsplattform för gemensamt lärande i form av ett relationellt konstverk. Verket består av en serie vandringar som bedrivs i en tradition av den relationella estetiken (konstteoretikern Nicolas Bourriaud har myntat begreppet "Relationell Estetik" för att beskriva detta tillvägagångssätt). Att hitta nya sätt att samexistera och att ge uttryck och form åt detta blir ett första steg i att gestalta nya stadsrum anpassade till våra nya förutsättningar. Verken som skapas (vandringarna) har en dynamisk och öppen karaktär som bygger på interaktion och medskapande. Denna konstform är med stor sannolikhet idealisk för gemensamt lärande i fysisk miljö där många olika intressen skall mötas. För att säkerställa Kunskapsplattformens/ konstverkets kvalitet kommer sakkunnig kompetens på området att anlitas för det speciella tillvägagångssätt som är verkets förutsättningar.

ÅNGPANNEGATANS PROCESSER

**Konstnärernas egna
metodbeskrivningar och reflektioner**

CHRISTIN WAHLSTRÖM ERIKSSON

4.01

Uppstart

Vi, ett nätverk av konstnärer med ateljéer på Ångpannegatan, nära Backaplan, blev kontaktade av Stadsdelsförvaltningen Lundby hösten 2018 angående deltagande i en social konsekvensanalys (SKA) för nya Backaplan samt i en medborgarundersökning om ett nytt kulturhus på Backaplan. Det var två av oss som var intresserade och som deltog. Därefter kom frågan: Är du intresserad av att vara konstnärlig projektledare i ett tvåårigt projekt om konst under stadsutveckling, med fokus på Backaplan? Ni kan vara två som delar på 25%. Jag tackade ja. Det utvecklades så att jag blev ensam i rollen men med Hampus Pettersson som medverkande konstnär. Jag tog mig an utmaningen att på ca en dag i veckan ”leda” detta projekt framåt, från konstnärernas sida.

Ingången för mig blev kartan jag fick ta del av på ett av mötena den hösten. Där hade det ritats in en park ÖVER byggnaden vi har våra ateljéer i. Någon hade planerat och tyckt att det skulle passa med en park just där. Till saken hör att majoriteten av oss 12 konstnärer som hyr ateljé i huset har kommit dit för att tidigare, mer centrala, ateljéer omvandlats till kontor. Just jag hade valt att vara där för att jag bodde i området. Vi hade igen ofrivilligt hamnat i en stadsutvecklingsprocess som vi med största sannolikhet skulle få känna konsekvenserna av. Men Hampus och jag skulle nu få en chans att ta oss an Backaplan utifrån våra perspektiv. Vi skulle få tillgång till nya rum, kunskap och möjligheter att få komma till tals. Med konsten som utgångspunkt.

Så satte processen igång. Det blev en intensiv start men som mest handlade om att förstå vad projektet gick ut på och vad vi skulle/kunde göra. Styrgrup-

pen bestod av kurator Andreas Roth från Statens konstråd, kulturutvecklare Barbara Ekström från Stadsdelsförvaltningen Lundby Konstnärlig projektledare (jag) och konstnär Hampus Pettersson. Vi hade flera möten i början för att komma fram till på vilket sätt vi skulle vilja jobba. Jag ville ha in ordet process i projektet för att tydliggöra att varken vägen eller slutmålet är fixerat. Namnet på projektet fick bli Ångpannegatans Processer. Hampus gjorde senare en logga.

Vi bestämde en mötesstruktur där varje möte skulle ha ”Konsten” som första punkt. Det gjorde vi medvetet för att inte glömma den när det skulle komma mycket annat på agendan. Jag skulle dokumentera alla möten som en mindmap och direkt sätta upp på väggen, för att ha en transparent process. Vi skulle utifrån ett område undersöka och ”programmera om området för konst”. Vad betydde det egentligen?

Det vi kom fram till först var att:

Vi ville ha en lokal och skapa en plattform att utgå ifrån. ÅP (Ångpannegatans Processer).

Vi ville INTE göra väggmålningar.

Vi ville börja processen med att vandra på Backaplan (enligt Hampus Petterssons metod kapitel 4.03) med vissa inbjudna samt med möjlighet för alla intresserade att gå med.

Vi ville lämna spår (men var inte säkra på hur).

Vi ville ha med de andra konstnärerna i huset (vilket visade sig vara lättare sagt än gjort).

Andra frågor som uppkom var:

Vad har kaffe med stadsutveckling att göra?

Hur ska vi programmera området för konst?

Kan vi göra en egen parallell planering av området?

Hur?

Hampus och jag genomförde första vandringen på Backaplan i februari 2019. Vi samtalade och registrerade. Jag fotade och Hampus skrev. Vi fick, med kort varsel, i uppdrag att göra innehållet till sex av kommunens stora bildskärmar som skulle visas i samband Angereds Kulturhus 40-årsjubileum. Därefter skulle de placeras vid Hjalmar Brantingsplatsen. Vi bidrog med fotografier från första vandringen. Så det blev bilder av Backaplan på Backaplan.

Efter det så tog det ordentlig fart i projektet. Forskare och studenter kontaktade oss för intervjuer och visade intresse för vår process. Vi fick praktikanter. Vi blev inbjudna på möten, seminarier och paneldebatter. Allt var lite överväldigande eftersom vi just hade startat och ännu inte riktigt visste vad vi höll på med. Det var nytt och intressant att få vara med i egenskap av konstnär med ett projekt i ryggen. Hampus och jag vandrade nu en söndag varje månad tillsammans med andra intresserade. Vi pratade om vad vi såg och drog paralleller. Gjorde kopplingar och jag började lämna spår i form av små nystan av lintråd som jag knöt fast på stolpar. Trädarna skulle vi kunna använda till våra egna planritningar för Backaplan. Vi samlade in böcker om arkitektur, samhälls- stads- bostadsutveckling, konst,... och vi delade länkar till intressanta texter. Vi hade idéer om att skapa ett fundament för det nya Kulturhuset. Vi diskuterade vilka kompetenser vi saknade.

Det var dags att ta ett steg fram och lägga de förslag vi hade för det konstnärliga innehållet i projektet. SDF Lundby hade tagit in en konstutställning i lokalen redan i början av året. Den var fin och kopplad till stadens mål om återbruk, men frågan var om det var så det skulle gå till. Skulle ändå inte konstnärerna i projektet få en chans att forma den konstnärliga processen och bestämma det konstnärliga innehållet?

Det blev många förslag och vi kunde naturligtvis inte genomföra alla. I styrgruppen försökte vi komma fram till vad som verkade rimligt i relation till budget och tidsram. Avigsidan av att vara i en process skulle i det här läget vara att det inte fanns en tydlig bild av ett slutresultat, då vi inte visste vad som var möjligt eftersom det var det vi också undersökte. Vad kan konst i stadsutveckling vara? Vad kan vi göra? Sent på våren 2019 avgränsade ändå styrgruppen (SK, SDF Lundby, konstnärerna) projektet till ett antal mindre projekt som budgeten skulle klara av. Vi bjöd in andra konstnärer och gick in i samarbeten.

Ljud

Vi bød in tonsättaren Fredrik Hagstedt som bor och arbetar i området. Vi frågade om han ville ta sig an uppdraget att tolka stadsutvecklingen på Backaplan genom ljud. Han tackade ja och var därefter delaktig i projektgruppen. Fredrik beskriver själv sin arbetsprocess i kapitel 4.03 nedan.

Bygge

Vi bjöd in konstnären Sara Lännerström. Vi frågade om hon ville lämna ett skissförslag för något som skulle kunna bli nya Backaplans första nybygge. Hon sa ja till uppdraget. Sara beskriver själv sin arbetsprocess i kapitel 4.02 nedan.

Fundamentet/Texten/Skylten

Det blev Hampus Petterssons uppdrag att ta hand om arbetet med det som startade med idén om ett fundament. Hampus beskriver själv sin arbetsprocess i kapitel 4.03 nedan.

Odling / ta plats

Alla de samtal och diskussioner som fördes om att ta plats och hur vi kan skydda plats från att bebyggas ledde till att jag själv fick en idé om att ta en P-ruta och omvandla till en linodling. Jag skriver om det under rubriken Där linet växer, sist i detta kapitel.

Konstnärens roll och förutsättningar i samhället.

Vi valde att gå in i samarbete med STATUS som är ett kollektivt research-projekt med konstnärer från Belarus och Sverige. Deras syfte är att sätta ljus på konstnärens roll i samhällsförändringen, att analysera förutsättningarna för konstnärligt arbete och dess olika former av organisering. Det var intressant att koppla oss till ett delvis internationellt projekt så att vi kunde dela kunskap över landgränser. Status Projekt består av flera små grupper som jobbade med (non) work, Heritigization och Hidden Life. Konstnärerna och forskarna som deltar är verksamma i Minsk, Moskva, Wien, Warszawa och Helsingfors. Först blev vi inbjudna till ett samtal under deras utställning på Galleri 54, våren 2019 och sedan även till Minsk för att delta i deras seminarium STATUS Project Camp 2, Minsk, Belarus i juni. Under dessa dagar presenterade varje grupp sin del. Dessutom fick jag presentera Ångpannegatans Processer och fick då möjligheten att sprida kunskapen om vad som händer på Backaplan och hur vi jobbar i vårt projekt. Det blev en stor diskussion om att som konstnär gå in i stadsbyggnadsprocesser. Hjälper man bara fastighetsägarna att tjäna mer pengar? Göra/inte göra? Komplex fråga som återkommer.

Jag deltog även i en Workshop ledd av Frihetsförmedlingen. Designing the Parallel Society. Vi brainstormade fram olika förslag på myndigheter

som inte finns men som vi skulle kunna utforma. Det blev många förslag. Vi valde att jobba vidare med Ministry of Unertainty. Under resten av workshopen byggde vi upp ett innehåll till denna nya myndighet. Efteråt skrev en av deltagarna en artikel till publikationen STATUS- Artistic Practice and Social Change om den nya myndigheten som också fick logga och tjänstelegitimation.

I januari 2020 kom STATUS projekt till oss på Ångpannegatan och visade en del av sin utställning "Heritigization" hos oss. De presenterade även sin publikation: Status - artistic practice and social change samt genomförde en programpunkt tillsammans i form av en stadsvandring med konstnärskollektivet eeefff verksamma i Moskva. De tog sig an Backaplan och dess elcyklar. Före hade vi lunch i ÅP-lokalen i form av falaffelrulle och efter bjöd vi på kaffe och kanelbulle. Arrangemanget var även i samarbete med Konstepidemin och Gerlesborgskolan.

Frihet

Efter att ha mött Frihetsförmedlingen i Minsk lade jag fram förslaget att bjuda in dem till ÅP. Frihetsförmedlingen hade ett intressant grepp att kombinera konst och byråkrati som vi ville undersöka. I den här fasen av projektet hade vi bestämt vissa delar men det fanns fortfarande frihet kvar till processen. ÅP-gruppen sa ja och vi bjöd in dem. Det här var deras svar på vår inbjudan.

"Göteborgs Stad är som bekant ett av nordens största stadsutvecklingsprojekt. I syfte att skapa frihet för invånarna i den nya strukturen bedriver Stadsdelsförvaltningen Lundby ett samarbete med Statens konstråd och det lokala, fria konstlivet på

Backaplan Ångpannegatan. Projektet syftar till att programmera området för konst.

Konstnärerna har i sina undersökningar av området kommit fram till att det kommer att finnas ett behov av att öka tillgängligheten till frihet för invånare och besökare i framtiden. I denna process har de kommit i kontakt med Frihetsförmedlingen och dess praktik och bjudit in dem för att undersöka frihetsbegreppet i relation till platsen.

Stadsdelen är för närvarande belastad av viss ofrihet och vi har därför svårt att komma framåt i frågan. Det fria konstlivet har emellertid påvisat en möjlighet för förvaltningen att ta hjälp av konstnärlig kompetens för att öka sina insikter i vad frihet skulle kunna innebära för såväl såväl tjänstepersoner som stadsdelens invånare.

Tanken är att Stadsdelen med hjälp av ny kunskap skulle öka förutsättningarna att på ett konstruktivt sätt driva frågan om en ökad frihet, i samverkan med konstnärer och Frihetsförmedlingen, på Backaplan i framtiden. I förlängningen skulle detta kunna leda till en generellt utökat handlingsutrymme inom ramen för stadsdelens befolkningsansvar, något som vi tror kommer att gynna hela områdets utveckling.”

Vår lokal förvandlades under två dagar till en frihetsförmedling där frihetshandläggare tog emot kunder för frihetshandläggning och utfärdade frihetsavtal.

Min roll

Jag har haft rollen som konstnärlig projektledare och konstnär. Jag märkte att tiden jag var arvoderad för (25%) snabbt rann iväg när jag mer och mer blev indragen till olika möten och seminarier i den kommunala strukturen, och jag började känna en stress. Hur skulle jag fördela min tid bäst? Jag fick börja prioritera. Det gick inte att vara med på allt. Jag skulle ju ”leda” den konstnärliga processen framåt och via möten, mejl och projektets sociala medier kommunicera med Statens konstråd, SDF Lundby, fastighetsägarna, konstnärerna, forskare och andra intresserade. Det har handlat om budgetar, översikten över delprojekten, tillstånd, samarbeten, nätverkande mm.

I kontakten mot konstnärerna har det varit viktigt med tydlighet. Kontrakt har uppförts och eftersom vi har jobbat i en stadsutvecklingsprocess har det även varit viktigt att inte lova för mycket. Jag har försökt jobba på som att det vi planerar kommer att ske, men hela tiden varit beredd på att saker kan stoppas och då inte bli besviken.

Jag har även haft ansvar för den lokal projektet har huserat i. Vi har delat lokalen med en kafferostare som använt lokalen kvällstid. Det har varit ett försök till delningsekonomi som man pratar mycket om idag. I lokalen har vi haft ÅP-möten (SDF Lundby, konstnärlig projektledare, konstnärerna) ungefär varannan vecka. De har varit långa, trevliga men också svåra. Jag har ibland upplevt frustration och vilshenhet i min roll. Det har då handlat om otydlighet gällande roll och mandat. Jag tycker det är viktigt att det är tydligt från början vad som gäller.

Sedan våren 2020 har viruset Covid-19 påverkat projektet. Vi slutade ha fysiska möten. Fokus låg på att genomföra de sista delprojekten, som lyckligtvis alla var förlagda utomhus, samt att sammanställa projektet i rapport samt slutseminarium med Statens konstråd.

Allmän reflektion

Att röra sig in och ut ur en gemensam process. Hur gör man det? Att vandra tillsammans, samtala, hitta gemensamma faktorer. Men också olikheterna i våra erfarenheter. Samtalen som uppstår under dessa vandringar fortsätter sen som tankar, mellan mötena. Parallella processer uppstår. Att sen mötas igen. Att gemensamt delta i en konferens som sker via skärm. För att därefter gå rakt ut på parkeringen. Och se dessa människor, fordon, byggnader och landskapen bakom. Hur kan vi sammanföra våra processer?

Något nytt för mig var att delta i dessa möten, SKA, BKA, lunchseminarier mm om "Levande bottenvåningar", "Göteborgs bostadssituation", "Medborgarmedverkan i stadsutveckling", och att sitta vid samma bord som stadsplanerare, projektledare, kommunaltjänstemän, fastighetsägare och presentera sig som konstnär. Ofta var det som att sitta på två stolar: en som folk vill lyssna på, få idéer från... den andra som hyresgäst av arbetslokal som kan flyttas på, höja hyran...

I mötet som handlade om bostadssituationen i GBG talades det om hur vanligt det är att barnfamiljer med arbete och utan sociala problem är utan bostadskontrakt. En komplicerad bostadssituation gällde också mig privat just då, på grund av den snabba utvecklingen av Centrala Hisingen och då kände jag att projektet kom lite för nära mig.

När vi fick tillgång till lokalen och bjöd in de andra konstnärerna i huset trodde jag nog att det skulle vara lättare att få med dem. Det visade sig att begränsningarna som projektet ändå hade i form av krav på innehållet, gjorde att spelrummet var smalt och intresset svalnade. Jag var nog naiv och trodde att fler skulle vara intresserade. Det är viktigt med autonomi för konstnären. Det är viktigt att konstnären känner sig fri att skapa för att skapa. Jag fann mig plötsligt i en situation mellan projektet och konstnärerna i huset. Det som faktiskt fungerade var samarbetet vid GIBCA Extended 2019 (Gothenburg International Biennial for Contemporary Art) där konstnärerna i huset hade öppna ateljéer och ÅP-lokalen hade öppet för information om projektet samt gjorde en labyrintvandring på Backaplan.

I ÅP-lokalen har fantastiska saker hänt. Idéer har utbytts, konst har visats, utförts och genomförts. Jag kommer inte glömma synen av hur 25 personer utförde gymnastiska övningar under ledning av moskvaduon eeefff, hur nummerlappar drogs för att få tid med en frihethshandläggare på det temporära frihetsförmedlingskontoret eller ljudet av när fragmenten av Fredrik Hagstedts verk Spruckna linjer, helande brus spelades upp i lokalen av Duo Gelland. Allt i doften av nyrostat kaffe. Ute på Backaplan har konsten blivit än mer offentlig. Vi har genomfört många vandringar av olika slag och en linberedningsträff. Där finns nu semipermanenta verk i form av skylt, bygge och åker. Hur samtalen fortsätter vet vi inte.

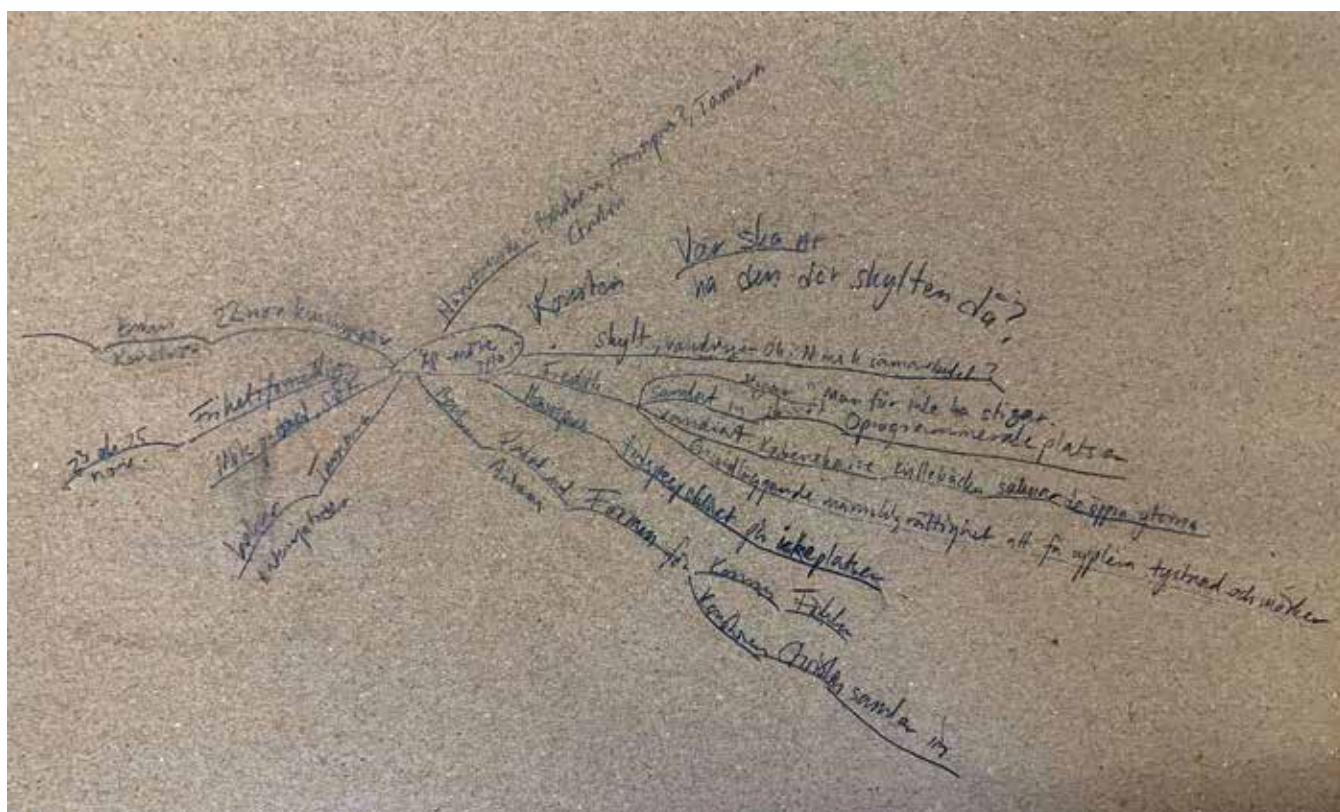
Denna metod blev en ovanlig erfarenhet för mig som konstnär: Att varken jobba i ateljé/ lokal för att eventuellt sen ställa ut, eller efter ett specifikt uppdrag med färdig skiss till en bestämd plats utan i stället få tid att undersöka, och i processform arbeta

framåt. Det var viktigt för projektet och processen att följa de trådar som visade sig. När vi öppnade upp oss för andra så kunde vi komma vidare, så som när vi började samtala med STATUS. Det ledde oss till Minsk och konstnärer från Minsk till oss. Så här ledde kommunikationen till nya samtal och idéer, nya platser och nya möten kunde uppstå. Vi har mött på motstånd, olika tillstånd har varit nödvändiga och det har ibland varit knappt med tid. Ibland har vi inte vetat om det ens kommer att kunna genomföras, men då har glädjen blivit större när vi sen lyckats få igenom något.

Så som vi har jobbat tycker jag kan vara exempel på hur idéer kan få utvecklas under lång tid och att det kan vara en poäng med att låta konstnärer få vara med tidigt under utvecklingsprocesser.

Metoden är värd att fortsätta utforska!! Nya platser, nya konstnärer.

Där linet växer

Bakgrund

Under vandringarna började jag som tidigare nämnts markera koordinater i området genom att vira upp ett nystan på handen och fästa det på lämpliga stolpar vid koordinatpunkterna och registrera dessa. Efter att vi pratat mycket om plats och att ta plats uppkom frågan: Hur kan vi skydda plats från att bebyggas? Vi pratade om konstnärer i New York på 60-talet, som köpte upp mellanrum, eller som Agnes Denes odlade vetefält i anslutning till Manhattan.

Det var under en tågrespa mellan Södertälje och Nyköping, (efter samtidskonstdagarna 2019) som jag fick idén att odla lin på Backaplan. Det planeras och dras gränser med linjer. En tråd är en linje. Jag hade ju tänkt på vad man kunde göra med en tråd länge i mitt konstnärskap. Nu senast under vandringarna med tråden i handen: Inmuta plats, dra nya linjer, rita en ny karta. Men för att göra en tråd behöver man fibrer och vad är det för en fiber som har odlats i detta område tidigare? Det kan vara lin. En riktig nyttoväxt då den både ger olja i fröna samt fibrer till tråd, snöre och rep. Den anses även vara mycket vacker.

Jag behövde alltså odla lin på en yta på Backaplan och på en parkeringsruta hade ju varit det ultimata uttrycket för denna plats då den är uppbyggd av P-platser. Storleken skulle kunna liknas den en familj odlade för hemmabruk i Sveriges bondesamhälle. Att göra ett ingrepp här: Ta bort asfalt. odla lin. Jag ville se detta lin vaja i vinden.

Det ska finnas 3500 parkeringsplatser på Backaplan, så om jag odlar lin på en skulle jag kunna få reda på hur lång tråd det skulle bli av alla 3500.

Genomförande

Jag gjorde research på P-rutor, asfalt och lin. Det fanns en del intressant läsning om hur boende på Östermalm har problem med för små P-platser till sina stora bilar. Standardstorlek på en P-ruta (2,5m x 4m.) bestämdes då bilarna var mindre och nu börjar det bli trångt, när flera SUV:ar står bredvid varandra. När det kom till linet och asfalten så hade jag en hel del förkunskaper, då jag arbetat med materialen konstnärligt tidigare. Jag behövde dock en uppdatering kring linet och kontaktade textiltvåtare och linexpert Marie Ekstedt Bjersing, Efter ett möte förstod jag att jag behövde mer kunskap och bestämde mig för att gå en kurs i linspånad.

För att få tillstånd att såga upp en p-ruta behövde jag få kontakt med fastighetsägare (Skandia Fastigheter). Sara Lännerström (Tellustemplet) och jag gjorde projektbeskrivningar för våra idéer som kontakten på kommunen delgav markägaren. Vi visade platserna vi var intresserade av och pratade igenom på vilket sätt detta skulle kunna gå att genomföra. Vi fick erbjudande om ett kontrakt på 9 månader för båda platser. Det fanns inget hinder i att jag skulle låta såga ut en p-ruta eller att Sara skulle mura upp en byggnad på en refug. Sista veckan i april fick vi komma och skriva på i företags lokaler. Det var i sista stund då vi hade planerat etablering i maj.

Sara satte igång att jobba direkt första veckan. Jag däremot väntade nu på hjälp med sågning från stadens egen förvaltning Park- och Naturförvaltningen, som hade godkänt uppdraget att ge mig assistans på plats.

Det hade stannat upp i något led och jag fick kontakta flera olika personer för att till slut, sista veckan i maj få hjälp av Anders och Darius. De gjorde ett fantastiskt jobb. De markerade insidan av rutan med

en kritad tråd, sågade en perfekt rektangel och fick sen bila bort asfalten med hjälp endast av ett verktyg på deras lastbil och ett spett. (Det fanns ingen grävmaskin tillgänglig). Vi lyfte sen upp asfalten på deras lastbil. (Jag plockade ut vissa bitar för framtida konstmöjligheter). Efter det fick jag själv gräva ut en del asfalt och grus.

Nästa dag fraktade jag dit 15 säckar odlingsjord och sådde linet.

Det regnade inte på två veckor och jag var där varje morgon och vattnade 85 liter ur dunkar. Jag visste inte hur det skulle gå men efter fyra dagar kom det grönt upp ur jorden! Fantastiskt! Sen växte det bra, blommade i juli och i augusti blev blommorna till frökapslar.

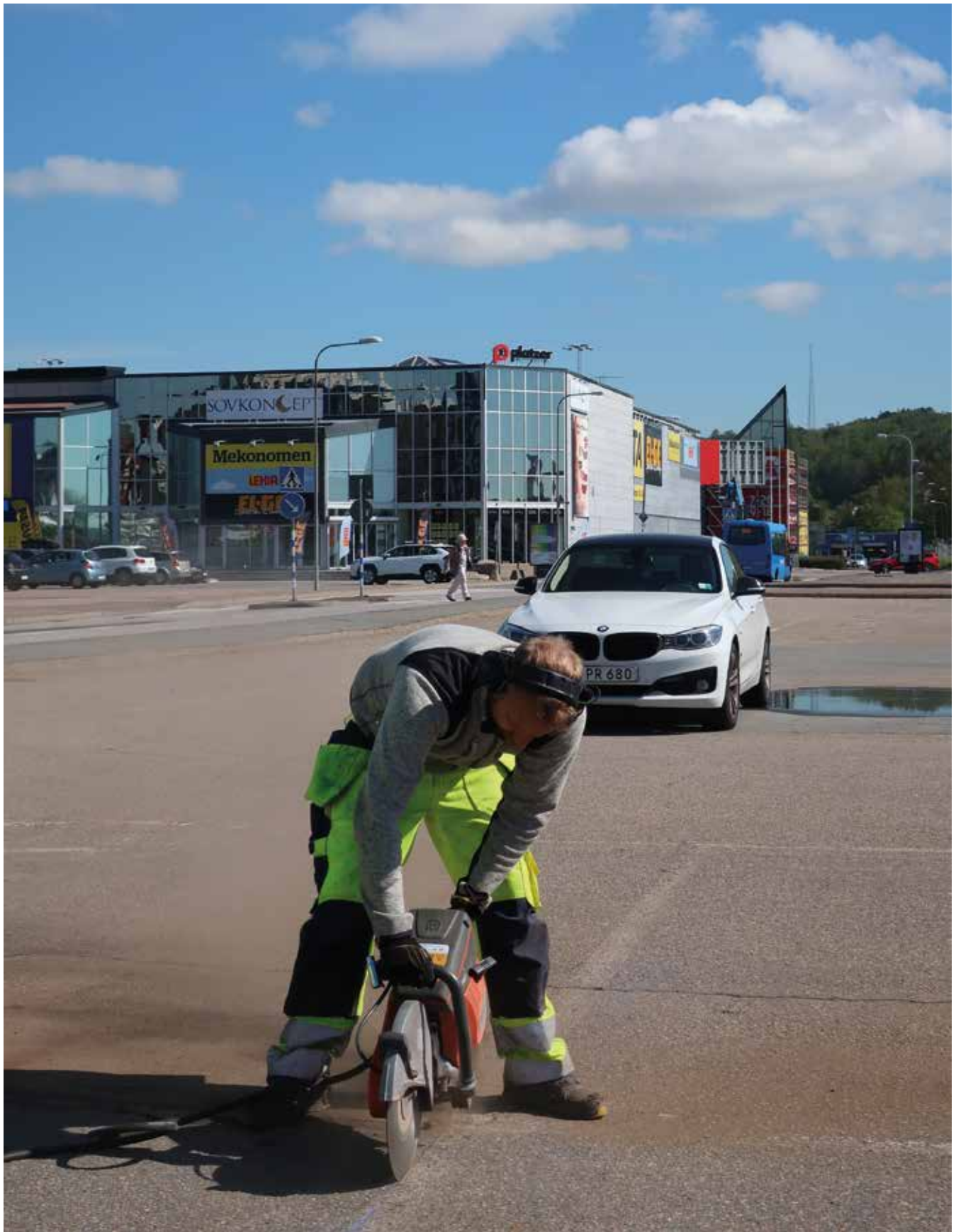
Under sommaren lämnades ansvaret av vattning över till Park- och Naturförvaltningen. Odlingen uppmärksammas på olika sätt. Jag blev intervjuad av P4 Göteborg, av vävtidningen Solvögar och konsttidningen Zenit.

På sociala medier blev #därlinetväxer använt. Besökare fotade av linet och lade ut på sina plattformar. Jag blev kontaktad av hemslöjdskonsulenter i Västra Götaland. De hade hört om min odling och då de själva drivit projektet 1m2 lin, med 720 deltagare. De ville de ansluta sig och ordna en linberedningsträff på Backaplan i anslutning till linodlingen. Det bjöds in till ett Coronaanpassat Bråkkalas. Ett dropp-in med olika stationer för de som hade lin som behövdes beredas. Vi fick polistillstånd och tillstånd från fastighetsägaren.

Linet från P-rutan torkades, rötades och torkades igen. I slutet av september genomfördes träffen och det kom deltagare från 1kvm lin för att bereda sitt lin samt andra nyfikna förbipasserande, barn och vuxna, som fick prova på. Lin bereddes; bråkades, skäktades och häcklades. Till vintern ska det spinnas till tråd...

Att denna p-ruta skulle bli en plats för samarbete mellan staten, regionen, staden, fastighetsägarna, konstnärerna, odlarna och besökarna skulle vara svårt att förutse.

/Christin Wahlström Eriksson

HAMPUS PETTERSSON

4.02

I januari 2019 blev jag kontaktad av konstnären Christin Wahlström Eriksson som erbjöd mig möjligheten att samarbeta med henne i ett projekt vid namn Konst i Stadsutveckling som drevs av Statens Konstråd i samarbete med Stadsdelsförvaltningen Lundby. Projektet som vi skulle arbeta med hade som syfte att använda konstnärliga arbetsmetoder vid stadsplaneringsarbetet, detta som en alternativ metod eller ett komplement gentemot mera vedertagna planeringsprocesser som förhoppningsvis skulle generera ett annat innehåll och öppna upp för andra möjliga tillvägagångssätt. Ett annat mål som hade formulerats inom projektbeskrivningen var att "programmera" området för konst i syfte att säkerställa att ett vitalt konst- och kulturliv skulle kunna få existera på platsen när området väl hade genomgått sin ombyggnadsprocess. I planerna för området fanns även önskemål om uppförandet av ett kulturhus.

Ifrån Stadsdelsförvaltningens håll betonade man särskilt viljan att engagera lokalt förankrade konstnärer i projektet. Både jag och Christin tillhörde ett ateljékluster beläget på Ångpannegatan; hit flyttade jag 2013 efter det att min tidigare lokal i Änggården hade byggts om till lägenheter. Jag hade ingen tidigare vetskap om förekomsten av ateljéer i området, men hade blivit tipsad om att det fanns lediga utrymmen av en konstnärskollega som hyrde där. Då jag under min uppväxttid hade bott i närheten av Backaplan under en kortare period på 70- och 80-talet så upplevde jag flytten tillbaka som både rolig och inspirerande. Många tidiga minnen blev plötsligt mera påtagliga när jag återigen fanns på plats. I mitt eget konstnärskap hade jag tidigare arbetat med just platsrelaterade minnen i koppling till subjektskapande processer, speciellt sett i relation till en uppväxt som präglades av många miljöbyten (främst mellan Sverige och USA).

Denna upplevelse av olika platser under olika tider (samt deras tillhörande kulturella uttryck) har i mitt fall skapat en stark upplevelse av hybriditet. Det har också gjort mig uppmärksam på -och lyhörd för- de relationer som skapas till de miljöer som jag vistas i. Backaplan betraktas allmänt inte som en plats med många estetiskt anmärkningsvärda kvaliteter, men jag minns hur spännande det var när det gick att köpa mjukglass i kiosken i det stora COOP-huset (på den tiden B&W), hur det kändes att gå över bron vid Kvillebäcken, att vänta på bussen vid hållplatsen bredvid Kafé Rosa Mi, den futuristiska känslan i det nybyggda SIBA-huset där man kunde köpa dataspel. Dessa erfarenheter gör platsen personligt meningsfull, viktig och till och med vacker. Att alla spår av detta Backaplan eventuellt skulle byggas bort känns därför djupt melankoliskt; hellre en varsammare process som erkänner och ger plats till områdets tidigare historia och särprägel.

Min hybriditet ger sig även uttryck i min utbildningsbakgrund: innan jag påbörjade mina studier vid Konsthögskolan Valand (Göteborgs Universitet) så hade jag studerat tre år på arkitekturutbildningen vid Chalmers Tekniska Högskola. Detta gav mig grundläggande kunskaper i rumsgestaltning och arkitektonisk formgivning och analys. Under studietiden vid Chalmers (1994-1997) så intresserade jag mig för de diskussioner kring begreppet postmodernism som fördes inom den samtida kulturen, och hur det teoribegreppet användes inom arkitekturen. En tendens var att betrakta arkitektur ur ett semiotiskt perspektiv, där man läste av byggnader och gestaltade miljöer som symbolsystem som sedan blev utgångspunkten för analys och formgivning. En vidare utveckling av detta förhållningssätt blev att arkitekter kunde utgå ifrån en miljöns specifika karaktär vid nybyggnation, t ex att spegla eller kommentera uttryck, motiv och material i omkringliggande byggnader, eller att plocka upp

linjer från gatumönster eller befintlig (eller tidigare) byggnation och låta det påverka planritningarna. När jag började arbeta med att hitta sätt att förhålla mig till planerna om nybyggnation på Backaplan så utgick jag ifrån dessa idéer, speciellt då den rådande tendensen vad gällde de nya byggnader som hade uppförts inom Göteborg de senaste åren var att de inte alltid upplevdes som specifikt förankrade i de miljöer som de befann sig i. Inom arbetsgruppen på Ångpannegatans Processer pratade vi mycket om vem som Backaplan kommer att byggas om för och vilka värderingar som kommer att leda gestaltungsprocessen. Vi undrade huruvida vi kunde utveckla konstbaserade metoder för att göra stadsplaneringen av området tillgängligt och påverkbart för de som brukar platsen idag och som eventuellt kommer att leva och verka i området i framtiden. En viktig del av mitt arbete i projektet kom att bli att formulera ett konstteoretiskt sammanhang i syfte att möjliggöra detta. En konsekvens av detta blev att projektet tydligt förankrades i regeringsuppdraget Gestaltad Livsmiljö på ett sätt som skapar ingångar för andra parter i stadsutvecklingsarbetet att kunna börja samverka tillsammans med konstnärer kring frågor som inbegriper kunskapsområden med en estetisk/konstnärlig grund och de utmaningar som finns där. Genom att säkra begreppen och hitta hållbara strukturer och arbetsformer för detta så kan konstnärer komma in med sin yrkeskunskap i ett tidigt skede av processen och bidra till den tillhörande kunskapsutvecklingen kring kulturplanering.

Innan tiden för Ångpannegatans Processer hade jag i mitt eget konstnärskap skaffat erfarenheter av att arbeta med processer vars intention varit att undersöka och utveckla nya förhållningssätt till upplevelsen av närmiljöer. Initialt så var jag intresserad av olika gestaltade miljöers karaktär och hur de som befann sig på platsen skapade relationer till den. Tillsammans med andra intresserade individer

bildades en grupp (som var verksam 2007-13) som valde att genomföra olika vandringar i Göteborg. Vid den här tiden fördes också inom kultursfären en diskussion om det offentliga rummet och dess karaktär som var kopplad till frågor rörande möjligheterna till att vara i/ha tillgång till icke-kommersiella/icke-privatägda platser, att föra offentliga diskussioner och möjligheterna till ökat medborgarinflytande och demokrati. Det fanns ett intresse för konst i det offentliga rummet, vilket omfattade både gatukonst (så som det utövades av t ex Banksy) till fenomen som olika flash-mob grupper och mera politiskt orienterade uttryck som Reclaim the Streets-rörelsen och Critical Mass. I våran grupp (som gick under namnet The Gothenburg Institute of Architecture) valde vi att experimentera med olika former av vandringar, som att vandra utifrån teman som slumpmässigt valdes ur en tidigare skapad lista, eller genom att låta tärningsslag bestämma färdriktningen vid vissa bestämda tidsintervall. Detta för att komma ur invanda rörelsemönster och tidigare uppfattningar om platsers karaktär och istället skapa utrymme för andra upplevelser. Flera av de personer som arbetade med Ångpannegatans Processer (Christin Wahlström Eriksson, Sara Lännerström och Fredrik Hagstedt) deltog i en eller flera vandringar under denna period.

Formerna för detta konstnärliga arbetssätt baserades delvis på idéer grundade i Situationisternas föreställning om psykogeografi (som definierades som studiet av effekterna av den geografiska miljön på individers känslor och beteende) och den tillhörande dérive (eller driften, som de kallade sina vandringar), delvis ifrån Fluxus sätt att arbeta med slumpmetoder och experientiell konst baserad på utförandet av olika instruktioner, och dels av minimalismen och även land-art rörelsen där en fenomenologiskt baserad inriktning förskjuter fokuset från konstverket och istället lägger det på

rumsliga relationer i förhållande till betraktaren. Inspiration hämtades även ifrån den relationella estetiken (såsom den definierades av konstteoretikern Nicolas Bourriaud), som arbetade med sociala relationer och system som konstnärligt material. Syftet med den konstnärliga arbetsmetoden som skapades utifrån dessa teoretiska förhållningssätt var att i grupp skapa konstverk i form av vandringar. Vandringarna skulle genomföras utifrån tidigare bestämda regler. Verket upplevs genom att man deltar i vandringarna, och deltagarna är därmed medskapare -det finns ingen uppdelning mellan konstnär och betraktare. Verket resulterar heller inte i skapandet av ett konstobjekt, utan handlar istället om att förhålla sig till befintliga miljöer. Verken som skapas (vandringarna) har en dynamisk och öppen karaktär som bygger på interaktion och medskapande.

Detta var arbetsmetoden som jag förde med mig in i projektet Ångpannegatans Processer. Tanken var att den typen av konstverk som vandringarna var skulle kunna fungera som en form av stadsplanering. Verket är processbaserat, vilket betyder att det inte leder till skapandet av ett konstverk utan processen i sig är själva verket. Deltagarna är precis som med de tidigare vandringarna med som medskapare och verket har som ovan nämnts en öppen och dynamisk karaktär baserad på interaktion mellan alla deltagare i relation till varandra och till miljön de befinner sig i. Självklart så kan erfarenheterna ifrån upplevelsen av konstverket tas in i andra sammanhang, såsom t ex stadsplanering, men syftet med konstverket är att möjliggöra en annan upplevelse av den egna relationen till byggda miljöer med hjälp av förhållningssätt som utvecklats inom de konstnärliga disciplinerna. Detta kan förtydliga alla de sociala, kulturella, ekonomiska och politiska system som existerar på platsen och ger den dess karaktär genom diverse gestaltning-

ar och uttryck. Men det blir även möjligt att lyfta fram andra aspekter av platsen, alternativa läsningar baserade på andra premisser som bedöms som intressanta av gruppen. Det går även att förhålla sig till vandringsmetoden som att den (de uppsatta reglerna eller metodiken för dess genomförande) är en färdig stadsplan för området, dvs genom en vandring så blir stadsplanen för omgestaltningen av området tillgängligt för gruppen som genomför vandringen.

Vi började i ett tidigt skede i projektet genomföra en serie vandringar tillsammans med andra intresserade deltagare, detta med hjälp av en metod där vi lät tärningsslag bestämma färdriktningen vid tiominutersintervaller. Varje gång vi kom till en viss punkt vid slutet av en tiominuterssträcka så noterade Christin våra koordinater och dokumenterade dessa, samt fäste ett trådnystan på platsen som en markör för projektets närvaro. Detta sätt att synliggöra projektet var också en del av en dialog som handlade om att hitta sätt att låta våra respektive konstnärskap interagera med varandra i ett gemensamt utvecklingsarbete kopplat till uppdraget.

Som tidigare nämntes så var en av förutsättningarna som projektet Ångpannegatans Processer fick förhålla sig till planerna på ett framtida kulturhus på Backaplan. År 2019 firade kulturhuset Blå Stället i Angered 40-års jubileum och de övriga kulturhusen i regionen var inbjudna att presentera sina verksamheter på ett antal skärmar som fanns tillgängliga. Även det planerade kulturhuset på Backaplan var inbjudet, trots att det i nuläget inte existerar eller har någon verksamhet. Vi valde att presentera kulturhuset utifrån projektets perspektiv genom att Christin Wahlström Eriksson och jag genomförde en undersökande vandring i området, under vilken Christin fotograferade olika miljöer. Detta blev

sammantaget en visuell presentation av idén om att låta en konstnärlig process omgestalta området och öppna upp för former av interaktion som utgår ifrån metoder utvecklade inom samtidskonsten. Förlängningen av denna inställning blev att vi kunde betrakta hela Backaplan som kulturhuset (som alltså skulle byggas men nu genom vår presentation helt plötsligt fanns och hade en specifik form (detta var en vidareutveckling av en tidigare idé vi hade inom projektet, nämligen att låta uppföra ett fundament för det framtida kulturhuset)). Genom att diskutera detta koncept vidare inom arbetsgruppen utvecklade vi idén om att låta hela Backaplan bli en konstutställningslokal, där verket som ställs ut är Backaplan självt - den byggda miljön som den är som en readymade.

Vi märkte dock att det var svårt att göra projektet tillgängligt för en större allmänhet och för att åtgärda detta utarbetade vi ett publikt gränssnitt som delvis består av en byggskylt som beskriver projektets syfte. Här presenteras den ovan nämnda idén om Backaplan som en konstutställning, en platsbeskrivning som tillåter andra diskussioner och tillvägagångssätt i förhållande till den befintliga miljön. Byggskylten, tillsammans med de andra verken som utformats av de av projektet engagerade aktörerna på plats i Backaplan, skapar en gemensam omgestaltung av platsen som förhoppningsvis kan bli en av utgångspunkterna för utvecklandet av ett mera omfångsrikt och nyanserat kunskapsunderlag i stadsplaneringsarbetet.

Sammanfattningsvis så har min arbetsmetod bestått i att jag genomfört en serie vandringar i projektets regi. Jag har deltagit i olika möten som har handlat om den aktuella stadsplaneringen av Göteborg, samt läst litteratur som införskaffats av projektet. Jag har arbetat med att placera in projektet i ett

samtidskonstnärligt sammanhang som förankrar det i specifika traditioner och arbetssätt och öppnar upp projektet för en offentlig publik. Det som har intresserat mig i projektet har varit att utforska i vilken grad konsten och arkitekturen kan interagera med varandra. Hur abstrakta, teoretiska förställningar om hur vi gemensamt förhåller oss till varandet skapas och tar form, levs med och igenom, förändras, hittar nya former. Förhoppningen är att vårt gemensamma arbete kan leda till nya förhållningssätt inom stadsplaneringen som möjliggör bättre, mera hållbara och vitala stadsmiljöer.

/Hampus Pettersson

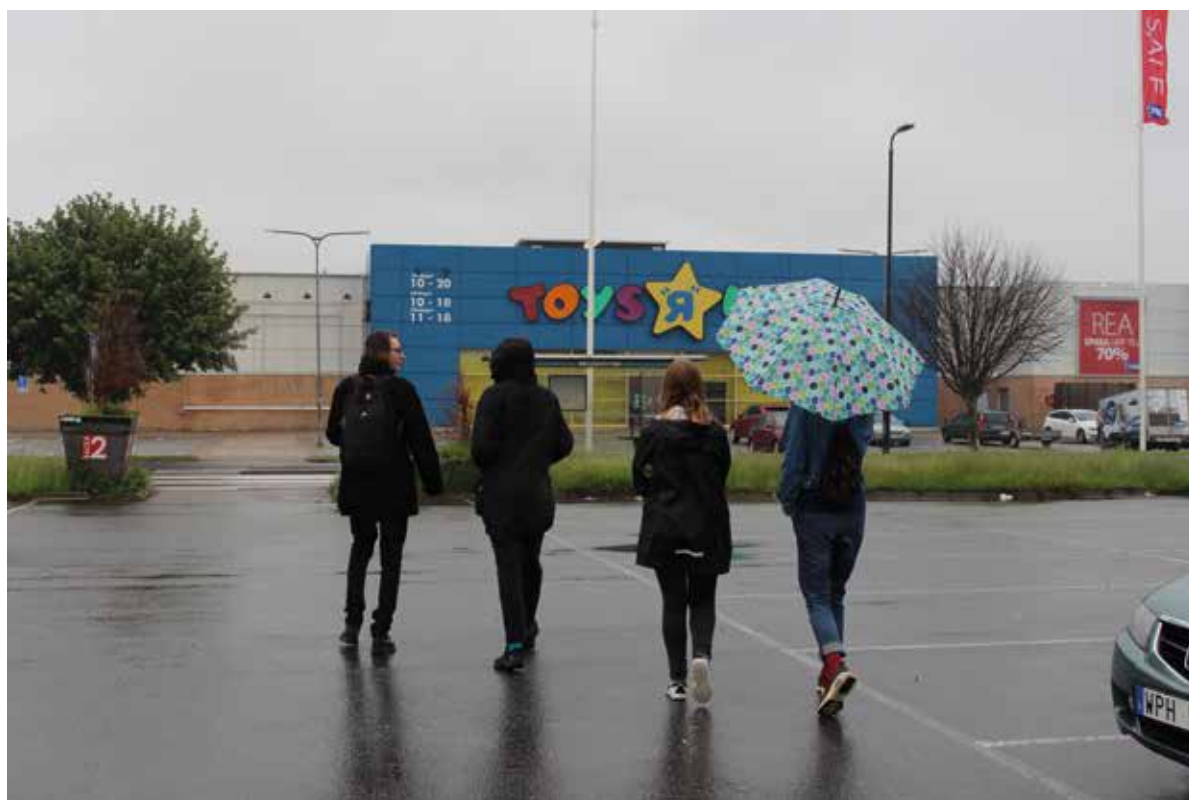

Dagens Backaplan är en plats som framför allt präglas av handel och det är även en viktig knutpunkt för lokaltrafiken. Dessa faktorer bidrar till det stora flöde av människor som varje dag passerar genom området. Annat som påverkar platsens karaktär är det rika myller av mindre företag, restauranger och caféer, föreningsliv, konstnärlig verksamhet samt fritids- och kulturaktiviteter som finns både på plats och i närområdet. Bebyggelse av skiftande karaktär delar plats med minnesmärken samt med Kvillebacken som med sitt tillhörande gröna promenadstråk erbjuder en lugn passage och en stunds vila. För den som tar sig tid uppstår en komplex plats som bär på många spår och minnen av såväl stor glädje som den djupaste sorg. Här finns berättelser, historier och funktioner i olika lager, från skilda epoker.

I dag står området inför stora förändringar då det skall byggas om. Bostäder, handel och kulturliv skall samsas i en tät innerstadsmiljö som via den nya Götaälvbron skall knyta ihop området med Göteborgs centrum.

Hur kommer den historia och det liv som under alla år skapats på platsen att avspelas i den nya miljön som planeras?

Backaplan is going to change from a shopping area into an environment accommodating both housing, shops and cultural spaces; a place with a variety of different aspects to experience.

Ägare: Skanska Projekt i samarbete med Skanska Rydbo och Göteborgs Stad

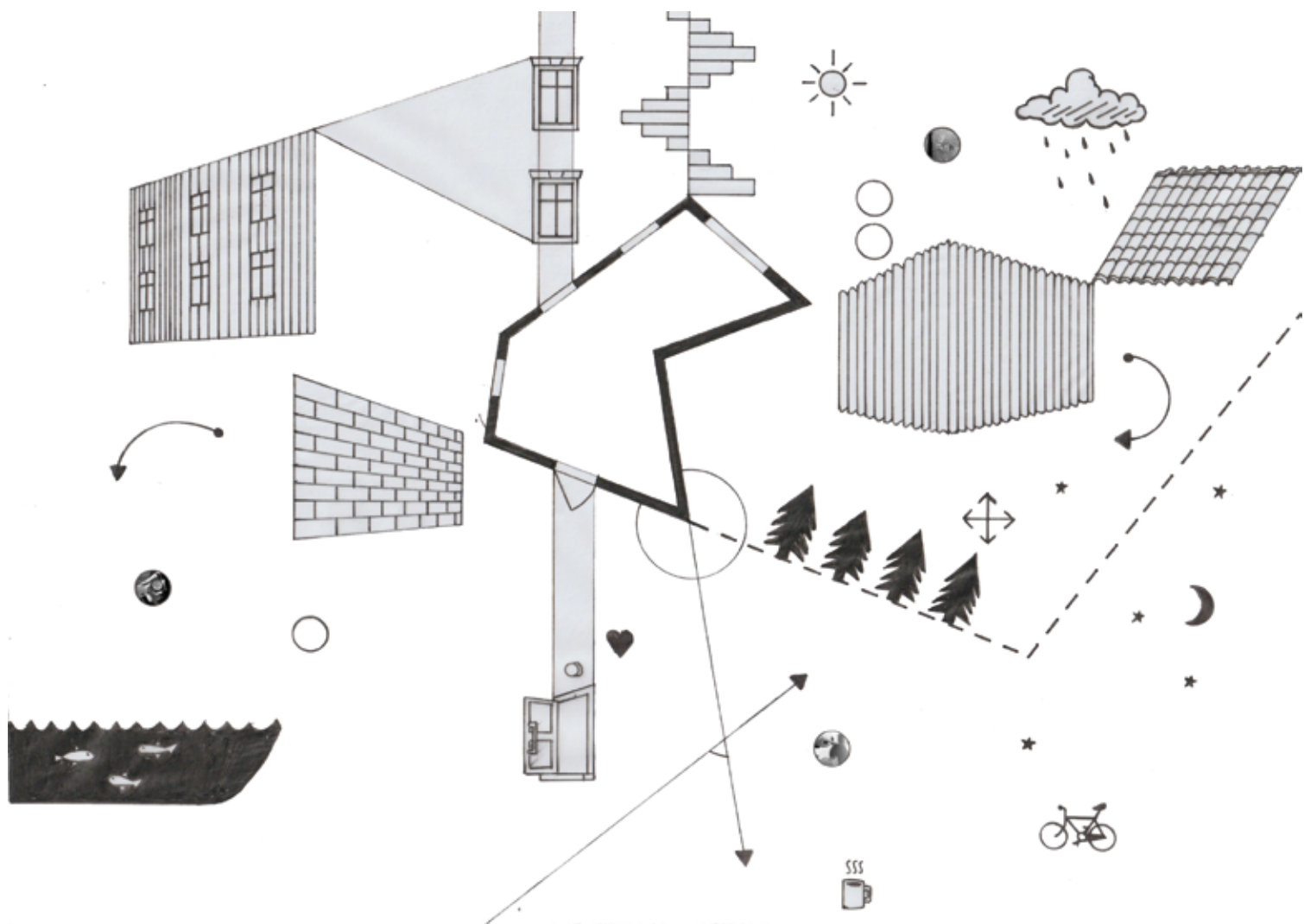
Skanska
konstrukt

Göteborgs
Stad

Konstprojektet Ångpannegatans processer har arbetat med att skapa nya förhållningssätt inom stadsplaneringen. Som ett led i detta presenterar vi nu utställningen Backaplan, som utgörs av - och omfattar - hela Backaplansområdet.

Vi vill genom denna utställning skapa ett sammanhang där berättelserna och erfarenheterna - både individuella och kollektiva - har en större betydelse än markvärdet och exploateringspotentialen. Där vi kan börja se miljöerna på och runtomkring Backaplan som gestaltningar av vår vardag, våra minnen, föreställningar och förhoppningar. Men också som sociala system där maktrelationer, tillgång till resurser och det allmänna blir möjliga att diskutera, analysera och förändra.

Genom att utropa hela Backaplan till ett konstverk vill vi göra det möjligt att föra in konstens metoder i ett offentligt samtal kring platsen. Estetik och varande blir utgångspunkterna i en annan sorts utforskning och upplevelse av området. Andra samtal blir möjliga, andra beslut kan fattas. Ett annat Backaplan börjar ta form.

The project Ångpannegatans Processer declares the whole area of Backaplan as a work of art. A different kind of dialogue is made possible, one which focuses on aesthetics, meaning and lived experience, bringing these aspects into the decision-making process.

FREDRIK HAGSTEDT

4.03

Att lyssna på parkerings-platsens spruckna linjer

Bakgrund

Jag: vandrare, tonsättare. Född och uppvuxen i Göteborg, sedan 2013 bosatt i Kvillebäcken, invid Backaplan. Jobbat med flera projekt kring stadsutveckling, allmänt intresserad av geografi, kartor, stadsplanering, arkitektur osv. Som vandrare utforskar jag alla sorters landskap, både i naturen och i urbana miljöer. Som tonsättare utforskar jag också landskap, om än snarare inre, emotionella, mentala, andliga. Som bosatt nära Backaplan rör jag mig ofta över parkeringen utanför Coop, handlar där varje vecka. Tar också ofta bussar från Hjalmar Brantingsplatsen, åt alla håll i regionen.

ÅP

I början av 2019 blev jag tillfrågad om att medverka i Ångpannegatans Processer, ÅP. Jag tackade ja utan att behöva fundera mycket, detta framstod som ett intressant projekt, och som borde kunna vara givande både för mig och sammanhanget, att deltaga i och bidra till. Att ingå i ett sammanhang var ett viktigt skäl, mitt arbete är annars oftast av ensam karaktär. Och ämnet, hur konstnärer tar sig an och analyserar stadsutveckling, och hur deras konstverk kan kommentera densamma, kändes lockande. Att vandring var en av ÅPs metoder stämde förstås också väl med mina preferenser.

Statens konstråd var tydliga med att det konstnärliga utforskandet förväntades vara i fokus, snarare än att framkomna konstverk måste möta en viss mängd publik. Detta gillar jag, det är befriande att få koncentrera sig på själva konsten istället för presenterandet och säljandet av den. Att jag som konstnär också vill möta en publik i slutändan, ja, även ibland under processens gång, behöver därför inte vara mindre viktigt, men är en annan sak.

Första metoden - insamling

Under våren 2019 var jag med på möten och deltog i vandringar. Min inställning från början var att jag inte för tidigt skulle bestämma en specifik metod för mitt eget arbete inom ÅP. De enda egentliga ramarna var att jag skulle arbeta med lyssnande och ljud. Om det skulle leda till någon form av musikstycke, eller ett ljudkonstverk, eller någon sorts performance, eller kanske lite av alltihop, ville jag hålla öppet. Jag samlade på mig intryck, tankar, och konkreta ljudinspelningar från möten och vandringar.

Det viktigaste tillfället i denna insamling av intryck blev vandringen den 16 juni 2019. Tärningen och kompassen ledde oss denna regniga söndag via Coop och parkeringarna fram till, och in i en rivningsfastighet. Vattnet rann in genom hål i taket och bildade intressanta små vattenfall som jag spelade in, tillsammans med de stora rummens ekon och mäsarnas skrik utifrån. De här ljuden, blandat med bitar ur samtalen mellan konstnärerna längs vägen, kunde jag mixa ihop till ett litet ljudkollage, som jag sedan kunde presentera för konstnärerna i ÅP, och även använda i andra sammanhang, som exempel på processen. Detta gav tillfällen till flera reflektioner som blev värdefulla i det fortsatta arbetet.

”Flytta Kebnekaise till Backaplan”

Vid ett ÅP-möte i maj 2019 utvecklades ett intressant spår i samtalet. Jag minns att jag funderade högt kring min inställning att inom ÅP inte göra det för enkelt för mig och göra som jag brukar, komponera ett stycke musik. I detta fall skulle det ju ha handlat om Backaplan, resonerade jag, och gjorde samtidigt en jämförelse med ett pågående arbete kring Kebnekaise. Inom mitt samarbete med naturfotografen Claes Grundsten höll jag just på med att komponera ett musikstycke inspirerat av dels bilder på detta fjäll, foton tagna från olika håll, under olika årstider och tider på dygnet; och dels mina egna upplevelser på berget.

Jag sade att Backaplan skulle inspirera mig mindre än Kebnekaise, och att Backaplansmusiken därför skulle bli mycket tristare – varpå mina kollegor funderade över att något då uppenbarligen fattas på Backaplan, något som jag finner i fjällen. På skämt sades att tänk, om vi kunde flytta Kebnekaise till Backaplan? Denna bokstavliga utopi tyckte jag var knasig även som metafor. Vad har de totalt olika världarna med varandra att göra?

Tack vare skriftliga och muntliga reflektioner vidare inom ÅP på detta tema, och med lite perspektiv, förstod jag efter några veckor, att detta nog ändå var ett användbart tankespår. Vid senare samtal utvecklades denna metafor; att flytta Kebnekaise till Backaplan fick innebörden att ta med kvaliteter i fjällvärlden, och rentav naturen i allmänhet, rätt in i stadsutvecklingen, och göra jämförelser och utmana rådande uppfattningar om vad som är viktigt för människor.

Oprogrammerade platser, stigar

Återkommande tematik i ÅP-samtalen var oprogrammerade platser, dvs platser som ”blivit över” och som för tillfället inte har någon byråkratiskt bestämd definition. Man kan tala om mellanrum, mellan aktiva trafikstråk, byggnader med verksamheter eller boende, parkeringar som används, parkytor som omhändertas och annat som har en tydlig funktion och som brukas kontinuerligt. Dessa mellanrum är ofta rätt så små till ytan, men ibland större. På Backaplan finns till exempel några stora tomter som är omgärdade av stängsel, som under flera år långsamt fått växa igen. Sådana platser trigger fantasin även hos förbipasserande – eller kanske snarare, de ger utrymme för fantasi eftersom det inte är självklart vad den platsen har varit, är till för nu, eller vad den ska användas till i framtiden.

Även små stycken oprogrammerade ytor är viktiga andrum, pauser i det förutbestämda och förutsägbara. Min favoritkategori i detta sammanhang är stigar, ett fenomen jag funderat åtskilliga timmar på genom åren, oftast på vandringar långt in i skogen. Hur och varför har de kommit till? Är det djur eller människor som trampat upp dem? Vilka sträckningar i naturen är de mest logiska för stigar att bli till på? Om detta, om hur stigar även finns i stadsmiljön, både talade jag på möten och skrev ner reflektioner. Här är citat:

*stigar är uttryck för frihet
här vill vi gå, alltså går vi här
därför hotfulla mot konsensus
eller snarare mot den konsensus makten vill uppnå*

*hur skapar man en stig?
genom att trampa
många gånger
upprepa trampet*

...

*stigar behöver oplanerad mark att vara stig i
eller möjligen stigreservat
det borde vara möjligt*

...

Och jag funderade vidare i skriftlig, tämligen poetisk form, över skillnader mellan platser:

*Jag vandrar i fjällen, genom en djup dalgång mellan
höga branter. Det är mjukt under fötterna, lätt att gå,
storslaget.*

*Jag vandrar över en högplatå med endast stenar, kantiga
besvärliga stenar som vill få mig att snubbla och
halka och ramla.*

*Nu vandrar jag över en parkeringsplats. Utanför
COOP på Backaplan. En omvittnat önskad plats,
otrygg, ful, ödslig, obekväm. Asfalt med streck, rutor.
Pölar efter regn, med smutsigt vatten. Men det är också
en plats full av liv, om dagarna, bilar kommer och far,
människor går från och till bilarna, ibland med tunga
kassar fulla med mat. Kanske stressade, kanske nöjda.
Ibland gör solnedgången platsen oväntat vacker, eller
åtminstone utsikten från den. Det är en öppen plats,
vinden har fritt spelrum, tankarna likaså, om de inte
blir överkörda.*

*Jag längtar inte efter att denna parkeringsöken ska för-
svinna och bli till vilken gata som helst, vilka kvarter*

*som helst, vanliga hus som liknar andra nybyggda hus i
vilken stad som helst.*

*Hur trist och fel den än är, så är den också en möjlighet i
sin ofullkomlighet.*

*Asfalten i sig är ofullkomlighet, alldeles för slät, alldeles
för hård, för enformig. Men när den åldras kommer
sprickor. Det finns hopp även för asfalt, om den får vara
i fred tillräckligt länge.*

*Jag vandrar i fjällen, på en stig invid forsande vatten.
Det är ett friskt brus, mina steg är mycket lätta.*

*Nu vandrar jag vid Kvillebäcken. På en grusväg. Jag
skulle hellre gå på en stig. Nå, en å som inte brusar, men
trafiken brusar desto bättre, strax intill. Ett sjukt brus,
inte vackert. Men intressant om man lyssnar noga.
Och ett tecken på aktivitet, fordon på väg. Människor i
rörelse.*

Dessa resonemang ledde fram till tankar om att benämna olika sorters kvaliteter att upptäcka och uppmärksamma hos platser, inte minst sådana som är föremål för stadsomvandling.

Reflektioner över platser förväntade, oväntade, och möjliga kvaliteter

I tidigare projekt kring stadsutvecklingen på Backaplan, som jag deltagit i, har både skolelever och vuxna fått frågor om dels hur de upplever Backaplan, och dels vad som generellt är en bra plats, som man gärna vill vara på. Det som framkommit där,

har handlat om trygghet, bra belysning, glada färger, inte för mycket buller, inte för mycket trafik, lagom mycket människor i rörelse, planteringar, och så vidare. Vad som ses som dåligt är för mycket bilar och buller, drogpåverkade människor, svårtillgänglighet i form av stora avstånd (att gå över de vidsträckta parkeringarna mellan butikerna till exempel), oskyddat för väder och vind, dålig belysning, trist arkitektur, färglöst i allmänhet, avsaknad av växtlighet med mera. Mycket av detta har jag kunnat hålla med om, men jag har också insett att det ibland är värdefullt att vända på perspektiven, utmana det tidigare konstaterade och tänka nya tankar. Resonemangen kring de oprogrammerade platserna hade hjälpt mig dit, och perspektivet från naturen tog det ett steg vidare.

Kan till exempel mörker vara en kvalitet i stadsrummet? Eller kyla, i form av en stor öppen plats som är oskyddad mot väder och vind? Ja, eftersom det kan vara en kvalitet i naturen. Att få uppleva mörker kan vara ett skäl att bege sig långt bort från städer. Att få vila ögonen, att få chans att se stjärnhimlen, att helt enkelt komma ifrån det konstant upplysta. Och vinden vid havet eller på en fjällhed kan vara argument nog för att bege sig dit, att få uppleva elementen, känna sig uppfriskad och mer levande.

Vidare reflektioner har lett mig till tanken att paletten av eftersträvarvärda kvaliteter borde göras större. Allt går givetvis inte att få med överallt, men dessa perspektiv borde kunna tas in i stadsutvecklingsprocesserna. Och inte minst naturen skulle kunna vara en större inspirationskälla än vad som hittills brukat vara fallet.

Konkret skulle jag gärna se fler platser i stadsrummen, där det till exempel går att känna sig: fri – att välja var jag går, inte efter förutbestämda stråk överallt;

dyster – för att det är lite mörkt;
ruggig – för att det blåser och regnar mycket på mig;
ensam – för att jag hamnat på en plats där det är avsett att folk inte ska gå så ofta.

Det här var exempel på hur jag kan känna mig på parkeringen utanför Coop på Backaplan. Om den nu försvinner till förmån för en stadsdel med gator och kvarter, och parkytor, kommer då ändå några av mina känslor fortfarande att kunna få plats där? (Exemplet med ruggigheten är väl mest trolig, eftersom många moderna stadsdelar verkar ha konstruerats så att det kan blåsa extra mycket mellan husen; sannolikt oavsiktligt förstås, men i brist på kontakt med äldre tiders kunskapstraditioner.)

En parallell reflektion jag har haft med mig under processen är hur en plats oftast inte har en specifik gräns, och hur den inte kan isoleras från omgivande platser, utan tvärtom är påverkad av dessa. I fallet parkeringen utanför Coop finns utsikt mot flera omgivande berg, som samtliga definitivt ligger utanför själva Backaplan. De är ändå en del av platsens identitet. Inte minst Arödsberget ligger väl synligt och påminner om att det finns natur nära inpå, och med en betydligt mer kuperad topografi än den platta ytan som ju namnet Backaplan antyder. Detta borde väl också vara självklart i stadsplaneringen, att ta med sådana närliggande kvaliteter som en del av platsens möjligheter. Till exempel genom att tillåta fri sikt mot berget från några utvalda punkter (gärna hela gator), och genom att göra ett tydligt promenadstråk mellan stadsdelen och den oprogrammerade naturen. I detta sammanhang vill jag gärna poängtera att jag högt värdesätter att Arödsberget får förbli ett stycke oprogrammerad natur, som sådan skyddad mot exploatering, och inte omvandlat till en tillrättalagd park; till exempel

bör stigarna där få förbli stigar, inte gångvägar med trappor et cetera.

Spruckna linjer, helande brus

Så sent som i slutet av november 2019 trodde jag att mina främsta konstnärliga uttryck inom min medverkan i ÅP skulle handla om performancer i form av lyssningsvandringar, samt något/några ljudkonstverk byggda på inspelningar jag gjort under projektets gång. Att jag först och främst är tonsättare som komponerar akustisk musik var något jag i detta fall, som jag nämnt tidigare, inte ville skulle leda till ett alltför förutsägbart uttryck (i form av ett ”vanligt” musikstycke), som för mig skulle kunna kännas som en för enkel lösning i ett sammanhang där möjligheten till mer spännande överraskningar känns påtaglig.

Men så fick jag i december 2019 en tydlig idé om en komposition, hur den skulle gestaltas och av vem och när den skulle kunna framföras, och då kom allt i ett nytt ljus. Denna idé kändes vare sig lättköpt eller förutsägbart, utan utmanande på ett mycket positivt sätt.

Jag tog helt enkelt fasta på temat att flytta Kebnekaise till Backaplan, vidareutvecklat till ett möte mellan intryck från fjällvärlden och stadsutvecklingsområdet.

Utan det sociala sammanhanget i ÅP där det här tankespåret uppstått, hade jag knappast blivit så medveten om den sortens perspektiv, och under

min långa solovandring i fjällen i norra Lappland i september 2019 fördjupade jag det, tänkte vidare, upplevde mer, spelade in fler ljud, framförallt av rinnande vatten, bäckar, jåkkar, forsar och fall. Detta ledde senare till diverse funderingar i text (varav några citerade ovan) och muntligt vid fortsatta samtal i ÅP, och inte minst i min del av ÅPs presentation på Stadsmuseet i november, då hela det större projektet av Statens konstråd, Konst i stadsutveckling, visade upp resultaten halvvägs. Och först därefter kom alltså idén till ett musikverk.

Idén var att komponera musik för Duo Gelland, som jag samarbetat mycket med tidigare. Men nu på ett nytt sätt, dels använda viola istället för ena violinen, sedan Cecilia Gelland utvecklat sitt violaspel senaste åren, dels låta musikerna stå långt ifrån varandra tvärt emot deras vanliga sätt att stå vid samma notställ och ofta uppfattas som en sammanmält kropp. Violinen (spelas av Martin Gelland) och violan skulle representera två olika erfarenheter. Och ytterligare utmanande för mig var idén att skriva en stor del av musiken för hand innan jag förde in den i datorn, samt att inte alls använda datorprogrammets möjligheter till att lyssna på simuleringar. Orsaken till detta var att jag ville utforska mer nyanserade kompositionsmetoder, som handlar om att lyssna inåt, och att visualisera/föreställa mig olika uttryck, både hur de låter, hur det ser ut när de spelas, och hur det känns att framföra dem.

I stort sett följde jag dessa intentioner. Mycket blev skissat för hand, och under vägen testade jag delar av stycket konkret tillsammans med Duo Gelland på distans via länk, och ingen gång lyssnade jag på simuleringar. Planerna för uruppförandet och dess kontext konkretiserades. Vad jag önskade var att visa upp olika sidor av verket, genom framföranden i olika lokaler och sammanhang. Uruppförandet

lördagen 7 mars blev i en mycket tydlig stadsutvecklingskontext, i utställninghallen Älvrummet på Lindholmen. Efter detta framförande höll jag i ett reflekterande samtal kring musiken och kontexten kring stadsutveckling, och sedan fick de som ville följa med på en lyssningsvandring bort till Backaplan, med mål Ångpannegatan. I ÅP:s lokal följde en workshop där vi lyssnade väldigt nära på vissa detaljer i verket och diskuterade dessa, och olika aspekter på tolkning. Tolkning av staden, tolkning av noterna, tolkning av det vi hör i musiken.

Nästa dag följde konsert i Gathenhielmska huset, byggt 1743. Där fick verket möta ett helt annat sorts rum, en salong där högst 30 personer får vistas (och det kom drygt 20), en intim och fokuserad miljö som passar stråkinstrumenten väl. Och på kvällen samma dag, var det konsert i Älvsborgs kyrka, där verket fick en version med violin, viola och orgel. Orgeln lade till ett ganska subtilt klangskikt, och blev en till part i samtalet. Före konserten hölls ett seminarium kring möten mellan konstformer, främst bild-musik och text-musik, samt en introduktion till konserten i mer traditionell form.

Duo Gelland och jag höll också i en workshop med Musikskolan i Älvsborgs församling. Stadsutvecklingstemat vävdes in genom frågeställningar kring hur staden utformas och vem som bestämmer hur den ska se ut. Vi använde oss av bilder på parkeringen på Backaplan och från fjällen, som utgångspunkt för improvisationer.

Verkets titel, Spruckna linjer, helande brus, kom till tidigt under processen. De spruckna linjerna är parkeringsrutorna på Backaplan, och det helande bruset är bäckarnas porlande och skvalande, bland annat på fjället. Violinen får i utgångspunkten

gestalta det första, violan det andra. De står långt ifrån varandra, bokstavligen i rummet, och uttrycks-
mässigt. De tittar inte på varandra, lyssnar inte på varandra. Men kommunikation uppstår efterhand. Verket är cirka tolv minuter långt, och mest lågmält om än bitvis livligt och intensivt.

De konkreta utgångspunkterna, mina upplevelser av parkeringen respektive fjällbäckarna, får symbolisera aspekterna planerad/oplanerad stad respektive natur. Kommunikationen dem emellan, hur den funkar eller inte, är en frågeställning. Men symboliken ska inte dras alltför långt, för mig är det viktigt att musiken också är musik, ett abstrakt uttryck som kan upplevas utan krav på särskilda associationer. Därför har också verket fått utvecklas enligt musikaliska logiker, och detta framförallt i den avslutande delen. Efter att ha sökt bland många subtila och ibland svåridentifierade klanger, brus, toner, drillar, tremolon, hittar musiken till slut, i en sorts epilog, ett mer allmänt tillgängligt melodiskt uttryck – som genom den långa processen innan får extra stark emotionell inverkan på de flesta lyssnare. Och sen är det snabbt över, vilket ytterligare stärker effekten. På detta vis, tror och hoppas jag, får musiken större kraft att säga något annat än vad ord och bild och andra uttryck kan förmedla.

Reflektioner efter konserterna

Jag hade starka upplevelser under kompositionsarbetet, inte minst av att pröva något nytt, att utforska ny terräng, att pröva delvis nya sätt att komponera. Att till exempel sträva efter att på olika sätt tolka en sprucken linje i musik, så att säga lyssna på den, gav mig tillåtelse att skriva en musik som jag knappast ens självklart definierar som musik – som jag i andra sammanhang hellre skulle kalla ljud, brus, experiment. Det kändes befriande, och utan att jag upplevde

att jag gått ifrån mina grundläggande värderingar, mycket tack vare att jag visste vad jag hade för syfte med de uttryck jag sökte och undersökte. Jag hittade på för mig nya sätt att notera, lärde mig nya nottecken och symboler, vidgade min uttryckspalette.

Att få höra musiken i de olika rummen och sammanhangen var tillfredsställande. En viss nervositet kan jag ofta känna, om publiken kommer att hänga med, om koncentration i lyssnandet infinner sig. När detta verk framfördes kände jag att det tålde mycket, jag kunde slappna av, vara i nuet och låta musiken hända utan min inblandning.

Samtalen inom konsert, workshop, seminarium, och lyssningsvandringen, allt skapade en kontext för det nya musikstycket, och de som var med vid flera av evenen kunde intyga att de fick stort mervärde av de olika perspektiven.

Från Duo Gelland har jag fått en skriftlig reflektion, författad av Cecilia Gelland. Här är några citat:

Fredrik Hagstedts Spruckna linjer, helande brus är en duo för fiol och altfiol som lockar fram en klanglig upptäckarlust, för fast man kan titta i noterna och tänka att ju allt står så precist noterat, så är instrumenten fulla av differentierings-möjligheter som inte går att teckna ned, inte minst i det område av klanglighet som Fredrik i sitt verk öppnar upp för. Vänsterhandens fingrar glider på strängarna, men precis hur fort, hur tydligt? ... Och i fiolen, en lång passage med olika artikulationsmarkeringar, där det är klart att det växlar mellan olika, men i detalj hur de enskilda tecknen ska tolkas, exakt varuti olikheterna består, det står inte. Det är sånt här som inspirerar interpreterna till eftertanke, fantasi, egna nyfikna initiativ som upppinningsrika medutforskare.

Partituret är musikens ritning men inte själva byggnaden.

... Men väl på plats, särskilt i workshopen med barnen, inte minst när vi tittade på bilder av nötta vita parkeringsmarkeringar korsbefruktade med fjällbäckar, då tillkom associationer som mer konkret hade att göra med projektets yttre sammanhang och ramar. Den typen av intryck förstärktes i lyssningspromenaden med efterföljande framförande och samtal.

Publikens respons var också genomgående positiv. Ur utvecklingsbarhetssynpunkt kan jag nästan önska mig lite mer negativ kritik; den positiva är det ofta lite svårare att dra lärdom av. Det jag ändå kan konstatera är att jag gärna gör på liknande sätt igen, med ett och samma musikstycke framfört i olika rum och sammanhang, och med samtal och vandring emellan.

Avslutande reflektioner

Hade jag redan från början i min medverkan i ÅP valt att komponera ett musikstycke hade det blivit något helt annat än det blev i slutändan, och jag har svårt att tro att det vare sig blivit lika givande för mig, eller lika intressant för andra. Processen före det att jag ens bestämde mig för att komponera, var helt avgörande. De skrivna reflektionerna under processen har klargjort mycket för mig själv, och inte minst viktigt har det varit att känna att jag ingått i ett sammanhang, där mina perspektiv varit välkomnade och gett andra nya tankar och så vidare.

Jag tror också att jag lyckats släppa lite av mitt kontrollbehov och starka ego.

Vi hade tur som hann genomföra konserterna precis innan coronakrisen slog till. Den situation som troligen kommer vara en längre tid framöver ritar om spelplanen för mycket i samhället, och det känns svårt att överblicka konstens möjliga roll i stadsutvecklingen framöver. Min förhoppning är att konsten, inklusive musiken, kan hjälpa människor att minnas att tänka och reflektera självständigt, våga ifrågasätta även sådant som är invant och som andra kanske tycker är självklart, och därför också kan vara ett redskap när vi tillsammans, förhoppningsvis, bestämmer över hur våra livsmiljöer i städerna ska utformas.

Ett av de viktiga resultaten av ÅPs arbete är, enligt mig, att ha ringat in värdet av mentala friytor. Kan platser i stadsplanerna avsättas för att ge utrymme för fria(re) tankar, mer fantasi, oväntade infall och insikter, vore mycket vunnet. Hur det går till att utforma sådana platser borde vara ett viktigt arbetsfält för såväl stadsplanerare, konstnärer och forskare, som personer från helt andra discipliner; att formulera frågor i och pröva olika rimliga, och även till synes orimliga, praktiska lösningar.

Tillägg: utdrag ur reflekterande texter relaterade till ÅP, skrivna av Fredrik Hagstedt sommaren/hösten 2019.

(om programmerat resp. oprogrammerat)

det tillrättlagda
det tillgängliga
det vänliga
det öppna

det hållbara
det förutbestämda
det väntade
det tråkiga

det vanliga
det vanliga

det livlösa

eller

det överblivna
det nedgångna
det oplanerade
det kaotiska

det fantasieggande
det kreativitetsframlockande
det livsbejakande

det Ovanliga
oVanliga

livet, människan

(om stigar)

stigar, kollektiva resultat av mångas rörelser
stigar, gemensamma lösningar
stigar, mellan platserna, mellan vägarna
stigar, de egentliga vägarna

stigar, att färdas på, att röra sig frisk på
hälsosamt obekväma
lekfulla, levande, barnvänliga

stigar kan vara farliga
osäkrade
otillgängliga
går ibland sönder
passar därför dåligt in i ett välplanerat samhälle

stigar är uttryck för frihet
här vill vi gå, alltså går vi här
därför hotfulla mot konsensus
eller snarare mot den konsensus makten vill uppnå

hur skapar man en stig?
genom att trampa
många gånger
upprepa trampet

men stigar behöver framförallt skyddas, bevaras
i vissa miljöer är de utrotningshotade
och inte är de listade som riksintresse eller överhuvudtaget intressanta
därmed dödsdömda

stigar behöver oplanerad mark att vara stig i
eller möjligen stigreservat
det borde vara möjligt

stigar, minnen från det förgångna
tecken på civilisation, tecken på liv
ibland endast beträdda av djur, formade av djur
senare lånade av människor

vägar är välbeskrivna, välplanerade, väldefinierade
uppbyggnad, ytbeläggning, bredd, lutning, markeringar
nummer, skyltar, ordning och struktur

stigar, vad är det? var går gränsen för när en stig blir till?
hur synlig ska den vara?
hur bred är den?
får den dela på sig?
hur blöt får den vara?

Det finns gångvägar som är som stigar, det finns stigar
som är som gångvägar. Det finns stigar som är delvis
byggda, med trappor av stenar, broar och spänger, röjda
och ordnade på olika vis, nyligen eller för mycket länge
sen. Dessa stigvägar är mer levande än helt uppbyggda
jämna vägar, men oftast lite mindre själfulla än egentliga
stigar. Bekvämare, men något tråkigare.

Omgivningen spelar förstås stor roll, men inte lika stor
roll som att det är en stig. Upptäkten av en obekant väg i
vacker miljö är spännande. Upptäkten av en obekant stig
är ännu mer spännande, även om omgivningen inte är
fantastisk.

(om möjligheter)

Jag vill föreslå något som kan byggas. Vet inte vad. Kanske något obekvämt. Men framförallt skulle jag önska mig att man på vissa platser vågade låta bli att bygga. Låta platsen vara och utveckla sig själv. Låta stigar uppstå.

Jag är inlärd att avkoda platser. Oplanerad, i väntan på ny plan, övergiven, ful, kaotisk. Jag överdriver lätt. Min känsla säger delvis något annat, något jag inte riktigt varit medveten om. Utrymme, möjlighet.

Jag saknar de öppna ytorna som fanns innan husen byggdes, inte för att de var vackra men för att de var öppna. Det slutna, färdigbyggda, i alltför riklig mängd, känns kvävande. Jag har inget emot stad, hus, gator, kvarter – till en viss gräns.

Även en park kan kännas kvävande, alltför tillrättalagd.

Skräp och klotter är inte vackert. Men det finns där, tecken på sidor av samhället som vi helst vill trolld bort. Det är olagligt, överträdelser mot våra överenskomna regler. Vilka som nu kommit överens. Det är också en del av möjligheten, det är möjligt att bryta mot lagar, det är möjligt att skräpa ner, klottra, vandalisera. Inte trevligt, men möjligt, och det betyder något. Ibland totalt omedvetet, men även då tecken på något. Och ibland medvetet, ett uttryck för något, en åsikt, en ståndpunkt, ett perspektiv. En del av mångfalden.

Jag är inte säker på vilka delar av mångfalden som är bra och vilka som är dåliga.

Hur ska människor få uttrycka sig? Hur får de utlopp för sina känslor, och då även de starkt negativa, som vrede, uppgivenhet, likgiltighet? Vad är okej, och hur gör vi det möjligt?

Nedskräpning, klotter, vandalisering ser jag som förfall, ett samhälle i upplösning. Det betyder inte att vi ska försöka utrota nedskräpning, klotter och vandalisering – hur det nu ens vore möjligt med aggressiva metoder, som övervakning, bestraffning. Vi ska istället se det som tydliga varningstecken, att vi behöver göra en rejäl kursändring i hela samhället.

Att utrota oprogrammerade platser, där förfallet lätt eskalerar, är inte lösningen, det är bara att flytta dessa uttryck någon annanstans. Fast just det verkar vara den lösning de styrande vill ha.

Ett välmående samhälle behöver ordning och reda. Men det är inte levande om invånarna är lydiga, okritiska, inte tänker själva. Det behövs utrymme där känslor och tankar får fritt spelrum. Det vore väldigt bra om det gavs fler möjligheter att lyssna in, och bli lyssnad på.

Och det behövs platser att andas på.

Kvaliteter - att ta med i stadsplaneringen

En spontan sammanställning, i ingen särskild ordning

egenskap

frihet
variation
ljus
trygghet
värme
balans
glädje
mörker
kyla
öppenhet
slutenhet
vemod
?
tysthet
obestämdhet
råhet
?
bekvämlighet
obekvämlighet
närhet
avlägsenhet
ensamhet

känns

fri
varierad
ljus
trygg
varm
balanserad
glad
mörk
kall
öppen
sluten
vemodig
mänsklig
tyst
obestämd
rå
ombonad
bekväm
obekväm
nära
fjärran
ensam

/Fredrik Hagstedt

SARA LÄNNERSTRÖM

4.04

Tellustemplet

På en refug mitt på Backaplan ville jag mura upp ett litet tempel. Med tegel från någon fastighet som rivits i området. Jag ville för hand mura upp en byggnad ungefär 1,5 m hög. Kontrasterna intresserade mig. Hantverket mot de stora asfalterade ytorna. En stilla punkt i ombyggnadskaoset. Hantverket mot de nya moderna husen.

Bakgrund

Titeln har jag hittat efter att ha grävt i teglets vagga, det Antika Rom. Ett Tellustempel fanns och grundades år 268 f Kr av Publius Sempronius Sophus och brann ner år 64 e Kr. Tellustemplet var en helgedom åt gudinnan Tellus, som representerade Moder jord. Tillsammans med Eos hade hon fyra barn vilka representerade de fyra årstiderna. Associationer till Tellusgatan i Bergsjön är inte heller fel då familjebostäder helt nyligen renoverat det stora bananhuset med 169 hyreslägenheter, istället för att riva och bygga nytt.

De första fynden av tegel har hittats i Kina och i Grekland, där det användes av etruskerna ca 1000 år f Kr. Sedan utvecklades och användes teglet under Romarriket för att vandra norrut till Skandinavien på 1100-talet. Det stora genombrottet fick teglet på 1880-talet då många bostadshus och allmänna byggnader i stadsmiljö murades upp eftersom materialet var relativt billigt och eldfast. Många av byggnaderna står kvar och används än idag.

Tellustemplet kommer vara en påminnelse i stadsutvecklingen om vikten av att återvinna det vi kan och tanken om ett hållbart byggnadssätt. För trots

fokus på miljö och hållbarhet bara ökar byggbranschens miljöpåverkan, enligt Boverkets miljöindikator 2019. Mitt verk i Ångpannegatans Processer kan vara en gestaltad idé om att allt inte behöver gå så fort. Tänk efter, hur vill vi ha det. Gör något själv. Vad är värdefullt egentligen?

Processbeskrivning Ångpannegatans Processer

– utifrån mitt konstnärskap

Under våren 2019 bjöds jag in till projektet av mina kollegor i ateljéföreningen på Ångpannegatan. Jag uppfattade projektet som ett djupgående analyserande och teoretiserande av konst och konstnärers roll i stadsutveckling, i det här fallet Backaplan. Med samtalspartners både i Staden och med Ståtens konstråd. Min roll blev att konkret gestalta en idé, och jag fick snabbt en bild av en skulptur/installation jag ville göra i stadsrummet. I början av sommaren samt i början av hösten deltog jag i vandringar i området. Jag valde ut en plats åt min planerade installation och i början av november presenterade jag mitt skissförslag med tillhörande text.

Strax innan jul fick jag grönt ljus för att hämta rivningstegel på Backavägen och mitt material var nu säkrat.

Jag deltog i ett flertal arbetsmöten och efter drygt ett år var jag inte bara en inbjuden konstnär utan en naturlig del av hela projektet. Jag upplevde Ångpannegatans Processer som inkännande och seriöst. Positivt.

Att rollbeskrivningen var lite flytande, förändras med tiden och inte riktigt var vad jag förväntade mig, gör inte så mycket.

Sista veckan i april 2020 skrev vi kontrakt med markägaren. Den 7 maj började jag mura. Jag hämtade ett litet lass tegel i taget som jag först fick sopa rent från sand och damm innan jag kunde använda. Jag hittade ett ställe på Backavägen där ingen stördes av dammet. Jag köpte säckar med Murbruk B på ett av byggvaruhusen, hämtade vatten i lokalen på Ångpannegatan och satte igång.

Jag mätte inte. Kollade inte exakt några vinklar. Förhöll mig till formen på refugen. Bestämde mig för en riktning och storlek. Bestämde mig för att mura med teglet direkt på asfalten, då jag hade ett stabilt och jämt underlag.

Antal och storlek på fönster växte fram efter hand. Jag tog hjälp av en bräda för att hålla upp fönstergluggarna. Jag hade min skiss i bakhuvudet. Gjorde takstolar i trä. Råspont till tak. Sedan spikade jag fast två lager asfaltboard. Underlagspapp och ytpapp.

Vad jag inte kunde tänka in var att mura templet blev ett flera veckor långt performance. Min scen var en refug, min publik – alla människor som rör sig på Backaplan. Ett socialt och pedagogiskt performance. Varje dag pratade jag med ett tiotal personer. Lyssnade på livsberättelser, assosiationer, förklarade mina egna intensioner. Det blåste. Jag jobbade. Blev trött i ryggen, smutsig. Men arbetet känndes meningsfullt. De allra flesta jag pratade med var positiva. Jag försökte använda alla stenar, även de som hade en märklig form.

En skillnad jag upplevde från klassiska gestaltningsuppdrag i det offentliga rummet var att det här arbetssättet känns mer dynamiskt. Som konstnär hade jag större inblick och påverkan i processen. Man lärde känna en plats, skapade ett verk i samtal med andra konstnärer och kulturarbetare mitt i en stadsdel i förändring. Min erfarenhet av gestaltningsuppdrag har varit att svara på ett uppdrag. En befintlig plats. Leverera inom ramen av säkerhet, hållbarhet och budget för ett verk som ska vara beständigt och passa in i en skolmiljö. Det är många olika krav som ställs på den offentliga konsten som gör att den inte fullt ut kan spegla samtidskonsten. Därför tycker jag det är mycket bra och viktigt att hitta nya sätt att jobba med konst i offentliga rummet. Som det här – Ångpannegatans Processer.

Röster från parkeringen

(Anteckningar av samtal, Tellustemplet under uppbyggnad.)

De e la gött å få göra nåt med händerna.

Det piggar upp.

Allt är väl bättre än en trist refug. (tveksam asfältläggare)

En kvinna i rosa vindjacka kläcker de magiska orden: *Vi blir ju inte lyckliga av en massa saker. Som är massproducerade och tar plats i våra hem. Vi blir lyckliga av att skapa!*

Så här bygger de i mitt hemland. Vad duktig du är. (två unga kvinnor från Somalia)

Det här är nåt nytt i det här landet. Men där jag kommer ifrån (norra Irak) har alla garageuppfarter ett sånt litet hus, där man hämtar sina nycklar. (fundersam man, kurd)

Jag har murat hela mitt liv. Det var svårt att se när halva Göteborg revs och de slängde alla stenar, sådana fina stenar man inte kan köpa idag. (man 98 år)

Jag minns mitt land. Där bygger de så.

Ska det bli en grill?

En kvinna från Sri Lanka kommer fram, hon jobbar på Coop. Hon visar bilder på sin son som dog för ett halvt år den. De mördade honom. Det är svårt för mig. Hon blir glad när jag säger att det ska bli ett tempel. Hon visar bilder på tempel från Sri Lanka. Budda. Hon vill gärna att templet ska få ett tak. Hon vill lägga dit blommor.

Vad ska det bli? Tellustemplet. Coolt, inspirerande. Får man ställa dit ett ljus?

En taxichaufför stannar till. Han är intresserad. Det visar sig att han går murarutbildning.

Engagerade män med murarerfarenhet vill ge mig tips om hur man murar hela taket med tegelsenar.

Jag pratar lite om mina funderingar kring byggbranchen med en golvläggare. Som numer jobbar inom skolan. Han har sökt sig bort från byggbranchen. Han säger medan han går iväg; *jag är en besvärlig Marxist. Jag har alla svaren. Men det är inte så många som håller med mig.*

Ett par i en vit skåpbil kommer tillbaka. Mannen skojar friskt. Nästa gång säger han inte så mycket, mer än att det blir riktigt fint.

19 maj

Henry stannar länge och filosoferar fritt om olika tidsepoker, samhällsbyggen och möten mellan människor. Det viktiga är initiativet, att man sätter igång. Det är grundstenen. Själv identifierar han sig mer med murbruket än med stenarna. Om det blir

problem med alkisar eller skadegörelse. *Nej, det här rör de inte. De är lika förundrade som vi.*

Damen med rullator tar sig en paus, sätter sig och vilar lite. *Vad ska det bli? Jaha det var ju bra, roligt det här. Ska du inte ha lite belysning. Kanske solcellslampor.*

Jag är en konstnär och det här är min skulptur. Det är klart du är konstnär, det behöver du inte säga. Det blir jättefint. Fortsätt.

29 maj

En äldre dam är lite bekymrad. Det är ju inte riktigt rakt.

Sippan gillar det. Vi pratar om graffitti och streetart. Själv åker hon motorcykel. Hennes bror är konstnär. *Det här låter dom bli säger hon, jag ska prata med mina mc-kompisar.*

En arg farbror tycker ändå att det är bra. Han vill stödja mig och mitt konstnärskap. Han ger mig 70 kronor.

En snickare stannar till med sin bil. Vi pratar om det kreativa. Musik och byggen. Han har byggt upp Halloweenfigurer på Liseberg. Jag säger att visst kan jag förklara. Men man kan också titta på konst på samma sätt som man lyssnar på musik.

Jag får problem med taket. Precis när murbruket spricker och jag känner mig lite misslyckad hör jag. *Kolla mamma. Titta på slottet!*

Är det ett monument över gränsen mellan Sverige och Norge? (som gick vid Kvillebäcken)

Är det ett monument till minne av freden (75 årsjubileum)

En man lite äldre än jag själv visar mig bilder i sin telefon. Yviga målningar. Mörka bakgrunder och starka färger. Igår sa han, köpte han färger och duk och satte igång. *Jag har alltid velat måla men det har aldrig blivit av.* Nu målar han. Hans kompis tycker mitt tempel är fint.

/Sara Lännerström

KONSTPROGRAM FÖR GESTALTAD LIVSMILJÖ

5.01

Lokal förstudie för konstprogram

Kommunerna har ansvar för att skapa goda och hållbara livsmiljöer i enlighet med Plan- och bygglagen (PBL). I målet för Gestaltad livsmiljö beslutade Riksdagen 2018 att arkitektur, form och design skall bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer där alla ges möjlighet att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.*

Konst och kultur får därmed en tydlig roll som den fjärde dimensionen av hållbar utveckling. Gestaltad livsmiljö är en kvalitet som skall omhändertas på precis samma sätt som ekologiska, sociala, ekonomiska delar för att skapa hållbar utveckling. I det här avsnittet beskrivs det praktiska arbetet med att ta fram en lokal förstudie för ett konstprogram på Backaplan i Göteborg.

En av de viktigaste målsättningarna med Ångpannegatans Processer har varit att knyta projektet till den ordinarie planeringsprocessen för stadsutveckling i Göteborgs Stad. Eftersom kommunerna i landet har det övervägande ansvaret för att skapa goda och hållbara livsmiljöer i enlighet med plan- och bygglagen, så finns strukturen egentligen redan på plats för att tillämpa konstnärliga metoder. Arkitektur, form och design har en avgörande betydelse

för samhället eftersom de påverkar alla människor i deras vardag vilket betonades då Riksdagen antog de nya kulturpolitiska målen 2018. I de nya målen menar man att arkitektur, form och design skall bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer där alla ges möjligheter att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.

Detta skall uppnås genom att:

- Hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden
- Kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids
- Estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas tillvara och utvecklas
- Miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla
- Samarbete och samverkan utvecklas inom landet och nationellt

Möjligheten att undersöka hur målen kan tillämpas i praktiken genom samverkan med Statens konstråd och lokala konstnärer innebar ett värdefullt tillfälle att se vad som fungerar och vad som behöver förbättras samt att dela dessa erfarenheter med andra.

Projektets konstnärliga process skall integreras i stadsplaneringen och här tänker man kanske närmast på syften som konst för offentlig miljö, estetiska kvaliteter och liknande. Men när man arbetar med att programmera ett område för konst – till skillnad från att skapa ett traditionellt konstprogram så är syftet att undersöka platsen uteslutande med forskningsmetod baserad på konst. På så vis skapas själva inramningen till platsens konspotential. Denna ram är mycket viktig för att säkerställa att de konstyttningar som sedan gestaltas på plats gör rättvisa åt konsten. Andra intressen som verkar i utvecklingen av stadsmiljöerna får då möjlighet att förhålla sig till konsten och det som fortsättningsvis skapas på platsen bidrar till platsens konstnärliga utveckling. Att skapa miljöer där konsten reduceras till en beställning av ett (eller flera) färdiga verk eller en estetisk form gör att gestaltningen riskerar att förlora sitt sammanhang. Ett beställningsarbete förhåller sig vanligtvis till givna förutsättningar – till exempel ett planprogram – medan en konstprogrammering endast förhåller sig till förutsättningarna för konst. De båda processerna kan stödja och komplettera varandra – men det handlar om olika sätt att arbeta med och ta sig an en miljö.

Vid uppstarten för Ångpannegatans Processer fanns Göteborgs Stads Kulturprogram från 2013 med riktlinjer för att arbeta med konst- och kulturpolitik. Dokumentet beskriver kulturplanering i relation till stadsplanering men ett förslag till konkretisering av planen kom först 2019. För Ångpannegatans Processer var detta ett unikt tillfälle eftersom lokala konstnärer kunde ta del av förslaget på förhand och lämna synpunkter.

Genom tillämpad praktik av konstprogrammering på Ångpannegatan i relation till förslaget för Göteborgs Stads plan för kulturplanering så har det varit möjligt att konkret undersöka möjligheten till praktiskt genomförande. Studien är avsedd som exempel på hur konstprogrammering som process kan tillämpas allmänt i stadsutveckling.

Förstudie för konstprogram av området Backaplan

Konstprojektet Ångpannegatans Processer har startats för att skapa nya förhållningssätt inom stadsplaneringen. Som ett led i detta arbete presenterar de lokala konstnärerna utställningen "Backaplan", som utgörs av - och omfattar hela Backaplansområdet. Så här beskriver konstnärerna arbetet med egna ord:

"Vi som driver Ångpannegatans Processer vill genom denna utställning skapa ett sammanhang där berättelserna och erfarenheterna – både individuella och kollektiva – har en större betydelse än markvärdet och exploateringspotentialen. Där vi tillsammans kan börja se miljöerna på och runtomkring Backaplan som gestaltningar av vår vardag, våra minnen, förställningar och förhoppningar. Men också som sociala system där maktrelationer, tillgång till resurser och det allmänna blir möjliga att diskutera, analysera och förändra. Genom att utropa hela Backaplan till ett konstverk vill vi göra det möjligt att föra in konstens metoder i ett offentligt samtal kring platsen. Estetik, mening och varande blir utgångspunkterna i en annan sorts utforskning och upplevelse av området. Andra samtal blir möjliga, andra beslut kan fattas. Ett annat Backaplan börjar ta form."

Hampus Pettersson, Konstnär

Kulturvärdet Konst på Backaplan

Konstnärerna har genom sin forskning identifierat ett antal teman för att beskriva kulturvärdet Konst på Backaplan. Dessa teman kan sedan överföras till det ordinarie konstprogrammet som regleras av 1% regeln. Teman från den lokala Kulturplanen är ett underlag som konstprogrammet kan utgå ifrån samt utveckla och komplettera för den framtida gestaltade livsmiljön.

Projektet har i nuläge avslutat det konstnärliga forskningsarbetet i området som resulterat i ett antal teman för platsens konstnärliga programmering. Dessa teman utgör en grund för den lokala förundersökningen av området. Det är en ny metod för Göteborgs Stad i syfte att involvera lokala konstnärliga nätverk i tidigt skede av stadsomvandling. Konstnärerna bidrar i denna modell med sin kunskap och skapar ett väl förankrat underlag för platsens kulturvärde konst samt som miljöbeskrivning för det planerade kulturhuset på Backaplan. Därmed blir också ingångarna till kulturhuset många. Den konstnärliga förundersökningen är ett kunskapsunderlag för områdets konstprogram.

Backaplan, Ångpannegatans Processer

Nedanstående teman har tagits fram av projektets konstnärer för att kommunicera forskningsprocessen och det som uttrycks genom konsten på ett sådant sätt att det kan användas i planeringsarbetet för området.

(Se även kapitel 3.03 Konst som stadsutveckling)

Konst är en form av kulturell diskurs och interaktion - den behöver inte vara knuten till en utställningsyta och inte heller presenteras som ett specifikt objekt. Den kan istället förstås som ett förhållningssätt som kan tillämpas var som helst av vem som helst. Samtliga konstnärer i projektet har betraktat Backaplan uteslutande ur konstnärlig synvinkel. Eftersom konstfältet kan omfatta vilket estetiskt uttryck som helst eller tillämpa alla former av performativa akter så har konsten fått framträda i sin fulla potential i stadslandskapet.

För att helt säkerställa att vi inte skall förvänta oss att finna konsten på en reserverad yta på Backaplan så skapade projektet ett koncept för förståelsen av Konst som Stadsutveckling, nämligen utställningen Backaplan.

Teman för konstprogram och gestaltad livsmiljö

Utställningen Backaplan

Konstprojektet Ångpannegatans Processer har skapat en plattform som gör det möjligt att förhålla sig till Backaplan som en utställningslokal/konsthall. Man kan säga att det innebär att projektet arbetat som en utställningsgrupp för det planerade kulturhuset på Backaplan. Genom konstprojektet har man kunnat arbeta med utställningar, projekt och uppförandet av offentliga konstverk i området. Inbjudna konstnärer har skapat platsspecifika verk som både kan ingå i en stadsutvecklingsprocess och som vidare kan användas som ett underlag för konstnärlig forskning som stadsplaneringsarbete. Verken möter en offentlighet, och besökare, betraktare samt förbipasserande har alla möjlighet att förhålla sig till det som gestaltas på platsen. Men verken vänder sig även till de olika parterna som arbetar med att utveckla området. Tanken är inte att platsen tillfälligt ska användas för olika konstprojekt tills dess att området byggs om enligt en stadsplan som bestäms enligt gängse etablerade arbetsmetoder, utan att utställningsverksamheten ska ingå som en del av planeringsarbetet (där det framtida etablerandet av ett kulturhus på Backaplan ingår). Syftet med detta är att möjliggöra att de kompetenser och arbetssätt som finns inom samtidskonsten ska kunna inkluderas i gestaltungsarbetet vad gäller utformningen av de nya stadsmiljöerna (i linje med uppdraget Gestaltad Livsmiljö).

Synergieffekter vad gäller hållbarhetsarbetet kan uppstå då många konstnärer arbetar direkt med frågor som rör ekologisk, miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet.

Utställningen Backaplan utgörs av Backaplan. Genom detta synsätt befrias materien från andra eventuella funktioner och själva den tillåtande akten i detta förhållningssätt skapar en frihet i relationen

till miljön. Denna frihet öppnar inte bara upp för initierade i konstfältet utan tillåter alla som har en koppling till Backaplan att göra sin egen tolkning av stadslandskapet utifrån en egen individuell synvinkel. Möjligheten att jobba med konst utifrån platsen, rummet och tiden mer som en process, ett händelseförlopp och en förändring snarare än ett färdigt scenario. Utställningen Backaplan skall vara en dynamisk arena för konst snarare än en konstant produkt.

Relationell estetik – forskningsmetod baserad på konst

Kunskapsplattform för gemensamt lärande i form av ett relationellt konstverk. Verket består av en serie vandringar som bedrivs i en tradition av den relationella estetiken (konstteoretikern Nicolas Bourriaud har myntat begreppet "Relationell Estetik" för att beskriva detta tillvägagångssätt). Att hitta nya sätt att samexistera och att ge uttryck och form åt detta blir ett första steg i att gestalta nya stadsrum anpassade till våra nya förutsättningar. Verken som skapas (vandringarna) har en dynamisk och öppen karaktär som bygger på interaktion och medskapande. Denna konstform är med stor sannolikhet idealisk för gemensamt lärande i fysisk miljö där många olika intressen skall mötas. Kunskapsplattformens/konstverkets kvalitet utvecklas under ledning av sakkunnig konstnärlig kompetens för det speciella tillvägagångssätt som är verkets förutsättningar.

Konsten som mobil drivkraft

Möjligheten för invånarna att röra sig i staden är helt beroende av viljan hos individerna att förflytta sig. I en omgivning som inte främjar detta intresse så minskar sannolikt benägenheten att röra på sig

mer än nödvändigt och lusten att promenera, vandra, springa och leka reduceras till ett minimum. Att upptäcka närmiljön ur nya perspektiv, att se tillvaron på ett nytt sätt och uppleva något annorlunda är däremot något som de flesta finner nöje i. Projektet på Ångpannegatan har därför tillämpat en särskild, vandringsmetod för att inventera det oförutsedda.

Att använda sig av tillfälligheter och lösningar baserade på slumpmässiga urval för att skapa oväntade resultat som i sin tur genererar nya möjligheter och utvecklingsvägar.

Vandringstemat har senare kompletterats med andra alternativa sätt att röra sig i miljön - något som projektet menar bör följa med området under hela ombyggnadstiden.

Mental friyta

I den täta staden betonas ofta vikten av programmerad yta. På Backaplan har den lokala konstnärliga förstudien uppvisat flera exempel på vad detta begrepp egentligen innebär och hur det främjar behovet av återhämtning och rekreation i stadsrummet. Kvaliteter som traditionellt inte ses som attraktiva i stadsrummet - exempelvis mörker, tystnad, kyla och ensamhet - kan vara viktiga för att komplettera upplevelsen av miljön.

I den vilda naturen är sådana kvaliteter accepterade och efterfrågade, och en frågeställning kring hur varje detaljplan kan ta in fler intryck från naturen borde vara given.

Projektet visar också flera konstnärliga exempel på hur dessa mentala frirum främjar individens egen utveckling av tankar och idéer.

Sinnesintryck

Samtliga konstnärskap påvisar att sinnesintryck alstrade av upplevelser som inte kan härledas ur specifik, planerad nytta är berikande för stadslandskapet. Dessa intryck leder vidare in i tillstånd som är viktiga för oss människor eftersom de motverkar stress och häver de skyddsmekanismer som vi tvingas tillämpa i alltför reglerade och programmerade miljöer. Upplevelser av varat utan syfte öppnar också för reflektion över existentiella frågor i vardagliga sammanhang. Därmed ökar hjärnans möjligheter till mental rekreation, något som blivit allt viktigare med anledning av den informationsbelastning som dagens individer utsätts för.

Cirkulärekonomi

Konstnärerna i projektet fann att Backaplan i sin nuvarande form hade ett flertal värdefulla kvaliteter att bevara för den nya byggda miljön.

Man skulle kunna tala om en slags upplevelsebase-rad återvinning. Att undersöka och beskriva sådana egenskaper på en plats är ett intresseområde där det konstnärliga redskapet är särskilt lämpligt eftersom det inte finns några begränsningar för vilka kvaliteter det konstnärliga mediet kan hantera.

Skörd

Stadsomvandling är ett sätt att bruka mark. Bruket av marken ger avkastning av olika slag. Svarar stadsomvandlingens mot de fyra hållbarhetsdimensionerna?

Konstnärerna undersöker vad konst som markinvestering kan generera för ekonomiskt, ekologiskt, socialt och kulturellt hållbar skörd.

Hitta andra

Stadsrummet behöver platser där människor kan agera utifrån sina intressen och möta andra grupper från andra områden och kunskapsfält.

I dag är samtalet kring hur man kan skapa bra, icke - kommersiellt drivna mötesplatser ett stort ämne i stadsutveckling.

Konsten som mötesplats gör det möjligt för alla att äga en del av frågan med lokal utgångspunkt som tillåter att flera röster kan delta i samtalet.

Projektrummet på Ångpannegatan skapar möten med såväl inhemska som nationella aktörer.

5.02

Konstprogram och fortsatt utveckling av gestaltad livsmiljö

Samtliga teman i projektet har manifesteras genom platsskapande konst och aktiviteter. Samverkansprojektet med Statens konstråd, Stadsdelsförvaltningen Lundby och det lokala fria Kulturlivet på Backaplan presenteras i rapporten Konst som stadsutveckling - Ångpannegatans Processer. Förstudien bidrar till det fortsatta gestaltungsarbetet i området.

Det kan vara svårt att identifiera hur och på vilket sätt olika konstnärliga teman kommer in i planarbetet och en hel del av de nämnda kvaliteterna i förundersökningen utvecklas också och förändras under processens gång. Därför föreslås en mobil kunskapsplattform för områdets utveckling med möjlighet att bjuda in forskare, arkitekter, planerande förvaltningar, civilbefolkning, fastighetsägare, näringsliv, konsulter osv. Kunskapsplattformen uppstår med regelbundenhet under planprocesserna och blir ett friare komplement till andra mötesformer.

Värdegrund för tillämpning av kulturvärde konst

Värdegrunden för tillämpningen av Kulturvärde konst har tagits fram i samverkan mellan Göteborgs Stad, Statens konstråd och lokala konstnärer.

1. Konsten som grund för delaktighet och demokrati i samhällsbyggnaden.

(Med människans medfödda skapande förmåga som kommunikation mellan olika individer. Det spelar alltså ingen roll om man är professionell konstnär, kan något om konst eller ens är intresserad av konst.

På något plan är ALLA medskapande i det samhälle man lever i och konsten gör det synligt).

2. Konstnärlig forskning och kunskapsutveckling prioriterat framför konkurrensbaserade metoder.

(Samverkan stärker konstnärerna som yrkesgrupp och motverkar att konsten blir ett redskap för andra, oönskade syften, tex gentrifiering, sk. artwash eller odemokratisk samhällsbyggnad).

3. Konst som kvalitetssäkring för Gestaltade Livsmiljöer.

(Konst är den mest renodlade form av individuellt gestaltad kommunikation som mänskligheten utvecklat. För att säkerställa att miljöerna förmedlar att människor är välkomna i den fysiska strukturen skall den vara konstnärligt utformad).

ERFARENHETER

6.01

Yta för konstprogrammering

Konstprogrammering är en viktig funktion i alla befintliga eller planerade miljöer som skapas i syfte att användas av människor. I förnyelse av miljöer eller i större stadsutvecklingsprojekt blir behovet ofta särskilt tydligt. Konst och kultur omnämns i regel i de strategiska styrande dokument som ligger till grund för utvecklingen av dagens miljöer. De funktioner som planerar och utvecklar stadsmiljöerna bör därför ha en beredskap för tillämning av konstprogrammeringens fysiska delar. För att konst och kultur skall vara en integrerad del av planeringen så behöver man arbeta med en konstnärlig förstudie, alltså den konstbaserade forskning som gör att bostäder, offentliga platser, verksamhetslokaler, trafikmiljöer och grönytor kan planeras i relation till kunskapsområdet konst. Detta sätt att arbeta har utvecklats under lång tid i gestaltningen av miljöer, men det handlar oftast om begränsade delar av stadsutvecklingsprojekt. Det som utmärker den konstprogrammering som projektet på Ångpannegatan arbetat med är att den inbegriper alla delar som är viktiga för att konstområdet.

6.02

Markanvändning

Gestaltad livsmiljö är en del av gemensamma intressen i utveckling eller exploatering av ett område och skall därför regleras i budget. Konstnärlig forskning bidrar med underlag i form av en förstudie för områdets konstnärliga potential och skapar goda förutsättningar för att byggsektorn skall kunna förhålla sig till konst. Denna förstudie skall inte förväxlas med den fysiskt gestaltande konst som i ett senare skede till exempel finansieras av enprocentsregeln och som i dag tillämpas av två tredjedelar av landets kommuner. För att uppnå tydlighet

i processen rekommenderas att budgetresursen placeras separat med tydlig ansvarspart för områdets konstutveckling. Då konst och kultur skall tillämpas i större utsträckning och av fler intressen än dem som omfattas av enprocentsregeln så behöver liknande system inrättas för konstens och kulturens övriga funktioner i det sociala rummet. Dessa bör också vara kopplande till markanvändningens ekonomi. Exempel på hur sådana system fungerar finns bland annat i Uppsala, Stockholm och Malmö.

6.03

Konst som stadsutveckling

Gestaltade livsmiljöer är en förutsättning för att det urbana rummet skall fungera och vara hälsosamt och stimulerande att uppehålla sig i. Konst är ett språk som kan användas för all fysisk form. Men det är också ett sätt att förhålla sig till miljö och omgivning för att undersöka och förstå en plats. Därför är konsten lämplig som grundläggande princip för stadsutveckling. Konsten har inga områdesbegränsningar och är därför möjlig att tillämpa vare sig det gäller parker, byggnader gator eller torg. Men konsten omfattar också värden som inte har direkt fysisk koppling som till exempel minnen, berättelser eller stämningar. Konsten skapar sammanhang och begrepp som knyter samman stadens rum till en helhet på ett sådant sätt att de olika delarna kan ses och tolkas individuellt. Ett kollektivt språk som var och en har ett eget förhållande till. Många städer i dag möter flera av de stora, globala frågorna och ett utvidgat konstbegrepp i stadsplaneringen bidrar också till möjligheten att se alternativa lösningar i dessa sammanhang. Många konstnärer har lång yrkeserfarenhet av utveckling av sociala frågor, miljöarbete, cirkulärekonomi och andra innovationsområden för form, design och arkitektur.

6.04

Identifiera konstprogrammering

Att programmera ett område för konst innebär att arbeta med platsens specifika förutsättningar med konst som forskningsmetod. Därför är alla processer som arbetar inom detta fält olika. Gemensamt är dock att kvaliteter som främjar konst och kultur skall identifieras så att de kan bli en levande del av den fortsatta utvecklingen på platsen.

Konstprogrammering består av en utforskande del, en konstnärlig studie av ett område och en genomförande del. Undersökningen påvisar olika principer eller teman för gestaltning och utformande av en plats men också andra värden som relationer, sammanhang och närvaro.

Värdet av en konstnärlig undersökning består i att kunskapen om en plats utökas. Sannolikt erbjuder denna kunskap nya och oväntade perspektiv för platsens möjliga form och användning. Konstnärliga undersökningar syftar till att vinna erfarenheter av ett slag som skapar nya perceptionsområden. Arten av konstprogrammeringens utforskande del bör därför vara helt fri.

Det kan vara svårt för en organisation som arbetar med konkret målstyrning, kvantitativa mål och liknande att tillämpa den fritt undersökande metoden eftersom den är så svår att kategorisera och mäta. Ett bra sätt att få grepp om projektet är att identifiera processens utrymme för den fria undersökningen i stadsutvecklingsprocessen. I det arbetet framträder processen i relation till övriga, styrda delar av till exempel en planprocess och det blir tydligt vad den konstnärliga processen hanterar. Konstprogrammeringens första del kan ses som en

förundersökning vars syfte helt är inriktat på konstnärliga kvaliteter.

Konstprogrammeringen kan sedan omsättas i konkret gestaltning av områdets stadsutvecklingsprogram. Det är dock viktigt att behålla själva den konstnärliga grundintentionen, verkens och gestaltningens sammanhang så att den framträder i den byggda miljön.

6.05

Lokal och extern kompetens

Konstprogrammering utförs av konstnärer. Alla människor förds med en skapande förmåga och en del väljer konstnärskapet som yrkesväg, det är dessa personer som här avses med definitionen konstnärer. I den förlängda utvecklingen av ett projekt kan alla invånare i ett samhälle delta på något plan - även de som inte betecknar sig som konstnärer.

Genom att arbeta med lokalt förankrade konstnärer och kulturella nätverk skapas en större långsiktighet i processerna. Personerna som engageras har en befintlig kunskap med sig om platsen och efter processtidens slut så kan lokalt förankrade krafter medverka till att förvalta de värden som projektet genererar.

I en del fall kan det vara lämpligt att engagera konstnärlig kompetens som inte har en lokal relation - det kan handla om något specifikt kompetensområde som ett visst konstnärskap driver eller gestaltning av ett område som saknar lokalt förankrade konstnärer. I många fall tillför dock den lokala kompetensen en långsiktigt förankrad kunskap som inte kan tillgodoses på annat sätt.

6.06

Övriga samverkansparter

Konstprogrammering som process kan organiseras med kontaktytor mot många olika samverkansparter. Eftersom det är sannolikt att konsten som redskap för stadsutveckling tangerar en mängd olika områden så är det naturligt att ett antal övriga parter kan ha intresse av att samverka med projektet. Det kan handla om aktörer som är verksamma i det aktuella området, ideella krafter, kreativa nätverk eller enskilda personer i civilsamhället. Projektet bör ha en idé om i vilken utsträckning samverkan med övriga parter skall ske och på vilket sätt. Strukturen för detta kan komma att utvecklas efter hand men det är lämpligt att överväga metoderna för samverkan från början.

Om samverkan är av mer omfattande art och övergår i samarbete så skall avtal för detta givetvis tecknas.

6.07

Kommunal organisation för konstprogram

Tillämpning av Konstprogrammering i kommunal organisation liknar traditionell kulturplanering för det offentliga rummet till sin struktur. Den väsentliga skillnaden är att den konstnärliga undersökningens första fas inte syftar till att leverera på en beställning av ett verk, en omgestaltning av en miljö eller liknande. Konstprogrammering handlar om att skapa en konstnärligt förhållande till en plats och undersöka denna plats specifikt ur konstens perspektiv. Resultatet kan betecknas: konst som stadsutveckling. Praktiken av denna metod förutsätter att alla planerande styrelser och nämnder inom området aktivt medverkar för att skapa konkreta

resultat. Detta innebär att det måste finnas kompetens inom konst och kulturområdet i alla delar av organisationen som arbetar med stadsplanering. Det behöver finnas kunskap på konstområdet i ledande, strategiska delar av organisationen för att kunna arbeta i enlighet med plan – och bygglagens definition av ”natur – och kulturvärden” där kulturhistoriska värden ingår i likhet med estetiska och sociala värden.

6.08

Konstnärernas förhållande till kommunal organisation

Konstnären eller konstnärerna leder programmet. Detta förhållande skall vara tydligt reglerat i avtal. Det kan finnas andra lösningar för konstnärlig medverkan i kommunala processer men en konstnärlig undersökning planeras och genomförs av en eller flera konstnärer. Den kommunala organisationen kring programmet följer samma struktur som används för kulturplanering. Internt i den kommunala organisationen bör det finnas en processledare som är den konstnärliga ledarens närmaste kontakt i den kommunala organisationen. Processledaren i den kommunala organisationen tillser att konstnärerna får ta del av information om stadsplaneringsprocesserna. I en del fall kan det vara nödvändigt med en formell projektledare i den kommunala organisationen. Detta bör i så fall balanseras mot en konstnärlig ledning där en eller flera konstnärer från projektet ingår.

6.09

Urval av konstnärer

Den typ av förundersökning för konstprogrammering av ett område som syftar till att arbeta med konstnärer som är aktiva i på platsen som skall

omgestaltas, bör förbereda valet av konstnärer väl. Ett sätt är att bjuda in lokalt aktiva konstnärer till dialog om konst i förhållande till omgestaltningen av området. Utifrån intresset kan man sedan undersöka olika strukturer för att kunna organisera den konstnärliga förundersökningen.

Eftersom uppdraget att programmera en plats för konst inte är en traditionell beställning utan mer ett forskningsarbete så bör valet falla på konstnärer som är intresserade specifikt av detta fält. Ett avgörande urvalskriterium att den konstnärliga undersökningens huvudsakliga mål är konst. Konstens uppgift är att verka för och synliggöra de kvaliteter med anknytning till konst som inte tillgodoses på annat sätt, det handlar alltså i första hand inte om att tillse att området får en mer estetisk karaktär, skapa aktiviteter för dialog eller bidra till mötesplatsutveckling.

Den konstnärliga undersökningen kan mycket väl bidra till att något av dessa möjliga målsättningar infrias i ett senare skede, men när konstnärliga kompetensen skall engageras så är uppdraget endast att arbeta med konst. Anledningen till det är att konstområdet annars lätt får ta hand om många av de ansvarsdelar som egentligen borde vara tillgodosedda i en annan del av organisationsstrukturen. Konstnären bör från början få uppdragets art helt klart för sig och få en förståelse för den äkta frågan att utifrån sitt konstnärskap programmera ett område för konst.

6.10

Konstnären och gestaltad livsmiljö

Att anlita en konstnär i syfte att undersöka en plats

med konstnärlig forskningsmetodik har inga likheter med att anlita en konsult, en reklambyrå eller certifieringsföretag.

Det är viktigt att ha klart för sig att uppdraget inte har till primärt syfte att generera en produkt eller svara upp mot en beställning.

Eftersom alla konstnärer arbetar på helt olika sätt så är det också viktigt att ta reda på om den eller de konstnärer som anlitas är intresserade av den här typen av samhällsbyggnadsuppdrag. Många konstnärer arbetar i en tradition av att leverera objekt som svarar mot en beställning och detta bör naturligtvis respekteras som en viktig del av konstfältet. För att skapa ett helhetsgrepp över möjligheterna att arbeta med goda, hållbara livsmiljöer i stadsplanering krävs dock ett konstnärskap som sätter den forskande metodiken för miljögestaltning i första rummet. Resultaten av denna forskning kan sedan anta formen av olika typer av konstnärliga uttryck. Men det handlar om ett annat sätt se på och förstå den byggda miljön. Det som efterfrågas är alltså en konstnärlig kompetens som endast verkar utifrån konstens eget intresse ur ett helhetsperspektiv för en plats eller ett område.

För detta uppdrag är det alltså lämpligt att konstnären kan beskriva något av sina tidigare tillämpade metoder för konstnärlig forskning och dokumentation från tidigare processer. Den konstnär som arbetar med den här typen av uppdrag behöver också ha en stark integritet i sitt skapande. Stadsplanering involverar en stor mängd aktörer med olika intressen och mål för den byggda miljön och konstnären måste kunna verka nära dessa grupper utan att tappa fokus konstnärligt.

6.11

Yrke konstnär – om individualism

Yrkesverksamma konstnärer är utpräglade individer. Behovet av att få uttrycka sig fritt, utifrån ett eget, autonomt perspektiv är ofta grunden till valet av denna yrkesbana.

Många av dagens konstnärer är också professionella samverkansaktörer och skälet till det är många gånger just förmågan att respektera varje gruppmedlems särart och individuella uttryck.

I konstprogrammering av en plats så är det optimala alltså att inte på förhand besluta om arbetet skall utföras av en eller flera konstnärer. Hur många konstnärer som skall arbeta i en process kan då formas utifrån den eller de konstnärer som ingår i projektet.

I projektet på Ångpannegatan beskriver den konstnärliga ledaren hur urvalet av konstnärskap växt fram ur förståelsen av hur de olika delarna kompletterar varandra.

Det är av yttersta vikt att den kommunala organisationen vågar lita på en sådan process. Den eller de konstnärer som först kontaktas (eller tar kontakt) behöver själva få besluta vilka övriga kollegor som skall ingå i projektet. Detta har givetvis att göra med möjligheterna att hitta olika, kompletterande perspektiv men också med konstnärernas intresse av att verka tillsammans utifrån sina egna, helt autonoma, individuella konstnärskap.

6.12

Konstnärer som grupp

Samhällsplanering är kunskap om kollektivets möjligheter att samexistera. Konstnärer har en stark grundförståelse för människans individuella särart. Det kunskapen är viktig för att skapa livsmiljöer som fungerar för alla olika människor som skall leva där – tillsammans och som individer. Konstnärerna själva som arbetsgrupp för ett område eller en projektutveckling kan vara ett mycket värdefullt stöd för varandra. Många konstnärer vittnar om att arbetet i den enskilda ateljén främjas av forum för gemensamma samtal och aktiviteter med kollegorna.

I projektet på Ångpannegatan visade sig snart att projektets återkommande möten uppskattades av såväl konstnärer som kommunal tjänsteperson. Dessa möten startade för övrigt alltid med en återkommande punkt – nämligen: Konsten. Ämnet kan tyckas självklart i ett konstprojekt – men det är förvånande hur lätt man kan tappa fokus när projektet tangerar så många andra områden och intressen.

De beslut som gruppen fattat har alltid föregåtts av diskussioner – men samtalen har varit konstruktiva och många gånger roliga och stimulerande. I dessa mötesforum så har beslut kunnat fattas som ibland handlat om ganska svåra frågor – exempelvis hur hela projektet skall kunna förmedlas i en övergripande kontext, men som man alltså kunnat enas kring, trots de helt olika ingångarna rent konstnärligt.

En framgångsfaktor har sannolikt utgjorts av projektets tydliga, konstnärliga mandat med de två konstnärer som skapat upplägget för processen som beslutsfattande.

Övriga konstnärer i projektet har haft fullt mandat inom ram för sina egna konstnärskap i relation till projektet och på så sätt har varje individ kunnat verka i sitt eget frirum.

6.13

Konstnärer i samverkan

Ett konstprojekt som har till syfte att undersöka hur vi bygger goda och hållbara livsmiljöer stärker ofta konstnärernas kreativa kompetens i att samverka. Tävlning och konkurrens inom forskning och utveckling är en traditionell drivkraft – men de stora globala frågorna kräver samverkan. Konstnärer som ställs inför den här typen av komplexa problem väljer många gånger att dela idéer och kunskap. Viljan att samverka infinner sig gärna när det finns tillräckligt mycket utrymme för det egna, individuella konstnärskapet samtidigt som kollegornas arbete väcker inspiration. Det är oerhört viktigt att samhällets kreativa grupper får den här möjligheten för att utveckla fördjupad forskning i gemensamma samverkansfält som resurs och kraftkälla för hela samhällsplaneringen. Konstnärer har under mycket lång tid tvingats arbeta under andra förhållanden och många har därför valt att helt enkelt inte ansluta sig till konkurrensmodellen och hitta en försörjning på annat sätt och därmed gjort sig oberoende. Detta innebär dock inte att man är mindre aktiv i sitt konstnärliga utövande under den tid man har till förfogande för skapande. Även om många konstnärer i den här gruppen sannolikt fortfarande är inriktade på en mer traditionell karriär så kan ett oberoende av konstvärldens ekonomi skapa ett särskilt intresse för konstens förhållande till lokal utveckling eftersom det ger utrymme för att genuint engagera sig i själva frågorna snarare än att producera för försörjning. Det innebär inte att konst som inriktar sig på objekt och produktion är mindre viktig i den byggda miljön, men vi behöver också

en kunskapsprocess som föregår själva den fysiska gestaltningen så att den konstnärliga grunden blir tydlig.

Konstnärer som får möjlighet att verka tillsammans utan konkurrenskrav får tillgång till samverkandets kreativa kärna och kommer därigenom ofta in i skapande processer som genererar ett slags kraftfält för alla som ingår i det. Utöver uppväxlingen av kunskaper så kan det här arbetssättet medföra att det helt enkelt blir roligare att arbeta. Innovativa arbetsplatser inom alla slags kunskapsfält gör i dag betydande investeringar i olika insatser som skall få personalen att bli mer kreativ. Inom stadsutveckling bör det finnas en viss kreativ och skapande potential för att de nyskapande lösningarna skall infinna sig. Konstnärer som samverkar på detta fält bidrar till ett sådant innovativt arbetsklimat. Ibland kan det förstås ändå vara svårt att påminna sig om vikten av att dela idéer och kunskap eftersom man är så van att arbeta i konkurrens med andra. Då minskar sannolikt kraftfältet av inspiration och kreativitet och denna insikt gör att gruppens deltagare kan hitta tillbaka till en arbetsmodell som grundar sig på vad forskning och innovation skulle kalla för Open Source, alltså öppen källa. För projektet på Ångpannegatan var det viktigt att kunna samla de resultat som den konstnärliga forskningen påvisat i en gemensam tematik. Att hitta ett sätt att kunna kommunicera de många olika, individuella uttrycken så att de kan förmedlas till såväl civilsamhälle som kommunal planering är inte en självklarhet. Man kan inte kräva att konstnärerna skall behärska detta område utöver sitt eget konstnärskap. Erfarenheten från projektet på Ångpannegatan visar att det lönar sig att lägga tid på att tala om och identifiera hur projektet skall kunna skapa en gemensam ram för sina olika berättelser och konstnärskap. På så sätt kan mottagarna förhålla sig till konstområdet och stadsplaneringen får kompletterande redskap att arbeta med.

6.14

Konstnärens process

Alla konstnärliga processer behöver en viss startsträcka. Det säger sig självt att när det dessutom handlar om att ta in ny kunskap om ett område så krävs en viss tid för att kunna tillägna sig detta och börja arbeta kreativt med fältet. Många lokala konstnärer har en god förståelse för ämnet men få har varit nära involverade i stadsplanering under längre tid. En del har säkert arbetat med olika uppdrag för offentlig gestaltning – men det är inte riktigt samma sak som att helt och hållet utifrån sitt eget konstnärskap formulera en plats eller en hel miljö helt och hållet utifrån konstens villkor.

Projektet på Ångpannegatan hade till syfte att med konstens eget språk beskriva en plats där en helt ny stadsdel kommer att växa fram under de närmaste decennierna. Därför visade det sig att den första viktiga fasen med val av inriktning och metodik samt inval av ytterligare kompetenser var något som konstnärerna behövde få tid för. Helt naturligt inträdde därefter den del i arbetet när projektets olika konstnärskap kunde börja arbeta mer utövan- de. Det är dock viktigt att nämna att även denna fas i projektets arbete var helt fri från kommunala krav på fysiska resultat.

6.15

Konstnärens kontrakt

I projekt som syftar till arbete med fri, konstnärlig forskning så är själva formuleringen av konstnärens kontrakt mycket viktig. Konstnärlig forskning som del av stadsplanering med konstnärer som arbetar parallellt med den kommunala tjänstesektorn är ett område som kräver väl formulerade och reglerade avtal.

Eftersom konstprojekt av det här slaget kommer i kontakt med många olika parter och intressen som är involverade i stadsutveckling så måste det vara tydligt vad som efterfrågas annars finns det en självklar risk att konstnären eventuellt försöker uppfylla andra förväntningar än de avsedda. Konstbaserad forskning bedrivs utifrån sina egna mål och syften och om detta framgår av konstnärens avtal så minskar också risken att den kommunala organisationen av rädsla för att störa processen skärmar av konstprojektet från information som kan vara värdefull. I projektet på Ångpannegatan fanns en tillit till att konstnärerna själva kunde avgöra om ett möte, en föreläsning eller workshop var av intresse för det konstnärliga utvecklingsarbetet. Vanligtvis så finns det en mängd olika parametrar att förhålla sig till i miljögestaltning men i det här projektet så låg alltså fokus på att tillhandahålla all information om det aktuella stadsutvecklingsområdet med full valfrihet för konstnären att ta del av eller avstå från.

Den ordinarie planeringsprocessen är alltså transparent för konstnären som då själv kan identifiera lämpliga delar att utforska. Därför var konstnärernas uppdrag i projektet på Ångpannegatan uteslutande att arbeta med konst, dokumentera sin process och kommunicera erfarenheterna på ett sådant sätt att de skulle kunna förmedlas till andra.

6.16

Konstnärernas egna organisation

Yrkesutövande konstnärer i Sverige är ofta anslutna till någon större organisation som exempelvis Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Konstnärernas Förening, Svenska Konstnärsförbundet eller Konstnärs Centrum. Det finns även andra grupperingar som organiserade kring kollektivverkstäder

eller ämnesområden som Skulptörförbundet eller Svenska Tecknare. Organisationerna ger medlemmarna stöd vid utformande av kontrakt, juridiska avtal, kontakter till nationella och internationella sammanhang och nätverk samt rådgivning i branschfrågor.

När det gäller stöd för konstnärer som arbetar med konstnärlig forskning som stadsutveckling så behöver organisationerna utveckla stödet till yrkesgruppen. I dag är avtalen inom detta område främst inriktade på konstnärliga uppdrag och beställningar av fysisk art, gestaltungsuppdrag ibland med inslag av medskapande för andra grupper, dialogaktiviteter knutna till konstprojekt och liknande. Alla dessa former av konstnärliga processer innehåller givetvis till viss del undersökande eller tillämpad forskning. Konst som stadsutveckling innebär emellertid att konstnärens kompetens tas i anspråk för ett helt område – det kan jämföras med att exempelvis ta fram en infrastruktur för trafiken i detta område: det fungerar inte att bara se till en enda gata eller ett kvarter – hela området måste hänga ihop och dessutom måste strukturen knyta an till andra områden. Konstnärer som skall arbeta på det sättet behöver en stark branschorganisation för såväl kunskapsutveckling som praktiska frågor. Detta ger också kommunerna en större trygghet i samverkan med lokala konstnärer eftersom dessa då med tydlighet kan visa på det sammanhang som det lokala utvecklingsarbetet bedrivs i.

6.17

Programmets långsiktighet

Konstprogram syftar till långsiktighet i likhet med traditionell stadsplanering. Det är därför värt att överväga om arbetet skall anta formen av ett projekt eller vara mer en integrerad process med olika delmål. En projektmodell ger kanske större frihet att testa nya spår men kräver också tydligare struktur

för hur erfarenheter och resultat skall omhändertas. Den integrerade processen skapar bra förutsättningar för mer långsiktig planering där det dock blir särskilt viktigt att konstens oberoende värnas i så hög utsträckning som möjligt. När planeringsfasen övergår i genomförande finns goda möjligheter att engagera civilsamhället på olika sätt (och ibland är detta som nämnts också en del av planeringsfasen). Det är dock inte säkert att det alltid är konstnärens uppgift att organisera denna del av medskapande-processen. Kommunernas egen organisation har goda möjligheter att genom befolkningsansvaret tillse att möjligheten att ta del av konst och kultur når ut. De folkbildande organisationerna som exempelvis Konstfrämjandet eller lokala konst – och kulturföreningar kan också vara till stor hjälp i såväl långsiktig planering som tillfälliga aktiviteter och evenemang.

6.18

Konst som planeringsredskap

Det finns ett antal metoder för att undersöka och inventera kulturvärden på en plats. En av de mest välkända är Cultural Planning där de kulturella resurserna kartläggs och används för att skapa utveckling. För att undersöka och värdera en kulturmiljö och historiska värden på en plats kan DIVE användas (describe – interpret – value – enable, beskriva, tolka, värdera, aktivera). Kulturlivsundersökningar kan också vara mycket användbara för att specifikt se hur kulturen kan fortleva och växa i till exempel en stadsdel. Det finns system för Ortsanalyser som undersöker historik, dagsläge och framtidsutsikter och det finns modeller för karaktärsanalys av ett område, eller upplevelsebaserad karaktärisering som utgår från platsens kulturhistoria. De resultat man kan utvinna av dessa metoder är ovärderliga för stadsutveckling och de flesta större processer tillämpar dessa eller varianter på dessa system för

att värdera befintliga kvaliteter på en plats. Att programmera med konst skiljer sig från övriga modeller eftersom det är konsten själv som utgör redskapet.

Konsten är en fri och obunden kraft i förhållande till alla andra parametrar i stadsplanering och därför erbjuder det konstnärliga perspektivet kunskap om förhållanden som inga andra områdesanalyser besvarar eftersom de ställer helt andra slags frågor.

6.19

Konst i förhållande till kulturplanering och social hållbarhet

Världens städer förtätas i dag i rask takt. Även om globaliseringen gör att varor och tjänster kan hanteras på helt andra sätt än för bara några årtionden sedan så måste företagen ändå ha en fysisk bas. I dag kämpar världen metropoler för att vara attraktiva för etablering och investering. Det skapar en tävlingsmentalitet som i och för sig kan generera innovationsvilja och energi men också riskerar att skapa samhällen med ensidiga intressen inriktade mot kortsiktiga vinster. Konst och konstnärlig värdeskala medverkar till att skapa en bättre balans med sociala värden i förgrunden. De medborgardialoger som blivit ett allt viktigare verktyg för Sveriges kommuner, regioner och landsting i syfte att stärka invånarnas inflytande och förtroende för den demokratiska processen har visat sig vara svåra att mäta ur påverkanssynpunkt. I en undersökning från KTH av 100 dialogprocesser vid 700 tillfällen* har forskarna funnit att dialogens deltagare nästan aldrig är representativa för befolkningen, att det nästan alltid är de som genomför dialogen som väljer deltagare samt att medborgarna oftast – men inte alltid, kan välja att delta på eget initiativ. Vidare menar forskarna att det sällan handlar om dialog

– utan om preferenshantering. Dessutom presenteras resultaten i form av sammanställningar vilket forskarna menar speglar någon annans tolkningar – inte det som medborgarna faktiskt resonerat sig fram till.

**Nazem Tavvilsadhe mfl.*

Att arbeta med lokala konstnärer har tidigare här beskrivits som en process som i sin förlängning skulle kunna möjliggöra för alla konstnärer och konstnärligt utövande, kreativa personer i civilsamhället att på något plan bli delaktiga i den medskapande omgestaltningen av ett område. På Backaplan hade stadsdelen redan tidigare undersökt förutsättningarna för ett sådant förhållningssätt genom den experimentella verksamhet som bedrevs i ”Kultur-lager” – ett växthus för det planerade kulturhuset på Backaplan där man under åren 2012 – 2018 bjöd in konstnärer, kulturaktörer och kreativa nätverk att samverka. Det enda kriteriet för att få tillgång till ytan som utgjordes av en tidigare lagerhall på omkring 32 000 kvm var att man på något sätt bidrog till det sociala klimatet. Det kunde handla om intern samverkan i huset, aktiviteter med lokalsamhället, samarbete med nationella eller internationella nätverk samt alla typer av offentliga presentationer, föreställningar, publikationer utställningar och forskningsprojekt av konstnärlig och kulturell art. Det här förhållningssättet kan skalas upp för tillämnning i större stadsomvandlingsprojekt men det ställer stora krav på den interna kompetensen i den kommunala organisationen att låta olika kreativa aktörer verka fritt samtidigt som sammanhanget skall kunna erbjuda möjlighet till interaktion och medskapande i stadsomvandlingen. Den kommunala organisationen måste ha tjänstepersoner med kunskap inom fältet konst och kultur på olika nivåer, erfarenhet att arbeta med konstnärer och kulturaktörer samt möjligheter att skapa utrymme för de skiftande initiativ som projekten resulterar i.

Eventuella svagheter i den kommunala organisationen blir genast märkbara genom att man av osäkerhet, okunskap eller bristande resurser börjar sätta gränser för det konstnärliga utvecklingsarbetet. Bristerna kan också visa sig genom att initiativ med olika aktiviteter på agendan som ligger nära den ordinarie kommunala verksamheten främjas framför mer fördjupad konstbaserad forskning som kräver större kunskaper på området. En sammanställning av de olika verksamheterna i Kulturlager har gjorts av Ingrid Johansson som också intervjuat flera av aktörerna.*

Det konstnärliga redskapet skiljer sig helt från den traditionella modellen av dialog. Konsten representerar aldrig något annat än sitt eget uttryck – tolkningen är därmed fri och kan inte omtolkas och användas för att spegla en förutbestämd inriktning. Därför bibehåller konsten sin skärpa som redskap för individens röst i samhället.

6.20 Konst och kulturella ekosystemtjänster

Kulturella ekosystemtjänster är alla typer av immateriella funktioner som naturen tillhandahåller. Exempel på detta är olika upplevelsevärden, naturens betydelse för människans hälsa och kognitiva utveckling, rekreation och estetiska värden.* Konst kan samverka med – eller utgöras av – flera av dessa kvaliteter. Det finns dock en risk i att försöka tillämpa en liknande kategorisering av olika värden som används för att identifiera ekosystemtjänster när det gäller konst. Det kan vara frestande att föreställa sig denna lösning som en möjlighet att på ett enklare sätt planera för konst i stadsomvandling men det förutsätter att vi känner till och kan identifiera vilka kvaliteter det handlar om – och det kan

vi inte när det gäller konst. Konstens språk låter sig inte översättas på det sättet – det är själva grunden i det konstnärliga uttrycket eller sättet att se – det är konst. Genom konsten talar vi människor med varandra över alla andra kommunikativa gränser. Själva resultatet av detta konstnärliga samtal kan sedan främja fysisk hälsa, mentalt välbefinnande, social interaktion, välbefinnande, kulturarv, identitet, inspiration och kunskap – men konstens eget väsen låter sig inte fångas i dessa rubriker.

**Boverket*

6.21 Konstprogram och kulturmiljö

Det är viktigt att identifiera förhållandet till den befintliga kulturmiljön i konstprogrammering. Även om kulturmiljön inte är styrande för undersökningen så är det sannolikt att någon del av den fysiska miljön kommer att vägas in i det konstnärliga arbetet. Det är dock viktigt att förstå att frånvaron av en kvalitet i en miljö kan vara minst lika intressant för en konstnär som något som faktiskt finns på plats. Kulturmiljön är en stor tillgång för konstprogrammering och det är viktigt att konstnären får all den information som kan vara relevant för sammanhanget. Kulturmiljön ger platsen en historisk bakgrund och förståelsen för tidigare skeenden på en plats är värdefulla ur konstnärlig synvinkel. Men det förväntade resultatet av undersökningen bör inte vara en studie i stadsqualiteter, landskapskarakter, stråk och grönområden eller platsens historik och särdrag i förhållande till konst. Syftet med konstprogrammet är att få kunskap om något som inte redan är känt om platsen och att därefter förvalta denna kunskap på ett sådant sätt att den kan komma fler till del.

Konstprogrammet ersätter inte funktioner i organisationen som arbetar med exempelvis kulturmiljöutredning, platsskapande aktivitet, lokala kunskapsbaser och liknande men det är förstås viktigt att de olika professionerna är informerade om respektive studiefält så att de kan samverka om detta skulle visa sig gynnsamt.

6.22

Konstprogrammering och kulturella mötesplatser

Det offentliga rummet ger signaler om hur platser används, vad de skulle kunna användas till och vilka intressen och individer som använder området. I en konstnärlig undersökning är dessa signaler av stor betydelse. De kan var knutna till någon befintlig kulturyttring, institutioner, konstnärliga verksamheter eller tillfälliga konstnärliga och kulturella aktiviteter. Men det kan också handla om att finna platsens innersta kärna eller övergripande atmosfär i förhållande till människa och miljö. En del kallar detta platsens själ.* Alla människor har erfarenhet av sådana platser och de följer oss genom hela livet – konstnärer är specialiserade på att upptäcka och använda denna typ av kvalitet. På så sätt uppstår fler möjligheter till möten genom konsten – ytan för det offentliga samtalet ökar. Även om en plats redan har en eller flera kulturella mötesplatser så kan dessa behöva aktiveras på nytt, så att säga ”laddas” om. Den konstnärliga undersökningen intresserar sig för hur stark dragningskraft en plats har, vad denna dragningskraft består av och hur människor förhåller sig till den. Detta gäller även för stråk, rörelsemönster och platser som kanske används på olika sätt beroende av tiden på dygnet. Konsten kan förstärka platsens potential som kulturell mötesplats genom att befästa platsspecifika kvaliteter. I mötet mellan människa och konst uppstår sedan förutsättningar för kulturmötet.*

**Platsens själ, Cultural planning*

** Kulturplan Backaplan, Kulturförvaltningen, Göteborgs Stad*

6.23

Konst och estetik

För konstnären är ett stycke marmor lika intressant som en bit wellpapp. Valet av material och hur det skall formas beror på verkets art. Detsamma gäller för stadsmiljöer.

Den estetiska kvaliteten hos Markusplatsen i Venedig kan vara likvärdig en rivningstomt i ett hamnområde på Hisingen ur konstnärligt perspektiv.

Kvaliteterna är helt olika givetvis – men de kan vara lika intressanta och inspirerande.

Det gör konsten till ett demokratiskt redskap rent estetiskt.

Konstprogrammering främjar alla slags miljöer där människor skall vistas och är lika verkningsfull i en trafik Korsning som i en stadspark. Här finns också stora möjligheter att involvera invånarna i arbetet med att lyfta miljöerna estetiskt. Eftersom perspektivet är helt individuellt kan ämnet också vara engagerande och humoristiskt när människor blir medvetna om varandras olika preferenser. Konsten har i modern tid också skapat många möten kring ämnet där trädgårdstomten samsas med bronsskulpturen och graffitin får guldrum.

6.24

Konst och cirkulärekonomi

Stadsomvandling slukar enorma mängder energi. Så mycket att det mot bakgrund av den utveckling vi ser med klimatmål, miljökrav och hållbara lösningar inte längre kommer att vara möjligt att arbeta på

samma sätt som tidigare. Eftersom området har en oerhört stor utvecklingspotential så finns det en betydande investeringsvilja i projekt och modeller som arbetar för att minska påverkan. I dagsläget har de olika lösningarna dock svårt att komma upp i de verkligt stora volymer som skulle krävas för att vända den negativa trenden. I arbetet för att stor-skaligt tillämpa återvinning och delningsekonomi krävs smarta designlösningar som ger produkternas beståndsdelar möjligheten att överleva från en vara till en annan och innovativa lösningar för minskad energiförbrukning men också ett annat sätt att se på livsstil och människans förhållande till planetens resurser och tillgångar. Många av de stora globala frågorna lyfts i dag i konsten som har en möjlighet att belysa problemställningarna utifrån en oberoende ståndpunkt. Det skapar andra ytor och rum för att diskutera frågorna och mötas i en dimension som kan öppna upp för innovativa och oförutsedda lösningar.

När det gäller form och arkitektur som till så stor del är beroende av fysiska förutsättningar så krävs det att själva arbetsprocessen möjliggör intuitivt skapande, och upplevelsebaserad forskning. När ett konstprojekt tar sig an ett helt område så frigörs den byggda miljön och dess element så att platsen kan börja betraktas som ett bibliotek av olika formelement, eller möjlighet att skapa nya sådana. Varje plats får då en unik gestaltningsuppsättning som skulle kunna klassificeras som ett slags alfabet som skriver områdets identitet. Inom arkitektur-forskning är området under ständig utveckling genom den teoretiska manifestationen i den byggda strukturen* eller studier som arbetar med ämnet.* Forskningen behöver dock nå sin praktiska tillämpning i de byggda miljöerna när det gäller miljökvaliteter utöver klimatsmarta lösningar för energi och material. Att betrakta en plats helt och hållet ur ett konstnärligt perspektiv framkallar och förstärker

platsspecifik arkitektur och form. Kvaliteter som är värda att bevara framträder tydligare och själva mötet mellan konst och arkitektur ger redskap för en utvecklad cirkulärekonomi.

**Peter Eisenman*

**Olof Duus, A New Alphabet, castig a catalogue for possible form*

6.25 Kreativa verksamheter och småskaligt näringsliv

Konstområdets relation till andra kreativa verksamheter och småskaligt näringsliv går långt tillbaka i historien. Det handlar om rent praktiskt utbyte av varor och tjänster men också om kunskapsutbyte och orientering inom andra professioner. Eftersom i stort sett alla material kan vara tänkbara som byggstenar i ett konstverk så kan utbyte med vilken bransch som helst bli aktuellt. Det som brukar betonas från konstnärerna är just närheten till andra branscher som arbetar småskaligt. I många konstprojekt finns det ett inslag av utveckling och nyskapande. Det är därför viktigt att kunna komma i kontakt med aktörer från småskaliga näringar som är intresserade av att föra denna typ av samtal. Möjligheten att testa en idé praktiskt ökar också om till exempel olika material finns att tillgå utan att större investeringar behöver göras för att undersöka något nytt och obekänt. Närhet till akademi, forskning och utveckling är givetvis också gynnsamt. Konstprojekt har ofta en stor potential för att låta olika professioner mötas så att ny kunskap kan utvinnas.

Områden där tillgången på mindre lokaler till rimlig hyra gynnar denna typ av kulturell infrastruktur. Vid omgestaltning av ett sådant område är det därför extremt viktigt att göra en översyn över hur strukturen ser ut för näringslivet i relation till konst

och kultur.

Det är också möjligt att skapa lämpliga förutsättningar för konstnärlig kunskapsutveckling och därmed erhålla den typ av kreativt utbyte mellan olika branscher som kan bygga en socialt hållbar lokal samhällsekonomi.

6.26

Konstens särart – om identitet

Identiteten på en plats är levande. Detta liv skapas i mötet mellan landskap, historia, minne och det ständiga nuet. Konst kan på olika sätt främja mötet mellan platsspecifika kvaliteter så att människor som använder och vistas i miljön blir medskapande. Då speglas platsens identitet i människornas medvetande i växelverkan med individens förhållande till omgivningen.

I dag söker många gestaltande uttryck efter möjligheter skapa miljöer som kan förändras, byta skepnad och omskapas i samverkan över lång tid. Identiteten blir inte färdig, den är ständigt närvarande men måste ändå erövrats av var och en. Många samtidskonstnärer arbetar med uttryck som lämnar öppningar för medskapande, reflektion och omvärdering snarare än färdiga paketlösningar.

Detta ställer nya krav på övrig planering som alltså behöver förhålla sig och vara lyhörda för konsten som upplåtande rum.

6.27

Ångpannegatans Processer - erfarenheter av praktisk till- lämpning

Konstprojekt kan till sitt innehåll vara mångfaceterade, visionära och spekulativa – i sin praktiska tillämpning skiljer de sig dock inte från andra delar i stadsplanering. När det väl blir dags att genomföra konstprojektets fysiska delar så kan det jämföras med att planera för en cirkulationsplats, anlägga en park eller installera en sopsug.

Konstnärer har olika stor erfarenhet av de praktiska delarna och den kommunala organisationen behöver därför identifiera vilka delar som skall omhändertas av konstnären och vilka delar som faller under kommunens ansvar. Här krävs intern kompetens inom konst och kulturområdet i kommunens organisation för att kunna hantera arbetet praktiskt. Här bör också nämnas att på samma sätt som konstnärsgruppen behöver utrymme för ostörd reflektion kring arbetet så behöver arbetsgruppen i den kommunala organisationen också viss tid för enskilda möten. Det beror på att mycket inom detta område även är nytt för tjänstesektorn och det man behöver i en del fall är att få ställa frågor och prata om förväntningar på projektet, gärna med Curator från Statens konstråd som kan berätta om erfarenheter från andra projekt samt ge tips och råd.

6.28

Kunskapsbas

Konstprogrammering som undersökningsmetod kan med fördel användas som kunskapsbas för miljöutveckling, vare sig det handlar om ett stort förändringsprojekt eller kvaliteter som man vill förädla och värna. Även om detta arbetssätt är välkänt för konstnärerna så är det lämpligt att inrätta en officiell kunskapsbas när man arbetar med konstprogrammering. I bästa fall kan basen utgöras av en fysisk arena – ungefär som ett ordinärt "showroom" i ett byggprojekt i avsikt att undersöka, ställa frågor och generera kunskap med hjälp av konst. Alla som har intresse i utvecklingen av ett område kan mötas

i kunskapsbasen. Här skapas en arena för samtal om platsens grundläggande kvaliteter och förutsättningar där planerande förvaltningar kan möta civilsamhälle, konstnärer, kulturaktörer, föreningsliv arkitekter och forskare – utan att någon part äger större mandat ändå någon annan. Denna typ av samlingsplatser för gemensamt lärande bör finnas i alla större urbana omvandlingsprojekt.

6.29

Konstens integritet

Gestaltad form har historiskt sett använts för att visualisera olika visioner i skendemokratier och diktaturer eller för att ge kraft och skepnad åt maktstrukturer som syftat till att begränsa åsikter och yttrandefrihet. Det kan tyckas problematiskt men det är vid dessa tillfällen konsten visar sin absoluta suveränitet när det gäller att synliggöra samhällets drivkrafter. Monumentala skalor, övermänsklig platsgestaltung och kolossalarkitektur har en sak gemensam – den syns. Det som syns kan man tala om och det går att ställa ett uttryck i relation till individens möjligheter att påverka. Konst uppstår som ett resultat av ett tillstånd i relation till ett annat. Konst finns inte förrän detta möte har ägt rum. Hur stort ett monument än är så uppenbarar det sig inte i egenskap av konst förrän det möter en mottagare som kan förstå det som konst. Fram tills dess så är det enbart sina fysiska beståndsdelar och proportioner.

På samma sätt så kan de mest oansenliga företeelser – till exempel en utblick över några hustak – uppstå som konst i mötet med en mottagare som eventuellt senare kan förmedla upplevelsen till andra som i sin tur kan låta konsten uppstå – eller inte.

Konsten tillåter också samtal om sådant som kan upplevas som svårt att tala om, existentiella frågor, moraliska spørsmål, orättvisor, kriminella handlingar, rädsla och alienation. Möjligheten att föra dessa samtal är nödvändiga för ett hållbart samhälle eftersom de svåra frågorna annars riskerar att ta sig andra uttryck som inte sällan kan resultera i destruktiva handlingar. Ansvaret för eventuella lösningar på olika problem i samhället ligger i andra uppdrag än konstens. Det är själva möjligheten att föra samtalet om hur vi förstår och uppfattar världen som gör att konsten får en särställning i samhällsbyggnaden.

PRAKTIK

7.01

Praktisk tillämpning av konstprogrammering för Göteborgs Stad

Bakgrund för ansökan till Statens konstråd

Göteborgs Stad var vid projektets genomförande indelat i tio olika stadsdelsförvaltningar som efter projekttidens slut övergick i en större områdesindelning. Lundby är en del av ön Hisingen som genom en broförbindelse ansluter direkt till Göteborgs centrum. Bron överbygger Göta älv och det tidigare stora hamnområdet där stadens nya centrum för forskning och innovation växt under senare tid. Stora delar av stadsdelens ytor präglas av före detta varvsindustrin med byggnation som delvis bevarats eller anpassats för aktuella intressen. Backaplan är inte en del av hamnen men står inför en omfattande stadsomvandling. Backaplan planeras bli Hisingens centrum med den nya Hisingensbron som knyter ihop stadskärnan med Frihamnen, Brunnbo och Centralenområdet. Omkring 100 hektar skall utvecklas från storskaligt handelsområde till blandstad med bostäder, kultur och platser för rekreation under de kommande 15 – 20 åren. I projektets ansökan framställde Lundby stora samhälleliga utmaningar och aspekter som exempelvis segregation och frågor som rör representation som på olika sätt påverkar områdets kommande framtid. Tanken var att genom konst och kultur undersöka lösningar för medskapande och bidra till ett fördjupat kunskapsfält av det geografiska området.

Backaplan förknippas ofta med den stora brandkatastrof 1998 då 63 unga människor miste livet och

denna händelse har lämnat ett outplånligt avtryck efter sig och en stark vilja från alla involverade att arbeta förebyggande och långsiktigt.

Ett centralt beläget kulturhus är planerat i nära anslutning till ett grönområde och vattendraget Kvillebäcken som utgör områdets norra gräns. Ambitionen att utveckla området tillsammans med de kreativa verksamheter som redan i dag finns på plats, konstnärer, föreningsliv och ungdomsengagemang hade länge funnits på agendan. En naturlig följd av detta blev att försöka arbeta tillsammans med lokala konstnärer för att undersöka platsen inför den stora stadsomvandlingen. Göteborgs stad hade inte tidigare tillämpat nära samverkan med konstnärer i de traditionella stadsutvecklingsprocesserna och därför söktes medel från Statens Konstråd genom uppdraget Konst i Stadsutveckling för ett treårigt projekt.

Syftet med projektet var att skapa en modell för konstnärlig och kreativ medverkan i stadsutvecklingsprocessen.

Avsikten att engagera två konstnärer i projektet var att fånga upp lokala kulturaktörers perspektiv kopplat till områdets kommande omdaningar. De två engagerade konstnärernas roll var att samordna och driva konstbaserad forskning och skapande aktiviteter tillsammans med andra konstnärer.

Genom dessa konstorienterade händelser och undersökningar formulerades en förstudie för ett konstprogram, idéer för vad ett kommande kulturhus i området kan vara och vad det kan innehålla samt struktur och innehåll för kulturvärde konst i områdets kulturplanering. På så sätt kan hela områ-

det genomsyras av kultur och kreativa initiativ så att ingångarna till kulturhuset blir många.

Metoden skapade en yta för samtal om konst och kultur där konstnärer, planprocessledare, civilsamhälle samt fastighets- och markägare kunde mötas. Stadsomvandlingsprocessen fick då möjlighet att förhålla sig till konst och kunskapsfältet utvidgades.

Den konstbaserade forskningen resulterade i en lokal förundersökning och i ett antal teman för platsens konstprogrammering. Det är en ny metod för Göteborgs Stads stadsomvandling i syfte att involvera lokala konstnärer och kulturella nätverk i tidigt skede av processerna. Konstnärerna bidrar i denna modell med sin kunskap och skapar ett väl förankrat underlag som kan tillämpas för mer traditionella beställningar, tävlingar och liknande sedvanliga former av konstprogram.

Det har också visat sig att den konstnärliga kompetensen är en ovärderlig tillgång när det gäller att planera för själva förutsättningarna för konst i området avseende:

- Lokalprogram för ateljéer/ateljébostäder
- Lokalprogram för småskaligt och kreativt näringsliv
- Modeller för kreativ samverkan med övriga civilsamhället
- Struktur för kunskapsbas Gestaltad livsmiljö – en samverkansmodell för Göteborgs Stad och fria kulturlivet

Integrerad kulturplanering i stadsutvecklingen

Parternas relation

För att relationerna till alla de parter som behöver ingå för att konst - och kulturplanering skall kunna tillämpas på det sätt som projektet beskriver så behöver följande parter medverka i strukturen:

- Kulturförvaltning möten i syfte att utveckla i större skala
- Stadsbyggnadskontor möten i syfte att nå tillämpning i planprocess
- Fria Kulturlivet möten/konferens i syfte att utveckla konceptet
- Konstnärer möten/samverkan i syfte att skapa platsbyggnadstester
- Fastighetsägare möten i syfte att förankra projektet praktiskt
- Forskare Studier av projektet samt tankesmedja för fortsatt utveckling
- Arkitekter samtal kring projektets funktion för gestaltad livsmiljö
- Civilsamhälle utställningar, aktiviteter för samtal och medverkan

Det är av yttersta vikt att göra tydligt från början i processen att konstnärerna leder projektet inom de ramar som formulerats.

Mandat i projektet

I stadsutveckling finns det i regel en fördelning av uppdrag med olika mandat. Därför är det bra att se över hur dessa mandat förhåller sig till den del av konst- och kulturplanering som drivs av konstnärer i den här modellen:

- Konstnärerna har fullt mandat för projektets konstnärliga utveckling och projektets budget
- Stadsdelsförvaltningen har mandat att använda den konstnärliga forskningen för kunskapsutveckling i det befolkningsinriktade arbetet
- Kulturförvaltningen har mandat att tillämpa den modell för konstprogrammering som projektet föreslår
- Stadsbyggnadskontoret har mandat att tillämpa de delar av projektet som regleras av detaljplanen
- Fastighetsägare har mandat att ansluta sig till den konstnärliga utvecklingsmodell som Göteborgs Stad tillämpar
- Fria Kulturlivet har mandat att påverka processen genom inspel och synpunkter
- Forskare har mandat att kritiskt granska processen och medverka till utvecklingsarbetet
- Arkitekter har mandat att tillämpa de principer för lokalt förankrad gestaltad livsmiljö som projektet föreslår
- Civilsamhället har mandat att påverka stadsutvecklingsprocessen genom de olika initiativen och aktiviteterna i konstprojektet

Kompetens för projektets genomförande

Konstnärernas kompetens är avgörande för projektet genomförande.

Intern kompetens i den kommunala organisationen är avgörande för att kunna tolka och tillämpa det konstnärliga redskapet i den kommunala processen.

Inventering skall göras på förhand av vilka kompetenser som bör ingå för att uppnå rätt matchning och samsyn i grundfrågorna.

Extern kompetens:

Konstnärerna tillför en extern kompetens vilket kan bli särskilt märkbart när det gäller projektets internationella kontakter och nätverk. Utöver detta rekommenderas möten med forskare och arkitekter vid olika tillfällen under projektet i syfte att inhämta perspektiv från dessa områden.

Rådgivande part:

Samverkan med Statens Konstråd är avgörande för att kunna arbeta kontinuerligt med lokala utvecklingsfrågor avseende konst och gestaltad livsmiljö om kommunen, i likhet med Göteborgs Stad, har begränsad erfarenhet av att arbeta i kontinuerlig samverkan med lokala konstnärer. Även om viljan är god så kan det stundtals innebära svårigheter där konstrådet erfarenhet är ett gott stöd för att tydligare identifiera vad dessa svårigheter egentligen består i rent praktiskt. Det kan i sin tur bidra till förståelsen av vilken slags struktur som krävs för den kommunala organisationens arbete med gestaltad livsmiljö i samverkan med det lokala, fria kulturlivet.

Gemensamt lärande

Tillämpning av konstområdet som grund för stadsplanering kräver förankring i alla delar av organisationen. För att bygga upp en hållbar, väl fungerande struktur för fortsatt utveckling krävs omfattande, långsiktigt metodiskt arbete och ytor för gemensamt lärande.

- Kulturförvaltningen har tagit del av projektets utvecklingsarbete
- Stadsbyggnadskontor har efterfrågat konstnärernas medverkan och kompetens i processen (vissa utvecklingsfrågor hade inte varit möjliga att lösa utan denna kompetens).
- Fria Kulturlivet har medverkat i utställningar, aktiviteter och konferens
- Konstnärer (utöver projektets egna) har bidragit med olika inspel
- Fastighetsägare har bidragit till den praktiska utvecklingen av projektet
- Forskare har studerat projektet med intresse och även bidragit med kritiska synpunkter
- Arkitekter har tagit del av projektets utveckling
- Civilsamhälle har bidragit med olika inspel och utvecklingsförslag

Nod för kunskapsutveckling

Göteborgs Stad har genomfört en omstrukturering från Stadsdelsnämnder till centrala nämnder och förvaltningar. För att det befolkningsinriktade arbetet med kulturvärdet Konst skall kunna fortskrida på lokal nivå planeras en modell som utgår från fyra kulturnoder i stadens nya områdesindelning. Noderna utgörs av fyra större kulturhus med regionalt uppdrag där intern kompetens på konstområdet finns i verksamheten. Kunskapsutveckling i samverkan med det fria kulturlivet, konstnärer och civilbefolkning kan på så vis bedrivas för att säkerställa att denna kompetens kommer staden tillgodo.

För att kunna arbeta med kulturplanering och lokala förstudier för konst utifrån stadens fyra kulturnoder så krävs en strukturutveckling. Strukturen omfattar så väl Göteborgs Stads eget kulturella nätverk som det fria kulturlivet, föreningsliv och civilsamhälle. Det krävs också en ekonomisk modell för att fortsatt kunna bedriva konstnärliga förundersökningar för kulturvärdet Konst.

Kulturförvaltningens strategiska avdelning tillsammans med Göteborg Konst samt enheterna för stadsutveckling och kulturmiljö utgör kärnan i det nätverk som skapas utifrån de fyra kulturnoderna. De fyra kulturnoderna utgör basen för lokal konst - och kulturplanering. Kulturnämnd och Byggnadsnämnd behöver involveras i nära samverkan för att Fastighetskontor och Stadsbyggnadskontor skall kunna omsätta konst - och kulturplanering i den byggda strukturen.

Göteborgs Stad och gestaltad livsmiljö

Metoder för att undersöka och inventera kulturvärden på en plats har tillämpats i Göteborgs Stad i olika projekt och testmodeller tidigare. Till exempel genom initiativ som knutit an till begreppet Cultural Planning där de kulturella resurserna på en plats kartläggs och används för att skapa utveckling. Staden har också tillämpat delar av DIVE modellen (describe – interpret – value – enable, beskriva, tolka, värdera, aktivera) för att värdera en kulturmiljö och historiska värden på en plats. I viss utsträckning har olika kulturlivsundersökningar gjorts i punktinsatser för att specifikt se hur kulturen kan fortleva och växa i till exempel en stadsdel. Olika system för ortsanalyser som undersöker historik, dagsläge och framtidsutsikter har också varit kända av Göteborgs Stad för karaktärsanalys av ett område, eller upplevelsebaserad karaktärisering som utgår från platsens kulturhistoria. De resultat man kan utvinna av dessa metoder är ovärderliga för stadsutveckling och de flesta större processer tillämpar dessa eller varianter på dessa system för att värdera befintliga kvaliteter på en plats. I politikområdet gestaltad livsmiljö blir det dock tydligt att kulturplanering med konstområdet som grund skiljer sig från övriga modeller eftersom det är konsten själv som utgör redskapet.

Konsten är en fri och obunden kraft i förhållande till alla andra parametrar i stadsplanering och därför erbjuder det konstnärliga perspektivet kunskap om förhållanden som inga andra områdesanalyser besvarar eftersom de ställer helt andra slags frågor.

Befolkningsansvaret

Genom den lokalt förankrade utvecklingsprocessen

blir civilsamhället en del av projektets fundamentala nätverk. Civilsamhället bör bjudas in till medverkan i projektets aktiviteter och utställningar. Under projektiden kan det också vara lämpligt att bjuda in till ett seminarium eller konferens i samverkan med Statens Konstråd för att projektet skall nå en större publik. Den del i den kommunala organisationen som har ett nära, lokalt ansvar för befolkningen och möter civilsamhället på olika plan utgör en värdefull kontaktyta för att konstnärliga forskningsprojekt skall nå ut. Att en sådan struktur finns att tillgå medför att det finns upparbetade kanaler för kommunikation till barnfamiljer, skolelever, pensionärer samt idrotts – och föreningsliv. Den kommunala organisationens uppdrag att skapa hållbara, hälsofrämjande livsmiljöer får genom konst – och kulturutveckling möjlighet att arbeta med stadsomvandling på ett sådant sätt att olika grupper kan bli medskapande och få möjlighet att äga en del av frågan.

Kommunikation

Projekten kommunicerar på två olika plan: intern kunskapsutveckling och extern involvering.

- Konstnärerna kommunicerar projektets konstnärliga utveckling i sina nätverk. Konstnärerna medverkar i det interna, kommunala arbetet.
- Stadsdelsförvaltningen/området kommunicerar den konstnärliga forskningen för kunskapsutveckling i det befolkningsinriktade arbetet till Kulturförvaltning och Stadsbyggnadskontor kommunicerar internt i planeringsfrågor samt externt till civilbefolkningen.
- Kulturförvaltningen medverkar till att kommunicera projektets arbete såväl internt som till civilbefolkningen

- Stadsbyggnadskontoret kommunicerar konst - och kulturplanering till andra förvaltningar samt fastighets - och markägare som arbetar med detaljplanen
- Fastighetsägare ges möjlighet att ansluta sig till projektets praktiska utveckling.
- Fria Kulturlivet tar del av projektets kommunikation samt ges möjlighet att återkoppla i processen genom inspel och synpunkter
- Forskare bjuds in för att ta del av projektet och dialog inleds om möjligt
- Arkitekter såväl inne i den lokala stadsutvecklingsprocessen som utanför bör beredas insyn i projektets arbete med lokalt förankrad gestaltad livsmiljö
- CIVILSAMHÄLLET involverats genom kommunikation och medskapande i de olika initiativen och aktiviteterna i konstprojektet

SAMMANFATTNING

Påverkan och resultat

Konstprojektet har medverkat till att skapa en Kulturplan för ett av Göteborgs mest centralt belägna stadsutvecklingsområden på omkring 100 hektar som skall utvecklas från storskaligt handelsområde till blandstad med bostäder, kultur och platser för rekreation under de kommande 15 – 20 åren.

Kulturplanens struktur medför att lokala konstnärer blir en integrerad del av stadsutvecklingsprocessen. Genom konstnärernas medverkan så kan andra planerande förvaltningar förhålla sig till konstområdet innan detaljplanen färdigställts.

Därmed infrias Göteborgs Stads ambition att bygga staden från grunden med konst och kultur.

Bakgrund

Göteborgs Stads kulturprogram antogs av Kommunfullmäktige 2013. Programmet definierar tre områden för det kulturpolitiska arbetet:

Konstpolitik

- ska hävda konstens integritet, oberoende och egenvärde samt främja konstnärlig yttrandefrihet och kvalitet.

Kulturpolitik

- ska främja social sammanhållning, främja delaktighet i kultur, stimulera till eget skapande samt vårda, värna och tillgängliggöra kulturarvet. Kulturpolitiken ska också förstärka arbetet för demokrati och jämlikhet.

Kulturplanering

-ska skapa en attraktiv livsmiljö i staden samt göra dess karaktär och historia tydlig. Planeringen ska också främja göteborgarens inflytande över den fysiska miljön.

Kulturplaneringen skall skapa en gemensam inriktning för hur kulturella resurser och kulturvärden omhändertas i stadens utveckling.

Utgångspunkt och syfte

För att Göteborgs översiktsplan skall få tydlig kulturprofil och bli ett strategiskt verktyg för kulturplanering och investeringar i kultur i förhållande till hur stadens mark skall fördelas så krävs att lokala kulturintressen kan omsättas i konkret planering och strategiska investeringar. Kulturplaneringen förtydligar hur kopplingen mellan stadsdelsförvaltningar och övriga förvaltningar med detaljerad lokalkunskap skall organiseras för tillämpningen av kulturplanering i förhållande till översiktsplanen.

Under 2018 fick kulturnämnd och förvaltning ett utökat ansvar för att kulturvärden, kulturarv och kulturmiljövärden skall bli en tydlig del i stadsplaneringen. Plan- och bygglagen och kulturmiljölagen reglerar detta.

Utgångspunkten för kulturplanen är plan och bygglagens definition av begreppet "Natur och kulturvärden". I detta begrepp ingår; Kulturhistoriska värden, Estetiska värden, Sociala värden.

För att fördjupa och konkretisera Göteborgs Stads arbete med kulturplanering har fem kulturvärden definierats. Det är dessa fem värden som ligger till grund för den lokala kulturplanen på Backaplan:

- **Kulturhistoriska värden**
- **Kulturella mötesplatser**
- **Konst**
- **Identitet**
- **Kreativa verksamheter**

Kulturplan Backaplan

Kulturplanen för Backaplan utgår från dessa värden med det planerade kulturhuset i fokus. Valet av kulturhuset som utgångspunkt för analysen grundar sig på att den struktur som omger en kulturnod är av yttersta vikt för att noden skall fungera som mötesplats. För att kunna beskriva kulturvärdet Konst så krävs det kompetens från konstnärer. Därför har lokala konstnärer medverkat i arbetet med att ta fram kulturplanen. Detta är ett helt nytt sätt för Göteborgs Stad att arbeta på som medför att planarbetet kan utvecklas med konstprogramering som grund.

Kulturvärdet Konst på Backaplan

Konstnärerna har identifierat ett antal teman för att beskriva kulturvärdet Konst på Backaplan. Dessa teman kan sedan överföras till det ordinarie konstprogrammet som regleras av 1% regeln. Teman från den lokala Kulturplanen är ett underlag som konstprogrammet kan utgå ifrån samt utveckla och komplettera för den framtida gestaltade livsmiljön.

Förankring Kulturnämnd - Byggnadsnämnd

Eftersom projektet utgått från en Stadsdelsförvaltning så har det varit viktigt att tidigt informera stadens Kulturförvaltning och då särskilt avdelningen för Stadsutveckling samt Göteborg Konst. Göteborgs Stads avdelning för Kulturstrategiskt arbete har varit inne i en längre utvecklingsfas med en tydligare roll i den nya formen för stadens organisation. Politiker har bjudits in att ta del av projektets arbete till exempel vid den nationella mittavstämning för samtliga pågående projekt i Navet Konst i Stadsutveckling som ägde rum i Göteborg hösten 2019.

Göteborgs Stads framtida utvecklingsarbete med Gestaltad livsmiljö

Nedanstående punkter sammanfattar den slutrapport som Kulturförvaltningen och Stadsdelsförvaltningen Lundby lämnat in till Statens konstråd våren 2020.

- **Kulturplanering med integrerade förstudier för konst i samverkan med lokala konstnärer.**
- **Struktur för Kunskapsbas Gestaltad Livsmiljö - en samverkansmodell för Göteborgs Stad och det fria Kulturlivet.**
- **Kulturvärde konst som del av Kulturplanering följer planprocessen i stadsutvecklingen**

TJÄNSTEBETRAKTELSE

Reflektioner Göteborg Konst:

1. Modellen för den curatoriska metoden skiljer sig från andra konstgestaltungsprocesser. Statens konstråds curator har "curerat kontexten" eller förutsättningarna för att ta om hand lokala initiativ, i det här fallet en stadsdelsförvaltning, SDF Lundby, samt fungerat som bollplank och stöd för stadsdelen och de konstnärer som involverats. Denna roll kan jämföras med en context designer eller UX-design. En roll som kan jämföras med bottom up.

2. Stadsdelen Lundby har varit projektledare och har formulerat grunden för projektet och därmed satt ramarna för vad som har varit ett möjligt handlingsutrymme för konstnärerna. Utöver detta har stadsdelen haft budgetansvaret.

Göteborg Konst arbetar med en procentregeln genom beställare såsom kommunala bolag och förvaltningar, med en budget kopplad till ny-, om- eller tillbyggnad. Uppdraget formuleras i dialog mellan processledare/konstkonsult i samarbete. En mer toppstyrd arbetsprocess. Konstnärerna anlitas ofta när uppdraget och en tematik är formulerad och utformar konstgestaltningen utifrån dessa ramar och har liten eller ingen inverkan på uppdragets kontextuella formulering.

3. I Lundbyprojektet har konstnärerna som haft rollen som konstnärliga ledare inte i klassisk mening curerats in eller valts ut av en curator, de har inte valts i första hand eller enbart på grund av sin konstnärliga praktik, utan på grund av att kvalitén i deras praktik är att den har en lokal förankring.

Hur konstnärerna identifierats och valts ut skiljer sig mycket från de konstnärskap som upphandlas inom ramen för LOU, där konstnären för ett projekt ofta väljs

ut av en konstkonsult eller en samrådsgrupp, där huvudkriteriet är att en konstnärlig kvalitativ praktik speglar ett på förhand formulerat uppdrag inom en viss kontext.

I Lundbyfallet har uppdraget formulerats utifrån en geografisk situation, av en projektledare från stadsdelen med lokal kännedom, samt konstnärer verksamma där.

Snarare än att uppdraget formulerats tematiskt av en curator eller konstkonsult, har de lokala aktörerna (läs projektledaren från stadsdelen och de lokalt förankrade konstnärerna/konstnärliga ledarna), fått mandatet att utifrån platsens situation utforska vad som skulle kunna vara möjligt och intressant att arbeta med. Utforskandet och öppenheten för detta utforskande har varit ledstjärna under projektets gång, processen har varit i fokus, inte slutprodukten eller en leverans på ett formulerat uppdrag. Detta skapar högre delaktighet och inflytande från de lokala aktörerna. Budgeten ligger dock kvar på projektledarnivå, en ytterligare eller ännu högre inflytande nivå vore om konstnärerna/konstnärliga ledarna även förfogade över budgeten.

4. En fråga att ställa sig rent organisatoriskt är att identifiera vilken del i en stadsutvecklingsprocess som kostnaden skulle belasta och vilken aktör som står för den. En modell för detta bör utarbetas.

5. En fråga är hur Lundbymodellen skulle kunna ligga till grund för senare gestaltungsprocesser. Vilka specifika aspekter är viktigast och vilka efterföljande processer kan konstgestaltningar som pågår före byggprocesser och stadsomvandlingsprojekt bidra med?

*Cecilia Borgström-Fälth, chef Göteborg Konst,
Göteborgs Stads kulturförvaltning.*

Reflektioner stadsutvecklingsenheten:

Göteborg är mitt inne i en fas där staden utvecklas i hög fart. I den rörelsen finns många perspektiv som måste tillgodoses för att goda livsmiljöer ska skapas. Kulturförvaltningen har en viktig roll i denna utveckling, men det är sällan förvaltningen självt som skapar de värden vi menar är så viktiga för ett jämlikt, demokratiskt och intressant samhälle. För det krävs samverkan.

De lokala konstnärer som engagerats i projekten kring Ångpannegatans Processer har med hjälp av statliga resurser och kommunala tjänstepersoner visat på befintliga kvaliteter och framtida möjligheter. I det ser vi en modell väl värd att utgå ifrån i fler sammanhang där stad byggs.

*Dennis Axelsson, chef stadsutvecklingsenheten,
Göteborgs Stads kulturförvaltning*

Reflektioner SDF Lundby:

Med stöd från Statens konstråd har vi fått möjlighet att arbeta med och engagera såväl det fria konstlivet som fastighetsägare och övriga kommunala instanser i arbetet med att skapa de bästa förutsättningar för en god livsmiljö i den växande staden. Vi hoppas att detta arbete ska bilda modell för att kanalisera och säkra och tydliggöra behoven av konstens och kulturens förmåga att stärka upplevelsen av en god framtida livsmiljö i vår stad.

*Jascha Marteleur, sektorschef Samhälle och Kultur
Lundby Stadsdelsförvaltning, Göteborgs Stad*

Om eller Med

Reflektioner av egna konstnärliga upplevelser ur tjänsteperspektiv.

- Är det någon som har pratat med ungdomarna? Så många gånger jag har hört den repliken under åren med kulturutveckling i olika frågor. Den goda dialogen som involverar medborgarna och skapar delaktighet för det långsiktigt socialt hållbara samhället SKALL tala med ungdomarna, med barnen, med seniorerna, med föreningslivet, med ensamma pappor och mammor och personer med "annan etnisk tillhörighet", kulturella minoriteter och "grupper som är svåra att nå". Tala MED. För att kunna tala OM.

I enkäter, intervjuer, samråd och oändliga medborgardialoger för att kunna fatta rätt beslut, få bättre förståelse för vad just den ena eller andra gruppen behöver i det samhälle som skall skapas.

En dag på vårvintern 2019 står jag i en konstnärsteljé bland skisser och oidentifierbara objekt. Solen kommer in snett genom ett fönster, ljuset spelar i strukturer, får fatt i en trave av textil. Något döljer sig under det mjuka materialet - en sten? En sten under en filt? Varför det? Fryser stenen?

Det är i uppstarten av samverkansprojektet med de lokala konstnärerna på Ångpannegatan i utkanten av Backaplan på Hisingen i centrala Göteborg. Samtalet flyter otvunget över kaffe och bulle. Inget verkar omöjligt - konstnären - eller konstnärerna - när så småningom fler ansluter sig till gruppen, är väl medvetna om att området kommer att byggas om och förtäas. Förstår vikten av att staden växer med konst och kultur. Processen kommer i gång på

allvar där under de tidiga vårmånaderna och i en rad av följande möten kommunicerar vi ihärdigt från de skilda utgångspunkterna mellan kommunal verksamhet och konst, hittar en gemensam förståelsehorisont. Ändå är det något som skaver varje gång jag går in i de kommunala interna arbetsgrupperna, stadens mötesrum och skall berätta att jag har talat med. Konstnärerna. Kulturutövarna. Det fria kulturlivet. Succesivt växer insikten: jag kan säga konst. Men jag kan inte tala konst. Konsten är sitt eget språk som uppstår mellan avsändare och mottagare. För att detta språk skall få utrymme i samhället så måste de som talar själva medverka i mötesrummet.

Vi organiserar projektet så att konstnärerna kan medverka vid olika tillfällen när strategiska frågor skall avgöras. I större mötesforum när jag just tagit sats i vanlig ordning för att tala om konstens och kulturens intressen i en viss fråga så får jag plötsligt uppleva hur konstens röst kommer från konstnärerna själva. Som säger något helt annat än det jag föreställt mig. Tar upp helt andra perspektiv som många gånger leder vidare till ett annat slags samtal än vad det brukar finnas utrymme för i dessa möten.

På försommaren - närmare bestämt den 16 juni 2019 har den grupp av konstnärer som varit involverade i projektet under längre tid samlats för att vandra i området. Vandringarna som undersökande metod har pågått under hela våren men jag har inte själv deltagit i dem. Nu skall det alltså bli av. Vi har otur med vädret, det duggregnar och jag ser ut över områdets låga, lite slitna byggnader utslängda på asfalten. Tänker att det i alla fall är nyttigt att röra på sig. Förväntningarna på någon slags konstupplevelse är inte särskilt höga.

Gruppen samlas och börjar navigera över ytan med

hjälp av kompass och tärning. Planerade gångbanor och trottoarer är plötsligt inte till någon hjälp när det gäller att röra sig i linje med den nya riktningen. Det påminner om att orientera tänker jag. Men utan några kontroller. En smygande känsla av att omgivningen anpassar sig efter en annan agenda blir gradvis mer märkbar. Glömmer att det verkar konstigt att stanna mitt i varuhusets entré - vi skall ta ut en ny riktning, ingen i gruppen låter sig distraheras av helghandel som pågår för fullt. Som om gruppen rör sig i en parallell verklighet hinner jag tänka innan frågan når mig: vill jag kasta tärningen och bestämma riktning? Aha - jag trodde att detta var en arrangerad aktivitet, men ok - slå en tärning verkar ofarligt.

Mitt i den enkla handlingen varseblir jag plötsligt min egen, högst personliga upplevelse av denna plats. Det har en fullt naturlig förklaring eftersom jag varit verksam i området under många år och har genomfört mängder av aktiviteter och projekt i närområdet. I det korta ögonblick då tärningen slungas ut över asfalten blir jag plötsligt medveten om min egen relation till platsen och en märklig känsla av att någonting här tillhör mig. Just där och då så är det något av all denna våta asfalt, dessa hangarer av rostig korrugerad plåt, dessa övergivna lastkajer och inhägnad oanvänd tomtmark som framstår som en oerhört meningsbärande och intressant struktur som verkligen angår mig. Tärningen landar alldeles i närheten av en vattenpöl och gruppen tar ut en ny riktning.

När jag efteråt försökt analysera upplevelsen så är det närmast som att för en stund ha fått möjlighet att tala MED en plats, till skillnad från att tala OM den. Där någonstans kan ett samtal kring individens egen upplevelse av ett område börja, ett samtal som skulle kunna involvera ungdomarna, barnen, senio-

rerna, föreningslivet, ensamma pappor och mam-
mor och personer med "annan etnisk tillhörighet",
kulturella minoriteter och "grupper som är svåra att
nå" så att deras egen berättelse blir en del av frågan.
Den dörren kan bara öppnas genom det lösenord
som varje individ själv uttalar. Konsten är en väg att
komma ihåg vad det är vi vill säga.

Av och För

Mörkret är nästan fysiskt påtagligt när jag tar mig
upp för backen till en kyrka i stadsdelen i början
av november, projektet andra år. Möjligen hjälps
mörkret och det snöblandade regnet är att skapa
just den där täta, ogenomträngliga upplevelsen - en
total frånvaro av sol, ljus, värme. Jag hade tänkt
att konserten ändå var ganska tidig på kvällen,
kunde fungera mer som en förlängd arbetsdag för
att lyssna på ett verk som en av projekts tonsätta-
re skapat i ett tidigare arbete. Helhetsbilden är ju
viktig om man vill förstå ett konstnärskap. Ändå
ångrade jag mig lite när jag klev in i kyrkorummet
- ljust och upplyst, fyllt av människor som samlats
för Allhelgona och högtid. Självt kommer jag från
ett helt annat stämningsläge - ett möte om social
konsekvensanalys i stadsplanering. Frågorna snurrar
fortfarande i huvudet - hur mycket grönyta har vi
råd med? Hur stora utegårdar skall förskolebarnen
få? Var skall ungdomarna vistas?

Jag hittar ett ledigt hörn och låter tankarna upp-
lösas någonstans i rummets arkitektoniska princip
som vävs samman med värmen och närvaron, sorlet
i bänkarna och de levande ljusen. Finner en viss
ro inför det förväntade framförandet, känner till
tidigare produktioner av samma tonsättare som
varit lätta att ta till sig för mig som inte har några
fackkunskaper på området - spännande klanger
framställda i experimentell relation, lämpliga för

analys och koncentrerat lyssnande. Men när den
påtagligt melodiska, starkt stämningsskapande
introduktionen i det musikaliska framförandet star-
tar märker jag snart att jag inte varit beredd på ett
stycke som närmast verkar vara en kompromisslös
intention att forma varje tonsekvens ur djupaste för-
tvivlan. Alla människor drabbas någon gång i livet
av mörka sinnesstämningar och detta musikstycke
har verkligen funnit tungsinnets tundra, frånvarons
ödemark. Man brukar ju säga att musiken är en av
de konstformer som kan programmera känslor så
nära verkligheten att de närmast kan upplevas som
framkallade av fysiska händelser som äger rum i
nuet. Framträdandet blir överväldigande och nästan
kvävande i sin konsekvens. För att på något sätt
skapa distans så återvänder jag i tanken till plan-
kartan över området som skall bebyggas, grönyta,
trafiklösning, barriär, förskola och föreningslokal.
Handeln är också en viktig aspekt i det här områ-
det, jag flyr undan de krävande klangerna in i de
planerade klimatanpassade miljöerna, gallerian,
marknadsplatsens design i det samtida urbana
landskapet. Det finns en osäkerhetsfaktor i samtalen
kring handelsytan, området skall bli blandstad och
volymhandeln har inte en självklar plats när den
ökande näthandeln skall vägas in - kommer man
att kunna köpa ett kylskåp sex minuters bilresa från
Göteborgs centralstation i framtiden? funderar
jag. Just då klämmer musikerna i allt vad de orkar
och ljuslågorna flämtar till som inför ett anfall. Jag
urskiljer silverflöjten som höjer sig över ljudmattan,
högre och högre klättrar de viktlösa tonerna i flykt
från det blytungta temat. Kombination mellan han-
delsplatsen och musiken blir omöjlig. Detta är inte
soundtracket till lyckad julshopping!

I den stunden uppstod ett intresse av att återvända
till detta musikstycke vid olika tillfällen och med
hjälp av mobil och lurar kunde detta ljudlandskap
av själslig melankoli exempelvis utbreda sig på

mässan för hundedressyr, i fyndjakt på mellandagsrean eller i kön på systembolaget. Effekten var oväntad. Det visade sig att påfrestande, tråkiga eller lätt deprimerande situationer vid inflytande av detta musikstycke förvandlades till intressanta, uppfriskande och inspirerande stunder – inte på grund av möjligheten till verklighetsflykt, utan för att tonerna framkallade något i de olika miljöerna som antagligen funnits där hela tiden, något som inte alls var mörkt eller dystert – utan snarare kunde liknas vid en mänsklig dimension, plötsligt synlig i en absurd verklighet. Det verkade som om mässhallar, shoppingcenter och stormarknader plötsligt fick chansen att träda fram i sina verkliga skepnader. Upplevelsen kan likna miljöerna vid feodalsamhällets egendomslösa, daglönare, backstugustittare och tjänstehjon som plötsligt fått en chans att stiga fram i ljuset och visa sig i all sin ofullkomlighet utan att skämmas. Byggda av människor för människor.

Den här upplevelsen ägde rum innan Coronapandemins utbrott – men när jag återvänder till den med dagens erfarenhet av globalt krisläge så förefaller idén om att utgå från konstens dimension i stadsbyggnad som fullt rimlig. Vi bygger för liv och förståelsen för hur det skall gå till kan bara utgå från äkta insikt. Konst är ett stycke liv som kan delas av andra levande. Grundprogrammeringen av stadsplanering som är värdet av livsrum.

Till och Från

Julen är nära och det märks i den upplysta butiksskylten. Bilisterna trängs om p – platserna närmast entréerna till handelshusen. Jag har lovat att vara på plats i projektlokalen när en av konstnärerna kommer dit med returtegel – inhämtat i området. Stenarna skall återanvändas som en konstnärlig gestaltning. Det har varit några turer att få tillstånd

att använda det där teglet. Egentligen har det inte handlat så mycket om själva materialet utan om hur man skall kunna komma åt det. Konstnären har erbjudit sig att sköta transporten och byggherren har varit tveksam med anledning av säkerhetsaspekten. Begripligt med tanke på olycksrisker men det skall visa sig att det hela går att lösa väldigt enkelt i praktiken. Teglet befinner sig alldeles i utkanten av rivplatsen. Vi skall förvara det i projektlokalen under mellantiden i väntan på etableringstillstånd från markägare.

Jag sätter på lite kaffe i lokalen, och när transporten anländer värmer vi oss med en kopp. Men jag känner brådskan i situationen – det är i sista stund som teglet kunnat bärgas undan en framtid på byggtippen. Stenarna är tyngre än väntat eftersom de är genomblöta, sandiga och jordiga. Vi är tre personer som hjälps åt att bära. Jag får låna ett par handskar men uppgiften känns ändå inte särskilt inspirerande. Då märker jag att konstnären liksom synar varje sten, sorterar, staplar lägger i någon särskild ordning som bara konstnären förstår. Hanterar de smutsiga stenarna som om de hade varit dyrbara artefakter av antikt glas. Tittar på stenarna igen – en del är till och med trasiga, rester av murbruk sitter kvar i vissa fall. Delar av en skavd, nött verklighet som skall bytas ut – men i sista stund sparats undan för att bli något nytt. Jag har läst projektbeskrivningen så jag vet att vad det skall bli. Ett litet hus. Av tegel från platsen – till platsen. – Skall man kunna gå in i huset? har jag frågat tidigare, men nej – det är ett mycket litet hus. Jag bär och staplar, iakttar en viss varsamhet nu – tänker att borde man inte göra ett större hus – när man ändå håller på? Som en person av normalstorlek i alla fall teoretiskt skulle kunna gå in i utan att krypa? Men det säger jag inte för på något sätt är det tydligt att det finns en plan.

Teglet blir kvar i lokalen ett tag och till slut börjar vi betrakta det lite som en del av inredningen. I början spred stenen en lukt av våt lera och murbruk omkring sig. Fukten ångade sakta bort, en egen atmosfär som tog rummet i anspråk. Under tiden växer staden där ute snabbt, byggelement av stål, glas och betong reser sig med häpnadsväckande snabbhet. Kranarna, schakten, armeringen – allt andas en slags förtröstan i nödvändighet och nytta. En del fogas till en annan – i stadens stora pussel. Det är något av själva byggandets idé – att skapa något i relation till omgivningen – en fasad speglar en annan, vägen leder till nästa väg, bron tar språnget från den ena sidan till den andra. Sten för sten har samhället byggt murar för att skydda värden innanför från inverkan utanför. Oändlig tid och möda har ägnats åt detta – att skilja oss från varandra. Är det kanske det som är svaret på det lilla husets opraktiska storlek? Det är bara stenar i en form – som det staplade teglet i projektets lokal?

Ljuset har hunnit komma tillbaka och under de sista vinterveckorna går samhället och hela världen in i en global kris genom coronaepidemin. Jag tvekar lite innan jag beger mig till utställningslokalen en bit utanför stan där konstnären visar en installation. Men så tänker jag att så farligt mycket folk kanske det inte är där i alla fall? Smittorisken borde vara ganska liten, lokalen är stor och rymlig.

Direkt i blickfånget vid entrén till konsthallen – den monumentala byggnaden i grå betong erinrar till industrihänger från 70-talet, materialet har sprickor, fönsteröppningarna gapar tomma, hela strukturen är urblåst. Man ser rakt in genom taket och hela den gigantiska byggnaden når mig inte ens till midjan. Det är någonting i själva det arkitektoniska formspråket som skapar en slags upplevd synvilla av förväntad framgång, högkonjunktur,

tillväxt och dimensioner därefter. Samtidigt förfaller betongen oerhört spröd, nästan som glas. Det är omöjligt att inte dra paralleller till den kris som nu skakar världen. Så skört var samhället, så spröd var infrastrukturen. Huset var för litet och murarna kunde inte skydda oss.

Växt och Tillväxt

Jag såg den genast på långt håll på väg till projektlokalen första sommaren. Närmast som en hägring låg den där – sommarängen. Mitt i ett område av lagerhallar, bilverkstäder, däckfabrikanter och rörläggare så är det ändå något att förvånas över. Sommaräng. Ett av våra vackraste svenska ord. För att inte tala om den verkliga företeelsen. En liten tårtbit av grönt gräs prickigt av smörblommor komplett med susande björkar och ett snår av vilda nyponrosor har glömts bort när området fick sin heltäckningsmatta av asfalt. När jag kommer närmare ser jag till och med ett par kaninöron som sticker upp där gräset är som högst. Eller är det en hare? I stadsutvecklingen kallar vi det ekosystemtjänster och fyller i rutor för befintliga värden, i verkligheten kanske rutan mest är en tillfällighet och dess invånare möjliga skadedjur. Men nu står jag där i alla fall och försommarsolen lyser upp hela scenen. För visst är det en tavla, för vacker att måla. Men inventera lite kan man ju alltid göra tänker jag. Tar en närmare titt på växligheten – minst fyra olika sorters gräs kan urskiljas med blotta ögat. Utan nämnvärda botaniska kunskaper så har jag raskt fått ihop tjugotvå olika arter på den lilla ängen innan mötet börjar och jag måste skynda därifrån.

Långt senare när projektet gått in i hösten står möjliga utvecklingsvägar på mötesagendan. Det har varit en del diskussioner kring plankartans fixering vid ytor och deras specifikation. Uppdelningen

mellan olika markägare, tomträtter, fastighetsgränser. - En bit mark med annan avsändare och annat ägarskap, saknas inte det? Frågan vibrerar i luften och landar hos projektets textilkonstnär. En linodling växer fram som idé kopplad till textilens tekniker och redskap. Under vintern återvänder jag ibland i tanken till linäkern. Samtliga konstnärer i projektet känner till idén - det betyder att det finns olika föreställningar om hur den där linplanteringen skulle kunna gestalta sig - en för varje konstnär - fyra olika visioner av lin. Textilkonsten har en stark och välgrundad nyttoaspekt. De växter vars fibrer kunnat förvandlas till lina, rep, tamp och tråd har odlats för dessa egenskaper. Men möjlig linodling som konst berättar om en annan slags nytta. Och det är då jag minns den lilla ängen i närheten av projektlokalen. Minnet av en plats - en äng till exempel - och idén om utveckling av en plats - som en odling i det här fallet - blir en tankebana mellan det förflutna och framtiden. En orientering i nuet med hjälp av två ankarpunkter. Den gestaltade miljön måste innehålla de här möjligheterna så att varje individ kan skapa en egen karta, ta ut sin väg och riktning.

*Barbara Ekström, projektledning och koordination
Göteborgs Stad – Ängpannegatans Processer.*

APPENDIX

Viktiga tidpunkter och händelser i projektet

2018 Oktober

Inledande möte med Stadsdelsförvaltningen Lundby, Göteborgs Stad och Statens konstråd

November

Slutgiltigt avtal mellan parterna undertecknas av dåvarande Stadsdelsdirektör i Lundby, Kristina Lindfors, samt Magdalena Malm dåvarande direktör Statens konstråd.

December

SDF Lundby söker kontakt med lokala konstnärer på Ångpannegatan vilket utmynnar i att Christin Wahlström Eriksson tillfrågas som konstnärlig projektledare.

2019 Januari

Konstnär Christin Wahlström Eriksson kontrakteras tillsammans med konstnären Hampus Pettersson för projektets konstnärliga planering och styrning.

Februari

Projektet får namnet Ångpannegatans Processer.

Konstnären Björn Skogström ställer ut i projektlokalen.

Mars

Tonsättaren Fredrik Hagstedt kontrakteras för ett delprojekt i Ångpannegatans Processer

April

Konstnären Sara Lännerström engageras för ett delprojekt i ÅP.

Christin Wahlström-Eriksson och Hampus Pettersson medverkar i forumet Makten, Staden,

Konsten på Göteborgs Konsthall.

Christin Wahlström-Eriksson och Hampus Pettersson presenterar projektets plan för Statens konstråds arbetsgrupp i Stockholm.

Projektet medverkar med fotokonst från Backaplan på Frölunda Kulturhus Blå Ställets 40-års jubileum.

Juni

Projektet inleder samverkan med konstnärer i Minsk.

Vandringen som konstnärlig forskningsmetod med konstnärer från de olika delprojekten som deltagare. (På Backaplan under ledning av Hampus Pettersson).

September

GIBCA – projektet medverkar i Göteborgs Internationella Konstbiennal.

Tamara Teletina och Malin von Schooting från kulturvetenskapliga fakulteten på Göteborgs universitet startar praktikperiod i projektet (fram till slutet av november).

Projektet tar del av Samtidskonstdagarna arrangerade av Statens konstråd i Södertälje och Nyköping.

Oktober

Projektet registreras som ett Jubileumsprojekt för Göteborg 400 år 2021.

November

Hampus Pettersson berättar om projektet för besökare från Göteborgs Vänorter Kapstaden och Bilbao (arrangör Kulturförvaltningen).

Frihetsförmedlingen öppnar filial på Ångpannegatan.

Navet Statens konstråd Göteborgs Stadsmuseum, Wallenstamsalen.

Ångpannegatans Processer presenteras offentligt. På scenen deltog Christin Wahlström Eriksson, Hampus Pettersson samt Fredrik Hagstedt.

Samtliga medverkade också i paneldiskussionen kring konst i gestaltad livsmiljö.

Vid detta tillfälle hölls ett inledande anförande av Jon Geib, forskare urbana miljöer och Katarina Despotovic, fotograf.

Ljudkonstverket Backaplansackordet av Hampus Pettersson framför offentligt, Göteborgs Stadsmuseum.

Fredrik Hagstedt framförande av ljudkonst: korta mixar med ljud från ÅP - Backaplan och fjällbäckar, Göteborgs Stadsmuseum.

December

Platsobservation och lokalisering för projektets fundament.

2020 Januari

Christin Wahlström Eriksson medverkar i vernissage på Konstepidemin med inbjudna konstnärer från Minsk.

ÅP vandring i arr. STATUS konstprojekt från Minsk.

Februari

Covid – 19 pandemins utbrott.

Mars

Fredrik Hagstedts verk Spruckna linjer – helande brus framförs av Duo Gelland i Älvrummet, Ga-

tenhijelska Huset, Älvborgs kyrka samt projektlokalen på Ångpannegatan.

April

Kulturförvaltningens strategiska avdelning, enheten för stadsutveckling och Göteborg Konst ansluter sig till den strukturmodell som presenterats i projektets slutrapport för samverkan med lokala konstnärsknoder i gestaltad livsmiljö.

Juni

Etablering av projektfundamentet på Hjalmar Brantingsplatsen, form och innehåll Hampus Pettersson, Pressrelease för de platsskapande verken Där linet växer, Christin Wahlström Eriksson samt Tellustemplet av Sara Lännerström.

Invgning av utställningen Backaplan med samtliga medverkande konstnärer i de olika delprojekten.

September

Kulturplanen för området Backaplan som projektet medverkat till att skapa, sammanställs.

Oktober

Göteborgs Stads kulturförvaltning övertar projektets kunskapsunderlag för fortsatt bearbetning och kommande metodutveckling i linje med projektet.

Samtliga konstnärer medverkar i nationellt kunskapsseminarium för Konst i stadsutveckling arrangerat av Statens konstråd.

BILDFÖRTECKNING

Christin Wahlström Eriksson

- Sid. 40. Karta/plan utvecklingsområdet där Ångpannegatan 5 har blivit en park. Hittad på SKA-möte hösten 2018. Foto: Christin WE
- Sid. 41. ÅP-mötesprotokoll/mindmap. Christin WE. Foto: Christin WE
- Sid. 42. Bildskärmar med fotografier från platser i området. Foto: Christin WE och Hampus Pettersson
- Sid. 43. Frihetsförmedlingen, John Huntington och Lars Noväng, slog upp sin frihetsförmedling i lokalen på Ångpannegatan 5. Foto: Christin WE
- Sid. 44. Knyta/kompass. kombinerade metoder. Foto: Hampus Pettersson och Christin WE
- Sid. 45. Möte Backaplan. Foto: Christin WE
- Sid 48-49. Anders från park-och naturförvaltningen säger efter insidan av den vita linjen. Asfalten bearbetas och bilas upp med spett. Foto: Christin WE
- Sid 50-55. Lin. Foto: Christin WE
- Sid 54. Foto: Fredrik Hagstedt
- Sid. 56. Panoramabild från en tidig morgon på väg till ateljéerna på Ångpannegatan. Foto: Christin WE

Hampus Pettersson

- Sid 3 och 178. Ackord. Hampus Pettersson.
- Sid. 63. Vandring med the Gothenburg institute of Architecture. Foto: Hampus Pettersson
- Sid. 64. Ångpannegatan. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 65. Parkeringsytan på central Backaplan i morgonljus. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 66. Omvandlingen av stadsmiljön skapar ett tillåtande gränsland till det etablerade och funktionsstyrda. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 67. Miljö från rivningarna i Nya Kvillebäcken angränsande till Ångpannegatan. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 68. Frihamnen och Jubileumsparkens bastu i projektets närområde. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 69. Miljö från Ringön som angränsar till projektområdet. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 70. Tärning för konstnärlig forskning. Foto: Christin Wahlström Eriksson
- Sid. 71. Exakta metoder för slumpmässigt skapad konst. Foto: Christin Wahlström Eriksson
- Tomt uppslag som ska tas bort – därför hamnar resten av bilderna på nya sidnummer
- Sid. 72. Vandringens riktning beslutas med kompassen som redskap. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 73. Expedition på Backaplan med konstnärgruppen. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 73. Områdesinventering, Backavägen. Foto: Christin Wahlström Eriksson
- Sid. 74. Kulturlager Backaplan strax innan rivning. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 76. Stämningbild från projektets forskning. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 77. Interiör tidigare Kulturlager Backaplan. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 78. Inventering vid tidigare Kulturlager, Backaplan. Foto: Christin Wahlström Eriksson
- Sid. 79. Platsspecifik undersökning för projektets gestaltning. Foto: Christin Wahlström Eriksson
- Sid. 80. Konstnär Hampus Pettersson klipper röda bandet vid vernissagen. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 81. Vernissage och projektinvigning Hjalmar Brantingsplatsen. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 83. Projektets skylt gestaltades som ett konstverk. Foto: Barbara Ekström

Fredrik Hagstedt

- Sid. 97. Duo Gelland (Cecilia och Martin Gelland) presenterar Spruckna linjer, helande brus, i en workshop i ÅP:s projektlokal, 7 mars 2020. Foto: Christin Wahlström Eriksson
- Sid. 98. En väldigt stor plats. Šielmmáčoħkka och en av Nallosjöarna, norra Lappland. 7 september 2019. Foto: Fredrik Hagstedt
- Sid. 99. En något mindre plats. Arödsberget och Coops parkering på Backaplan. Göteborg. 26 oktober 2019. Foto: Fredrik Hagstedt
- Sid. 100. En sprucken linje. Parkeringplatsen utanför Coop på Backaplan. 15 december 2019. Foto: Fredrik Hagstedt
- Sid. 101. Helande brus. En fjällbäck som Kungsleden korsar någon kilometer söder om Alesjaurestugorna. 3 september 2019. Foto: Fredrik Hagstedt
- Sid. 102. Frihet i fjällen. Unna Räitavagge. 6 september 2019. Foto: Fredrik Hagstedt
- Sid. 103. Frihet på Backaplan. Henrik på parkeringen utanför Coop, med Arödsberget i bakgrunden. 10 oktober 2020. Foto: Fredrik Hagstedt

Sara Lännerström

- Sid. 105. Skissförslag Tellustemplet i miljö. Sara Lännerström 2019.
- Sid. 106. Rivningstegel Backavägen. December 2019. Foto: Yngve Lännerström
- Sid. 107. Materialet staplat i lokalen på Ångpannegatan. Foto: Sara Lännerström
- Sid. 108. Sara murar. Foto: Christin Wahlström Eriksson
- Sid. 109. Tellustemplet under uppbyggnad. Foto: Sara Lännerström
- Sid. 109. Tellustemplet under uppbyggnad. Foto: Sara Lännerström
- Sid. 110. Tellustemplet med råspont. Foto: Christin Wahlström Eriksson
- Sid. 113. Invigning av Tellustemplet söndagen den 14 juni 2020. Foto: Barbara Ekström
- Sid. 114. Tellustemplet. Foto: Sara Lännerström

Övriga bilder

- Omslag, framsida. Skylten på Hjalmar Brantingsplatsen av Hampus Pettersson. Foto: Christin WE
- Approcesser. Sociala medier hanterade av Christin WE. En komplett bild av de inlägg som gjorts på Instagram under projektets gång. Foto: Christin WE
- Sid. 168. Art Statement, projektrummet, Ångpannegatan. Foto: Barbara Ekström
- Omslag, baksida. Ångpannegatans Processer logga av
- Sid. 162. Porträtt.
- Hampus Pettersson. Foto: Hampus Pettersson
- Fredrik Hagstedt. Foto: Evelina Hultqvist
- Sara Lännerström. Foto: Julia Sjöström
- Christine Wahlström Eriksson. Foto: Angelica Olsson
- Barbara Ekström. Foto: Barbara Ekström
- Andreas Roth. Foto: Minus Tio

KÄLLOR OCH LITTERATUR

- Ahlberg, Nils: Svensk Stadsplanering – arvet från stormaktstiden resurs i dagens stadsutveckling Forskningsrådet Formas 2012
- Bergström, Inger: Rummets Kroppsspråk – Tankar om upplevelse, rörelse och form i arkitekturen, Nordisk Arkitekturforskning 1994
- Bishop, Claire: Installation Art, Tate Publishing, 2005
- Bourriaud, Nicolas: Relational Aesthetics, Les Presse du Reel, 1998
- Cornell, Elias: Rummet i arkitekturen, Nordstedt
- Foster, Hal: The Return of the Real, MIT Press, 1996
- Foster, Krauss, Bois, H.D. Buchloh: Art Since 1900 (tredje upplagan), Thames & Hudson Ltd, 2016
- Geib, Jonathan: Critical indirectness as a design approach in participatory practice, Departement of Architecture and Civil engineering Chalmers University of Technology, Göteborg 2019
- Getsy, David J. red.: From Diversion to Subversion, Pennsylvania State University Press, 2011
- Higgins, Hannah: Fluxus Experience, University of California Press, 2002
- Holgersson, Thörn, Thörn, M. Wahlström red.: GÖTEBORG Utforskat, Studier av en stad i förändring.
- Jacobs, Jane: The Death and Life of Great American Cities (ny upplaga), Vintage Books, 1993
- Janson, Anthony F: Konsten (tredje utgåvan), Bonniers, 1992
- Jencks, Charles: The New Paradigm in Architecture, Yale University Press, 2002
- Latour, Bruno: Reassembling the Social, OUP Oxford, 2007
- McDonough, Tom, red.: Guy Debord and the Situationist International, MIT Press, 2004
- Meiling, Jesper & Haas, Tigran red.: Samhällsbyggandet som mysterium, Jane Jacobs idéer om människor, städer och ekonomier, Nordic Academic Press 2018
- Sadle, Simon: The Situationist City, MIT Press, 1999
- Sandler, Irving: Art of the Postmodern Era, Westview Press Inc, 1997
- Venturi, Scott Brown, Izenour: Learning from Las Vegas, MIT Press, 1977
- Wallenstein, Sven-Olof. red.: Skriftserien Kairos Nr 1: Konsten och Konstbegreppet, Raster Förlag, 1996
- Wallenstein, Sven-Olof. red.: Skriftserien Kairos Nr 10: Minimalism och Postminimalism, Raster Förlag, 2005
- Wallenstein, Sven-Olof. red.: Skriftserien Kairos Nr 11: Konceptkonst, Raster Förlag, 2006
- Göteborgs Stads Kulturprogram, Göteborgs Stads kulturförvaltning 2013
- Hus mot himlen hållbar hybris? Bokförlaget Arena 2018

Jämlikhetsrapporten – Skillnader i livsvillkor och hälsa, Jämlikt Göteborg Hela staden socialt hållbar 2017

Kulturstrategi Västra Götalandsregionen och regional kulturplan 2020–2023, Västra Götalandsregionen, koncernkontoret avdelning Kultur 2019

MEDVERKANDE

Fredrik Hagstedt vandrar i fjällen, skogen och i staden och komponerar musik över sina intryck.

Christin Wahlström Eriksson är konstnär med ett särskilt fokus på material och kunskapsförmedling i relation till plats.

Barbara Ekström arbetar med kulturstrategiska frågor och kulturutveckling i Göteborgs Stad.

Hampus Pettersson är konstnär som arbetar multimedialt och interdisciplinärt med att utveckla och gestalta nya kulturella strukturer.

Sara Lännerström är konstnär och arbetar med installationer/skulptur. Bygger ofta sina verk av återvunna eller naturliga material.

Andreas Roth projektansvarig i curatorteamet tillsammans med Anna Högberg och Elena Jarl, Statens konstråd.

GÖTEBORGS STADS KULTURPROGRAM

Kulturprogrammet är ett styrande dokument för Göteborgs Stad.
Kulturprogrammet antogs 2013 i kommunfullmäktige.

Område konstpolitik

Konstpolitiken innebär att skapa goda och hållbara villkor för konsten och konstnärerna.

Stadens konstpolitik ska:

- » Hävda konstens integritet, oberoende och egenvärde
- » Främja konstnärlig yttrandefrihet och kvalitet

Område kulturpolitik

Kulturpolitik innebär att främja delaktighet, interkulturell dialog och människors lust och motivation att ta del av och utöva konst och kultur.

Stadens kulturpolitik ska:

- » Öka den sociala sammanhållningen
- » Stimulera människors delaktighet och eget skapade
- » Skydda, vårda och utveckla kulturarvet, men även göra det möjligt att uppleva.
- » Förstärka arbetet för demokrati och jämlikhet

Område kulturplanering

Inom område kulturplanering ryms åtgärder för att skapa en attraktiv livsmiljö i staden.

Stadens kulturplanering ska:

- » Tydliggöra stadens karaktär och historia
- » Skapa goda förutsättningar för hållbar utveckling
- » Öka göteborgarens möjlighet till inflytande över den fysiska miljön

ART AS A FORM OF CULT

INTERACTION - IT DOES

TO AN EXHIBITION ITS

AS A SPECIFIC OBJECT

BE UNDERSTOOD

WHICH CAN BE APP

ANYWHERE BY ANY

planning

Klimat

Ljus/Skugga

gånad

Online Experience

Arter

Spe

Himmel över
Backplan

Indeterminacy

Komponera
planera

Ensamhet

Multiplarity

Flödes-
estetik

Ijvarelationer/matrix

Ångest, Egatans
proffser

Vinsk

1-9 juni - 19
seminarium
+ Workshop 'Cn

Frihetsförhandling

Reflektion

planning

Skapandets

Intention
syfte
fokus

NATURAL DISCOURSE AND
DON'T NEED TO BE TIED

SPACE NOR BE PRESENTED

JECT. INSTEAD IT CAN
kringa de invanda uppfattningarna av
Om det och låter fram drömda
Upplevelser, associationer och personliga
reflektioner.

AS A DISCIPLINE
Andra konstnärer knutna till
projektet:

PRACTICED
Fredrik Hagstedt (tonsättare)
Sara Lernerström (konstnär)

ONE
Deras arbeten kommer att
premieras under

en pågående

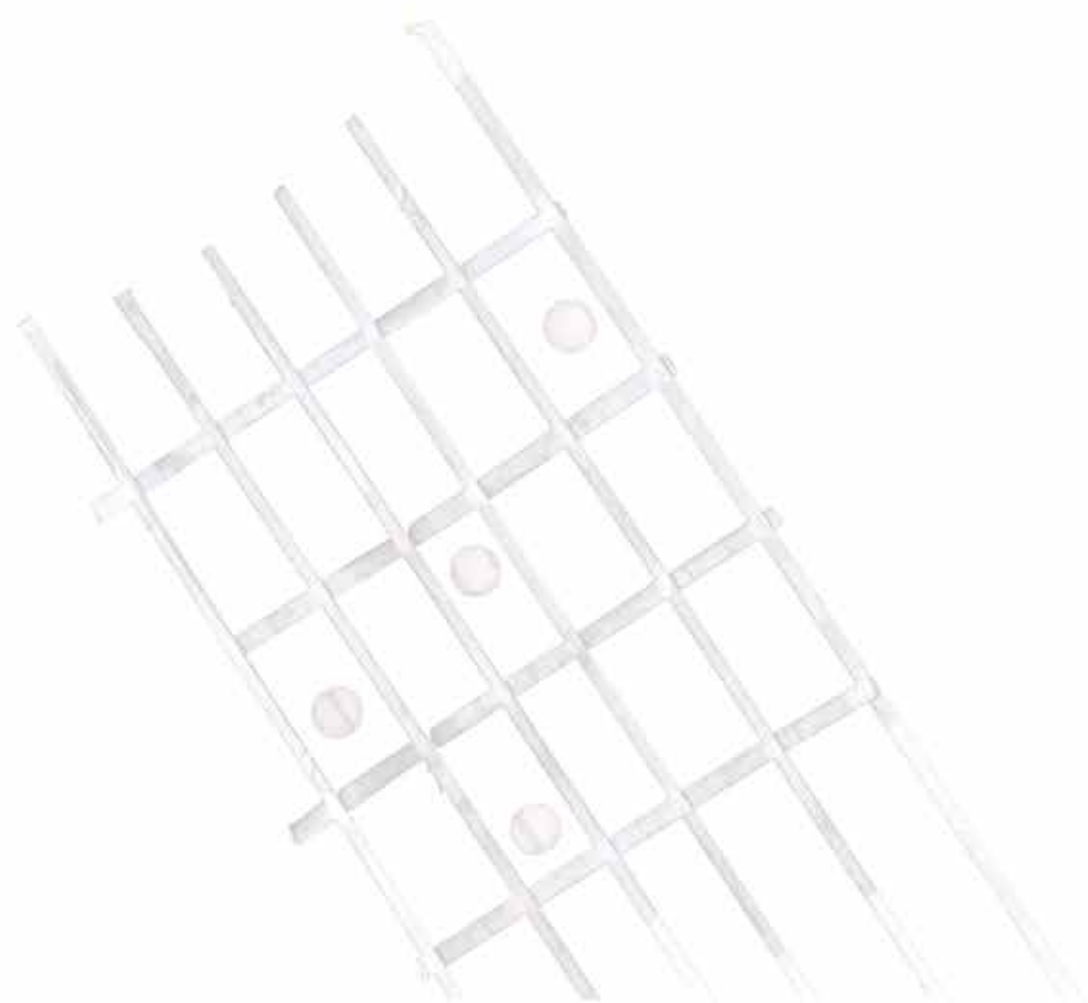
System
- Frihetstävling

STATUS

Backaplansackordet är ett ljudverk skapat av konstnären Hampus Pettersson inom ramen för projektet Ångpannegatans Processer. Verket baseras på fyra platser belägna på Backaplan som valts ut av Barbara Ekström, Göteborgs Stad. Utifrån punkternas geografiska placering på kartan skapades två olika gitarrackord. Detta blev utgångspunkten för ljudverket där de två ackorden långsamt förskjuts in och ur fas med varandra. Verket hade urpremiär i november 2019 på Göteborgs Stadsmuseum för en konferens i arrangemang av Navet/Statens konstråd.

Produktionen finns på <https://soundcloud.com/user-414558992-569173513/backaplansackordet-phase-shifted>

För vem ska staden omvandlas?

Vilka befintliga värden ska man utgå ifrån ifall man ska planera för nytt byggande i redan existerande stadsmiljö?

Vems berättelser ska gestaltas?

Vad väljer man att lyfta fram och betona och varför?

Hur kan vi skapa större utrymme för delaktighet i gestaltningen av området?

For whom will the city be redeveloped?

What already existing values will guide future planning in the present environment?

Who's stories will be told and given form?

What aspects are singled out and why?

How can we create greater possibilities for participation in the reimagining of the area?

Statens konstråd

Göteborgs
Stad